

MEIDÄN JENGI

Äitien kertomuksia avoimen toimintaryhmän vaikutuksesta heidän elämäänsä



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Sosionomikoulutus, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

2021

Piia Huhtajärvi

Kai Niskanen

Tekijä	Piia Huhtajärvi, Kai Niskanen	Vuosi 2021
Työn nimi	Meidän Jengi – Äitien kertomuksia avoimen toimintaryhmän vaikutuksesta heidän elämäänsä	
Ohjaaja	Seija Pajari-Stylman	

Opinnäytetyössä tutkittiin tamperelaisen äiti-lapsiryhmän vaikutusta siellä käyvien äitien elämään. Lisäksi selvitettiin, miksi he olivat valinneet juuri tämän ryhmän. Opinnäytetyö oli aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Aineistona olivat äitien 13 kirjoitelmaa, joista tehtiin teemoittelemalla sisällön tulkitseva fenomenologinen analyysi.

Tuloksissa todettiin äitien saaneen ryhmästä kokonaisvaltaista tukea, joka jakautui neljään yhteisölliseen elementtiin: vertaisuuteen, kokemuksellisuuteen, toiminnallisuuteen ja vapaaehtoisuuteen. Äidit näkivät tärkeänä tekijänä myös ammatillisuuden, joka sisälsi taloudellisen tuen lisäksi ammatillista apua erilaisiin elämäntilanteisiin. Tuloksista ilmeni hyväksyvän ja turvallisen ilmapiirin merkitys ryhmässä sekä vertaisuuden ja ammattilaisuuden yhteistyö.

Äitien kirjoitelmissa näkyi äitiyden kulttuurisen mallitarinan tavoittelemisen. Kirjoitelmissa oli havaittavissa oman äitiyden riittämättömyys suhteessa ulkopuolelta tuleviin paineisiin. Äidit kertoivat myös marginaalisuuden tunteesta ja häpeästä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että vertaisuuteen perustuva matalan kynnyksen toimintaryhmä toimii siellä käyville äideille turvallisena oppimisympäristönä eli lähikehityksen vyöhykkeenä. Tuotetun tutkimustiedon avulla opinnäytetyön tilaajan, Tampereen A-Kilta ry:n, on mahdollista kehittää avointa ryhmätoimintaa niille perheille, jotka eivät edusta kulttuurisen mallitarinan mukaista vanhemmuutta.

Avainsanat äitiys, vertaisuus, ammatillisuus, vapaaehtoisuus, hyvinvointi, oppiminen

Sivut 79 sivua ja liitteitä 1 sivu

Author Piia Huhtajärvi, Kai Niskanen

Year 2021

Subject Our gang – Mothers' stories of the impact of the open action group on their lives

Supervisor Seija Pajari-Stylman

The thesis studied a mother and child group in Tampere and its impact on the lives of participating mothers. In addition, it was also clarified why they had chosen this specific group. The thesis was a data-based qualitative study. The material consisted of 13 mothers' writings, which were subjected to an interpretive phenomenological content analysis by thematizing.

The results indicated that the mothers received comprehensive support from the group, which was divided into four communal elements: peer experience, experientiality, functionality and voluntariness. The mothers also saw professionalism as an important factor, which included, in addition to financial support, professional help with various life situations. The results showed the significance of an accepting and safe atmosphere in the group, as well as cooperation between peers and professionals.

The mothers' writings showed a pursuit of a cultural narrative of motherhood. The writings implied feelings of inadequacy in motherhood in relation to external pressure. The mothers also wrote about feelings of marginalization and shame.

In conclusion, the low-threshold peer group functions as a secure learning environment i.e. as a zone of proximal development for the attending mothers. Using the thesis results, the commissioner of the thesis, Tampereen A-Kilta ry, can develop open group activities for those families who do not represent parenting according to the cultural model story.

Keywords motherhood, peer, professionalism, volunteering, well-being, learning

Pages 79 pages and appendices 1 page

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	3
2.1	Tampereen A-kilta ry työelämäyhteytenä	3
2.2	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	4
3	Opinnäytetyön tietoperusta.....	5
3.1	Äitiys käsitteenä ja kokemuksena	5
3.1.1	Äitiys yhteiskunnallisena ilmiönä ja henkilökohtainen äitiys.....	6
3.1.2	Äitiyden ihanteet ja odotukset.....	8
3.1.3	Äitiyden haasteet ja ristiriidat.....	10
3.2	Vertaistuki, vertaisuus ja vapaaehtoistoiminta	12
3.2.1	Vertaistuki ja vertaisuus.....	12
3.2.2	Vertaisryhmätoiminta	15
3.2.3	Vertaisuus ja ammatillisuus	18
3.3	Aikaisemmat tutkimukset	20
3.4	Erik Allardtin hyvinvointiteoria	22
3.5	Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke	26
4	Opinnäytetyön toteutus	29
4.1	Hermeneuttis-fenomenologinen kokemuksen tutkimus	30
4.2	Tutkijan esiyttäminen.....	33
4.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	34
4.4	Aineiston hankinta ja tutkimuskysymykset	37
4.5	Aineiston analyysi	39
4.5.1	Tulkitseva fenomenologinen analyysi.....	41
4.5.2	Yksilöiden teemataulukot	43
4.5.3	Yhteiset teemataulukot.....	44
5	Tutkimustulokset.....	45
5.1	Äitien tilanne ennen ryhmään tuloa	45
5.2	Ryhmän vaikutus äitien elämään	49
5.3	Äitien tilanne nyt.....	54
6	Johtopäätökset	58
6.1	Äitien elämäntilanne ja tarpeet hyvinvointiteoriaan peilaten	58

6.2	Äiti-lapsiryhmä äitien lähikehityksen vyöhykkeenä.....	64
7	Pohdinta ja jatkotutkimusehdotukset.....	72
7.1	Pohdinta tuloksista	72
7.2	Jatkotutkimusehdotukset	75
7.3	Loppusanat.....	76
	Lähteet.....	77

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1	Tarpeiden vaikutus lapsen elämään Erik Allardtin (1976) tarvelähtöistä hyvinvointiteoriaa mukaillen.....	23
Kuva 2	Oppiminen Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeellä yksilön näkökulmasta (mukaillen Kauppila, 2007).....	29
Kuva 3	Vahingoittava läheisverkosto yksittäisinä mainintoina	47
Kuva 4	Jaksaminen yksittäisinä mainintoina	48
Kuva 5	Epävakaa elämäntilanne yksittäisinä mainintoina	48
Kuva 6	Vertaisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina.....	51
Kuva 7	Kokemuksellisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina	52
Kuva 8	Toiminnallisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina	53
Kuva 9	Ammatillisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina	54
Kuva 10	Ryhmässä käyminen vastanneina henkilöinä	56
Kuva 11	Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke opinnäytetyössä olevan äiti-lapsiryhmän näkökulmasta.	70
Taulukko 1	Yksilökohtainen teemataulukko: Tilanne ennen ryhmään tuloa.....	44
Taulukko 2	Yhteinen teemataulukko: Tilanne ryhmään tullessa	46
Taulukko 3	Yhteinen teemataulukko: Ryhmän vaikutus äitien elämään	50
Taulukko 4	Yhteinen teemataulukko: Äitien tilanne nyt.....	55

Liitteet

Liite 1	Suostumuslomake
---------	-----------------

1 Johdanto

Riittävän hyvällä äitiydellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jokainen äiti toimii siinä hetkessä parhaalla mahdollisella tavalla ja sillä osaamisella sekä voimavaroilla, joita hänellä on. Äitiys on henkilökohtainen ja ainutlaatuinen kokemus. Äitiyden kautta naiselle syntyy rooli ja merkitys ympäröivässä yhteisössä sekä yhteiskunnassa. Salla-Maria Ahtikarin (2018, s. 41) mukaan äitejä voidaan syyllistää siitä, etteivät he ole riittävästi mukana lastensa elämässä; taas toisaalta siitä, että he haluavat olla korvaamattomia ja sitovat lapsensa itseensä ehkä liikaakin. Voidaankin sanoa, että hyvän äidin mittaa saattaa olla vaikea täyttää ja kysyä, kuinka pitkään äiti jaksaa omassa kasvatustehtävässään.

Koulutuksemme aikana tutkivan kehittämisen opinnoissa teimme kyselytutkimuksen Tampereella toimivista äiti-lapsiryhmistä. Vastauksista selvisi, että Tampereella kokoontuu useita eri toimijoiden ylläpitämiä äiti-lapsiryhmiä. Aloimme pohtia, miksi niiden tarjoamat palvelut eivät kuitenkaan kaikenlaisille äideille tuntuneet sopivan. Aiheen ajankohtaisuus nousee työelämästä, näiden äitien tarpeista sekä kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemuksista suhteessa palveluihin ja virallisiin organisaatioihin.

Tässä opinnäytetyössä selvitetään, miten eräässä tamperelaisessa matalan kynnyksen äiti-lapsiryhmässä käyvät äidit ovat kokeneet ryhmän toiminnan vaikuttavan heidän elämäänsä. Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat, miksi äidit olivat valinneet juuri tämän äiti-lapsiryhmän ja mitkä ovat sen vaikutukset heidän elämäänsä.

Olemme olleet erilaisin tavoin mukana ryhmän toiminnassa yli 30 vuoden eli koko sen olemassaolon ajan. Suhteemme ryhmään on vaihdellut eri aikoina. Olemme toimineet vapaaehtoisina ammattilaisina perheiden erilaisissa elämäntilanteissa sekä organisoineet ryhmätoimintaa ja kesäleirejä. Yhtenä merkityksellisenä roolina on ollut taloudellisen tuen hankkiminen ryhmätoimintaan sekä yksittäisille perheille. Nyt ryhmän toiminta on eräänlaisella vedenjakajalla, kun toimintaa halutaan kehittää vahvemmalle pohjalle hakemalla sille hankerahoitusta. Rahoituksen avulla toiminta siirtyisi vapaaehtoistyöstä enemmän ammatilliseen suuntaan.

Tutkimuksen keskiössä oleva äiti-lapsiryhmä ei ole kiinteästi sidottu mihinkään viralliseen organisaatioon. Sen toimintaa kuitenkin tukevat monet sosiaali- ja terveysalan järjestöt, seurakunnat, säätiö ja jotkut yksityiset henkilöt. Näiden toimijoiden avulla mahdollistetaan ryhmän toiminta sekä kesällä toteutettava leiri. Ryhmän toimintaa voidaan ajatella sijoittuvan lähelle kolmannen sektorin toimijuutta. (Eronen, 2017, s. 14)

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineisto kerättiin pyytämällä ryhmässä käyviltä äideiltä anonymoituja kirjoitelmia. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Miksi äidit olivat valinneet juuri tämän äiti-lapsiryhmän? sekä Mitkä ovat ryhmän vaikutukset heidän elämäänsä? Tutkimusmenetelmä on hermeneuttis-fenomenologinen. Kirjoitelmat purettiin tulkitsevilla fenomenologisella analyysillä. Opinnäytetyön tavoitteena on saada ryhmässä käyvien äitien oma ääni kuuluviin. Anonyymien kirjoitelmien avulla on mahdollista nostaa esiin heidän oma kokemuksensa äitiydestä sekä siitä, millaista apua he ovat ryhmästä saaneet ja miten he ajattelevat sen vaikuttaneen heidän elämäänsä.

Taustateorioiksi valikoituivat Erik Allardtin tarvelähtöinen hyvinvointiteoria sekä Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke. Allardtin tarvelähtöinen hyvinvointiteoria soveltuu tarkasteltaessa sekä lasten että aikuisten tarpeita. Sen kautta voidaan myös hahmottaa ihmisen itsensä vaikutusmahdollisuuksia omaan hyvinvointiin. Toinen peilauspinta on Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke, jonka kautta voidaan tarkastella äitien välistä vuorovaikutusta oppimisen näkökulmasta. Tietoperustassa avataan ensin äitiyden ja vertaisuuden käsitteitä eri näkökulmista. Tämän jälkeen esitellään aikaisempia tutkimuksia sekä Allardtin ja Vygotskyn taustateoriat. Seuraavaksi kuvataan tutkimusmenetelmät sekä tutkimustulokset. Johtopäätöksissä tuloksia suhteutetaan aikaisempiin tutkimuksiin ja taustateorioihin. Opinnäytetyö päättyy pohdintaan ja jatkotutkimusehdotuksiin.

Äidit, joiden elämä ei useinkaan ole kulkenut helpointa tietä, ovat avanneet rohkeasti ja luottamuksella elämäänsä. Äitien avoimuus oman elämänsä kuvaamisessa on meille suuri luottamuksen osoitus, ja esitämmekin suuren kiitoksen kaikille ryhmässä käyville ja erityisesti tähän opinnäytetyöhön osallistuneille äideille.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Tampereella on kokoontunut jo yli 30 vuoden ajan matalan kynnyksen äiti-lapsiryhmä. Ryhmä on koko olemassaolonsa ajan toiminut ilman palkattua henkilöstöä. Muutamia ammattilaisia eri organisaatioista ovat saaneet käyttää työaikaansa joitakin tunteja vierailevina luennoitsijoina. Pro-tukipiste ry on tukenut ryhmän toimintaa työntekijän työpanoksen muodossa muutaman tunnin kuukaudessa.

Ryhmän koko on vuosien aikana kasvanut, ja samalla siinä käyvien äitien ja lasten tuen tarve lisääntynyt. Tampereen A-kilta ry on hakenut projektiavustusta kahden työntekijän palkkaamiseksi ryhmän toimintaa vetämään ja kehittämään. Hankerahoituksella voitaisiin varmistaa yhä kasvava tarve ryhmätoiminnalle sekä samalla vahvempi yksilöllinen tuki siellä käyville äideille. Lisäksi toiminta on tarkoitus mallintaa sekä tulevaisuudessa perustaa ryhmä myös haasteellisessa elämäntilanteessa oleville isille.

2.1 Tampereen A-kilta ry työelämäyhteytenä

Opinnäytetyön tilaajana on kolmannen sektorin toimija Tampereen A-kilta ry. Lisäksi työ annetaan käytettäväksi Pro-tukipiste ry:lle, joka on ollut tukemassa tämän äiti-lapsiryhmän toimintaa antamalla yli kymmenen vuoden ajan säännöllisesti yhden työntekijän työaika 3,5 tuntia kuukaudessa ryhmän viikoittaisen toiminnan tukemiseen sekä vuosittaisen kesäleirin suunnitteluun ja toteuttamiseen kuluva työajan. Hankeavustuksen turvin Tampereen A-kilta ry palkkasi äiti-lapsiryhmän toimintaan kaksi kokopäiväistä työntekijää.

Tampereen A-kilta ry:n arvot ja toiminta-ajatus ovat vertaisuutta ja omaehtoista toimijuutta tukevia. Yhdistyksen toiminta on perustettu päihdekuntoutujille sekä heidän keskinäiselle vertaistuelleen. Nykyisin Tampereen A-kilta ry on laajentanut toimintaansa ja sen piirissä on monenlaisia kuntoutujia. Toimintaan on vertaisten lisäksi tullut koulutettuja sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä, mutta silti vertaisuus on edelleen kantavana voimana. (Tampereen A-kilta ry:n verkkosivut, 2021)

Pro-tukipiste ry on kolmannen sektorin asiantuntijajärjestö, jonka kohderyhmänä ovat seksi- ja erotiikka-alalla toimivat henkilöt sekä ihmiskaupan uhrin. Pro-tukipisteen tarjoama tuki ja palvelut ovat anonyymejä ja maksuttomia. Toiminnan tavoitteena on tukea kohderyhmään kuuluvien ihmisten osallisuutta omaan elämäänsä sekä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta vähentää kohderyhmään kohdistuvaa stigmaa. (Pro-tukipiste ry:n verkkosivut, 2021)

Opinnäytetyössä mukana olevat järjestöt ovat ohjanneet omaan kohderyhmäänsä kuuluvia äitejä tutkimuksen kohteena olevaan ryhmään. Näiden järjestöjen omassa työssään kohtaamat naiset ja äidit ovat usein yhteiskunnan näkökulmasta marginaalissa eläviä. Salovaaran (2019, ss. 58–63) mukaan päihde- ja mielenterveysongelmat, vankilatausta tai prostituutio eivät ole yleisesti äitiyteen liitettäviä asioita. Nämä naiset kantavat mukanaan yleistä stigmaa, joka nousee yhteiskunnassa vallitsevista normeista.

2.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten tamperelaisessa äiti-lapsiryhmässä käyvät äidit kokevat oman elämäntilanteensa, ja millaiset ryhmän toiminnasta saamansa asiat he kokevat merkityksellisiksi. Opinnäytetyöllä tuodaan näkyväksi matalan kynnyksen vertaistukiryhmän toiminnan vaikuttavuutta ryhmän toimintaan osallistuneiden äitien ja perheiden elämänlaatuun. Opinnäytetyön pyrkimyksenä on tuottaa tietoa siitä, millaisia asioita ryhmässä käyvät äidit kokevat merkityksellisiksi ja elämänlaatuun parantaviksi. Tällä opinnäytetyöllä toivotaan olevan myönteistä vaikutusta tutkittavana olevan äiti-lapsiryhmän siirtymisessä vapaaehtoistoiminnasta osaksi ammatillista organisaatiota.

Äitien itse kirjoittamat kertomukset nostavat esille äitien oman äänen, heidän käsityksensä omasta elämäntilanteestaan sekä äitiydestä. Tutkimme avoimen matalan kynnyksen ryhmän mahdollisuuksia tukea ryhmässä käyvien omaa äitiyttä sekä sitä, millaista tukea he ovat siihen ryhmästä saaneet. Opinnäytetyössä tehdään näkyväksi ammattilaisten, vapaaehtoisten sekä vertaisten yhteisen toiminnan mahdollisuudet myös haasteellisissa elämäntilanteissa olevien äitien kanssa.

Keskeiset käsitteet opinnäytetyössä ovat äitiys, vertaisuus ja vertaistuki. Äitiyttä lähestytään yhteiskunnan rakenteiden kuten lainsäädännön näkökulmasta sekä kulttuurillisista määrittelyistä käsin. Äideille suunnattu ryhmätoiminta ja siihen liittyvät sosiaaliset merkitykset tuovat vertaisuuden ja vertaistuen tarkastelukulman opinnäytetyölle.

Tulevaisuutta ajatellen opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa sellaista tietoa, jolla Tampereen A-kilta ry:n mahdollisesti saamalla avustuksella palkattavat työntekijät voivat kehittää ryhmän toimintaa entistä paremmin vastaamaan siellä käyvien äitien ja lasten tarpeita. Opinnäytetyön tuloksia voidaan käyttää lisäksi toiminnan mallintamiseen sekä laajemmin samaan kohderyhmään kuuluvien äitien kohtaamiseen.

3 Opinnäytetyön tietoperusta

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat äitiys, vertaisryhmä ja vertaisuus, jotka määritellään tässä luvussa. Lisäksi esitellään joitakin aiempia äitiyttä ja äitiyden kokemuksia käsitteleviä tutkimuksia. Koska opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia asioita, jotka äidit kokivat merkityksellisiksi ja elämänlaatuun parantaviksi, aineiston analyysiksi valikoitui kaksi teoriaa: Erik Allardtin hyvinvointiteoria ja Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke, joita tarkastellaan luvun lopuksi.

3.1 Äitiys käsitteenä ja kokemuksena

Koska tutkimme äiti-lapsiryhmän vaikutusta siellä käyvien äitien elämään, opinnäytetyömme keskeisin käsite on äitiys. Äitiys on elämän kannalta merkityksellinen asia, joka sisältää paljon positiivisia odotuksia, mutta se voi olla tärkeydestään johtuen myös hyvin pelottava käsite. Minkälaista on riittävä ja hyvä äitiys ja minkälaista puolestaan huono äitiys vai onko sellaista olemassakaan? Lähtökohtaisesti jokainen äiti pyrkinee olemaan niin hyvä äiti, kuin omien taitojensa ja voimavarojensa mukaan kykenee. Oma merkityksensä on myös yhteiskunnan äitiyttä tukevilla toimilla.

3.1.1 Äitiys yhteiskunnallisena ilmiönä ja henkilökohtainen äitiys

Äitiyslain mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Lapselle voidaan vahvistaa toinen äiti hedelmöityshoitojen perusteella. (Äitiyslaki 253/2018) Tämän edellytyksenä on se, ettei isyyttä ole isyyslain mukaisesti todettu tai vahvistettu tai voida todeta tai vahvistaa (Isyyslaki 11/2015). Suomessa 1970-luvulla vahvistettu aborttilaki mahdollisti naisten valinnan äitiydestä ja sen ajankohdasta uudella tavalla (Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970).

Äitiyttä voidaan tutkia myös sosiaalisena suhteena, jolloin äidin ja lapsen suhde ei välttämättä ole biologinen. Erilaiset äitiyden muodot kuten adoptio- ja sijaisäitiys, sateenkaariperheen äitiys tai uusioperheen äidin rooli tuovat äitiyden tarkasteluun uutta näkökulmaa ja murtavat osaltaan äitiyden normatiivisia käsityksiä. Kriittinen perhetutkimus ja feministinen tutkimus ovat käsitelleet ja uudelleenmäärittäneet osaltaan käsitystä äitiydestä ja äitiyden kulttuurista mallitarinaa. (Ahtikari, 2018, s. 27) Voidaan sanoa, että suomalaisessa yhteiskunnassa on nykyaikana mahdollista tulla äidiksi ilman heteroparisuhdetta tai adoptoida lapsi yksinäisenä naisena, joutumatta kohtaamaan yleistä paheksuntaa. Äitiyttä voidaan toteuttaa monella eri tavalla.

Äitiyttä määritellään ja arvotetaan monesta eri näkökulmasta. Sitä voidaan tarkastella yhteiskunnallisesta lainsäädännöllisestä näkökulmasta, kulttuurisesta näkökulmasta, uskonnollisesta tai lääketieteellisestä kontekstista käsin. Kaikissa näissä luodaan äitiydelle normeja ja raameja, joihin yksittäisiä äitejä pyritään sovittamaan (Berg, 2008, s. 15). Teoksessaan *Puhua vastaan ja vaieta* Kulmala ja Vanhala kuvaavat vanhemmuuden kulttuurista mallitarinaa, jota luodaan mediassa sekä julkisissa keskusteluissa usein erilaisten asiantuntijoiden ja ammattilaisten näkemyksiin pohjautuen. Näissä keskusteluissa otetaan kantaa riittävään ja hyvään vanhemmuuteen, jolloin synnytetään myös vastaparina huono vanhemmuus. (Kulmala & Vanhala, 2004, s. 99)

Kirsi Nousiaisen mukaan äitiysidentiteetti rakentuu arjen käytännöissä sekä vuorovaikutuksessa muiden ihmisten, kulttuurin ja yhteiskunnan kanssa. Arkea eläessään naiset eivät aina tule ajatelleeksi ja kertoneeksi itselleen tai muille, minkälaisia he ovat

äiteinä. Nämä vuorovaikutussuhteet muokkaavat sekä heidän kokemustaan ja käsitystään itsestään että toimintaansa äiteinä. Näin muodostuu esiyymmärrys äitiydestä. Kertoessaan elämästään ja itsestään äitinä itselleen tai muille ihminen rakentaa itselleen kerronnallista identiteettiään sekä identiteettiään kokonaisuutena. (Nousiainen, 2004, s. 35) Salla-Maria Ahtikari (2018, s. 7) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että Suomessa vallalla oleva ajatus äitiydestä syntyy sekä nykyhetken tapahtumista maailmalla että historiasta nousevista äitiyden arvoista ja ajatuksista. Äitiyden yhteiskunnallisessa analysoinnissa voidaan tutkia muun muassa sitä, kuka voi olla äiti, miten äitiyttä muokataan sekä miten naiset kokevat elämänsä äiteinä.

Henkilökohtainen äitiyden kokemus ja yhteiskunnan määrittelemä institutionaalinen äitiys ovat eri asioita. Henkilökohtaiseen äitiyteen liittyy kokemuksia, jotka sisältävät erilaisia tunnepitoisia tekoja ja solmittua suhdetta lapseen. Tällaisia ovat biologiset kokemukset kuten synnytys ja imetys. Toisaalta voidaan ajatella, että nämä eivät kuitenkaan enää mittaa äitiyttä vaan ovat kulttuurisesti opittuja heteronormatiiviseen ajatteluun liittyviä määritelmiä. Emotionaalinen huolenpito sekä sitoutuminen lapseen ja kasvatukseen ovat myös äitiyteen liitettyjä ominaisuuksia, joita voidaan ajatella yleisesti vanhemmuuteen kuuluvina. Henkilökohtaisesti koettu äitiys on yksityistä aluetta, joka kehittyy prosessinomaisesti lapsen kasvun mukana. (Nurmi ym., 2014, ss. 214—216; Berg, 2008, ss. 20—22)

Ristiriitaa henkilökohtaiseen äitiyteen syntyy, kun yhteiskunta arvioi ja puuttuu yksityiseen äitiyden kokemukseen. Instituutionaalinen äitiys arvioi henkilökohtaisen ja yksityisen äitiyden toteutumista omista arvoistaan käsin. Yhteiskunta on luonut yleisesti hyväksytyihin arvoihin, normeihin sekä moraalikäsitteeseen soveltuvat raamit äitiydelle. Näitä käyttävät ammattilaiset ovat yhteiskunnan hyväksymiä henkilöitä, jotka voivat arvioida yksityistä ja henkilökohtaista äitiyttä asiantuntijavallasta käsin. Tällaista asiantuntijavaltaa edustava esimerkiksi lastensuojelussa ja perheoikeudellisissa palveluissa toimivat henkilöt. Heillä on hyvän äitiyden ja vanhemmuuden määrittelyn raameina lastensuojelulaki sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisesta. Näiden lakien lisäksi heidän arviointiinsa hyvästä äitiydestä vaikuttaa yhteiskunnassa vallitseva kulttuurinen mallitarina. (Berg, 2008, ss. 22—23, 41—45)

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen, tasapainoiseen kasvuympäristöön sekä mahdollisuus monipuolisesti kehittyä omaksi persoonakseen. Lain mukaan ensisijainen vastuu lapsesta on hänen vanhemmillaan tai niillä, joille lapsen huolto ja kasvatusta on uskottu. Lain henkeen kuuluu huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä järjestämällä heille tarvittavia palveluja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Mikäli tukitoimet eivät riitä, on viranomaisen vastuulla järjestää lapselle kodin ulkopuolinen sijoituspaikka. (Lastensuojelulaki 471/2007 § 1—2)

Vuonna 2019 säädetyssä laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta mainitaan, että lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollolla on tarkoitus turvata myös myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempansa kanssa. Tämän lisäksi myös muista lapselle tärkeistä ihmissuhteista on huolehdittava. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Tapaamisoikeudella turvataan lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde siihen vanhempaan, jonka luona hän ei asu. Tapaamisoikeudella voidaan tarkoittaa toisen vanhemman luona olemista, tapaamista jossakin muualla tai yhteydenpitoa jollakin muulla tavoin. Kummankin vanhemman on omalta osaltaan toimittava niin, että tapaamisoikeus toteutuu sekä vältettävä kaikkea, joka saattaa haitata lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta. Lapsen ja toisen vanhemman tapaamiset voidaan järjestää sosiaalilautakunnan vahvistamalla vanhempien välisellä sopimuksella tuettuina tai valvottuina tapaamisina tai niin, että lapsi siirtyy vanhemmalta toiselle valvotuina vaihdoin. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta voidaan päättää myös tuomioistuimessa. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019)

3.1.2 Äitiyden ihanteet ja odotukset

Tämänhetkessä yhteiskunnassa äitiyteen liitetään paljon psykologisia käsitteitä ja hyvää äitiyttä tarkastellaan psykologisen kehityksen näkökulmasta. Hyvässä äitiydessä toteutuu tasapainoinen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhdeteorian toisen kehittäjän John Bowlbyn mukaan lasta hoivaavan vanhemman ja lapsen vastavuoroinen suhde luo vanhemmalle halun hoivata ja muodostaa vahvan tunnesiteen lapseen. Saadessaan hoitoa, turvaa, ruokaa

ja tunnetasolla läheisyyttä, lapselle muodostuu käsitys itsestään arvokkaana ihmisenä. Lapsella kiintymyssuhteen taso näkyy hänen joutuessaan eroon vanhemmistaan sekä siinä, miten hän käsittelee sen aiheuttamia tunteita. Perusturvallisuus kehittyy kiintymyssuhteessa, joka auttaa ihmistä luottamaan jatkossa itseensä ja muihin. Kiintymyssuhteet voidaan luokitella turvallisiin ja turvattomiin, ja ne jaetaan neljään päätyyppiin. Turvallisessa kiintymyssuhteessa ihmiselle on muodostunut myönteinen käsitys itsestä ja muista. Takertuvassa kiintymyssuhteessa ihmisellä on kielteinen suhde itsestään, mutta myönteinen käsitys muista ihmisistä. Itseriittoisessa kiintymyssuhteessa ihminen ajattelee itsestään positiivisesti, mutta muista kielteisesti. Jos ihmisellä on kielteinen käsitys itsestään sekä muista ihmisistä, hänelle on kehittynyt tämän luokittelun mukaan pelokas kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde on ihmisen kasvun ja kehityksen kannalta ratkaisevassa asemassa koko elämänkaaren ajan. (Nurmi ym., 2014, ss. 34–36, 210)

Hyvään äitiyteen liitetään siis käsitys läsnäolon merkityksestä lapsen elämässä. Eija Eronen (2017) kuvaa tätä tutkimuksessaan Kohtaamisia, katkoksia ja sidoksia - Tutkimus Supermammojen vertaisryhmän äitiyöstä. Läsnäololla tarkoitetaan fyysisesti paikalla oloa, mutta myös emotionaalista läsnäoloa. Kokonaisvaltainen lapsen hoivaaminen arkisine rutiineineen sekä lapsen emotionoihin vastaaminen voidaan kokea kokopäiväisenä työnä. (Eronen, 2017, s. 60)

Kirsi Nousiainen mainitsee väitöskirjassaan esimerkin sanattomasta säännöstä, jonka mukaan äidin olisi oltava aina läsnä ja saatavilla lapselleen. Nykyisessä sähköisessä ja langattomassa maailmassa voisi luulla riittävän, että on puhelimitse tavoitettavissa. Yhteisen moraalikoodimme mukaisesti kuitenkin ajatellaan, että äidin tulee olla saatavilla lapselleen sekä fyysisesti että henkisesti. Nousiainen mukaan äitiyteen liitetyt moraalikoodit ovat pysyneet hyvin samankaltaisina 1800-luvun puolivälistä lähtien. (Nousiainen, 2004, s. 58)

Äitiyden odotusten suuntautuessa enemmän psykologisiin ominaisuuksiin, voidaan sen ajatella tasoittavan eroja hyvien ja huonojen äitien vertailussa. Mahdollisuus virheiden tekemiseen tai epäonnistumiseen äitiydessä on tässä kontekstissa kaikilla äideillä. Tunteiden säätely, rajojen ja rakkauten yhteensovittaminen sekä lapsen oman kasvun tukeminen eivät ole helppoja tehtäviä kenellekään äidille. Aikaisemmin hyviä äitiyden määrittäjiä olivat muun

muassa taloudelliset seikat, kotiäitiys ja ydinperheajattelu, kun taas nykyisin myös työssäkäyvä äiti tai toimeentulotuella elävä yksinhuoltajaäiti voivat edustaa hyvää äitiyttä. (Berg, 2008, ss. 30—31)

Vaikka äitiys olisikin onnellista ja palkitsevaa, siihen liittyvät velvollisuudet, vastuut ja osittain myyttinen ajattelu kaikkensa antavasta, hyvästä ja täydellisestä kotona viihtyvistä äidistä voivat koetella äitien jaksamista. Edelleenkin yleinen ajattelu tukee äitiä ensisijaisena lapsen huoltajana ja hoivaajana. Ulkoa tulevat odotukset ja yhteiskunnallisen hyvän äitiyden mallitarinan toteuttaminen voivat aiheuttaa ristiriitaa oman äitiyden kokemuksen kanssa. (Eronen, 2017, ss. 21—22)

3.1.3 Äitiyden haasteet ja ristiriidat

Nykypäivän media määrittää äitiyden reunaehdot lehtikirjoituksissa, uutisoinnissa, sosiaalisessa mediassa ja erilaisilla keskustelupalstoilla. Siellä muokataan normeja, mielikuvia ja äitiyteen liittyviä kulttuurisia odotuksia luoden samalla uudenlaista ristiriitaista äitiyttä. Median luoma puhe äitiydestä ikään kuin pakottaa äidit olemaan jotakin mieltä ja peilaamaan omaa äitiyttään sosiaalisen median luomiin äitiyden kuviin, jotka esiintyvät hyvin ristiriitaisina ja sirpaleisina. (Ahtikari, 2018, ss. 46—47)

Salla-Maria Ahtikari kuvaa tutkielmassaan äitiyden moninaistumista ja sitä, kuinka nykyään voi olla äiti myös perinteisen äitiyden kulttuurisen kuvan ulkopuolelta. Ahtikarin mukaan nykyaikainen äitiyden kulttuurinen kuva on kaksijakoinen. Yhtäältä puhutaan riittävän hyvästä äitiydestä ja siitä, kuinka äitikin saa olla epätäydellinen ja keskeneräinen. Hyvinvointiyhteiskunta pitää yllä riittävän hyvän äitiyden mielikuvaa tarjoamalla marginaalissa eläville äideille tukea esimerkiksi tarjoamalla kuntoutusta päihdeongelmallisille äideille tai kotiapua väsyneille äideille. Toisaalta tämän päivän äitiyskeskustelussa esiintyy paljon syyllistämistä ja vaatimuksia. Äidin pitäisi olla samaan aikaan omistautunut sekä perheelleen että työlleen. Hänen tulisi pitää huolta itsestään, mutta samalla olla kaiken aikaa lasten ja perheen käytettävissä. Täydellisen äidin vaatimukseen on hyvin vaikea taipua, ja onkin lähes mahdotonta esittää yhtä tiettyä oikeaa äitiyden kuvaa. Toisaalta äitiyttään

toteuttaakseen naisen ei nykyään tarvitse asettua mihinkään ahtaaseen muottiin. (Ahtikari, 2018, s. 47–48)

Äitiyteen yhdistyy myös henkilökohtainen elämä yhä vahvemmin. Haluttaisiin toteuttaa hyvää äitiyttä mutta myös omaa elämää, johon liittyy vaikkapa ammatillinen ura, harrastukset sekä aktiivinen sosiaalinen elämä. Kulttuurisessa kontekstissa ovat vahvana ajatukset sekä odotukset lapsen tarpeiden täyttämisestä. Äitiyden kuormitusta aiheuttavat lasten tarpeiden ja omien elämäntarpeiden yhteensovittaminen. Kuormittavan työelämän, kodin ja perhe-elämän yhteensovittamiseen on luotu yhteiskunnallisia tukitoimia, kuten päivähoito- ja vanhempainrahajärjestelmä. Erilaisista tasa-arvoa tukevista yhteiskunnallisista päätöksistä huolimatta, monen äitiyden valintaan vaikuttavat yhä kulttuuriset uskomukset naisen suhteesta kotiin, perheeseen ja työelämään. (Berg, 2008, ss. 31–35)

Kristiina Berg (2008) mainitsee yhteiskunnan kiinnostuvan yksityisestä äitiydestä silloin, kun he rikkovat kulttuurisia äitiyteen liitettyjä normeja eli jollakin tavalla epäonnistuvat äitiydessään. Yhteiskunnan puuttuminen perustuu teoreettiseen asiantuntijoiden luomaan käsitykseen hyvästä äitiydestä. Huoli ja kiinnostus äitiyttä kohtaan toteutuu lastensuojelullisin toimin, joilla arvioidaan, kykeneekö äiti toteuttamaan lapsen kehitystä ja kasvua turvaavat olosuhteet. Arvioinnissa yhdistyvät teoreettinen tieto hyvästä äitiydestä, kerätty tieto äidin tilanteesta sekä työntekijän subjektiivinen käsitys siitä, mitä riittävän hyvä äitiys pitää sisällään. (Berg, 2008, ss. 15–22)

Tutkimusten mukaan vanhemmuus on Suomessa vielä usein sukupuolittunutta, ja siksi lastensuojelussa puhutaan ja työskennellään usein enimmäkseen äitien kanssa. Tällöin myös perheen tai lapsen ongelmat määrittyvät epäonnistuneena äitiytenä. Työskentelyssä lastensuojelulla on kaksijakoinen rooli suhteessa vanhemmuuteen, sillä sen tehtävänä on sekä tukea että kontrolloida. Äitiyttä pitäisi tukea ja lisätä äitien onnistumisen kokemuksia, kun samalla pideitään yllä tietoisuutta ei-toivotusta käyttäytymisestä. (Ylätaalo, 2016, s. 17)

Anna Kulmala ja Anni Vanhanen (2004) käsittelevät normaalin elämän käsitteitä vanhemmuuden ja äitiyden näkökulmasta. He ovat haastatelleet asuntoloissa asuvia naisia ja miehiä. Kulttuurisen mallitarinan luoma normaalin vanhemmuuden kehys saa ihmisiä

sovittamaan omaa henkilökohtaista vanhemmuuttaan tähän yleisesti hyväksytyyn tarinaan. Normaaliin elämään kuuluvia asioita olivat työ, asuminen, perhe ja erityisesti lapset. Lapset nähtiin elämässä tärkeimmiksi ihmissuhteiksi. Lisäksi normaaliin elämään liitettiin harrastukset ja sosiaaliset suhteet. (Kulmala & Vanhanen, 2004, ss. 99—107)

3.2 Vertaistuki, vertaisuus ja vapaaehtoistoiminta

Vertaistuki on opinnäytetyössämme toinen keskeinen käsite. Tutkittavan äiti-lapsiryhmän toiminta pohjaa vahvasti vapaaehtoisuuteen sekä vertaisuuteen, vaikka siinä on mukana myös ammatillista tukea.

Tutkittava ryhmä syntyi nuorten äitien omasta ajatuksesta ja tarpeesta 1980-luvun lopussa, juuri vähän ennen 90-luvun lamaa. Sitä olivat mahdollistamassa muutama lähiössä toimiva ammattilainen. Äitien toiveena oli viettää rauhallinen kahvihetki muiden äitien kanssa ilman lapsia. Heillä oli tarve jakaa arkea jonkun toisen samassa tilanteessa olevan kanssa ja mahdollisesti tehdä yhdessä jotain arjesta poikkeavaa. (Eronen, 2017, ss. 13—15)

3.2.1 Vertaistuki ja vertaisuus

Naisille suunnattua vertaistukea on Suomessa ollut jo 1800-luvulta lähtien ompeluseuratoiminnan muodossa. Ompeluseuroissa naiset tapasivat toisiaan ja puhuivat arjen asioita. Yhteiskunnan muutoksen myötä myös naisten asema ja äitiys tulivat enemmän pois yksityisestä kotiympäristöstä. Naisasialiikkeet ja erilaiset yhdistykset alkoivat järjestää työväenluokkaisille äideille lomaleirejä, joissa he saivat tutustua toisiin äiteihin sekä levätä. Seurakunnat, Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä muut sosiaali- ja terveydenhuollon järjestöt alkoivat perustaa yhä enemmän äiti-lapsiryhmiä 1970-luvulta alkaen. (Eronen, 2017, ss. 19—20)

Suomessa yhteiskunnallinen muutos 1960—1970-luvulla lisäsi ihmisten muuttoa kaupunkeihin ja siellä oleviin lähiöihin. Perheet kokivat muutoksia, ja yhteisöllisyys myös perheiden sisällä väheni. Muuttoliike työn perässä aiheutti tukiverkoston ja isovanhempien erkaantumisen ydinperheestä. Tämä synnytti uusia tarpeita yhteisöllisyydelle, joka ennen oli

täyttynyt perheiden ja sukujen kautta. Suomeen syntyi paikallisia yhteisöjä ja yhdistyksiä yhteisten asioiden hoitamiseen ja keskinäiseen naapuriapuun. Laman myötä kunnat karsivat erilaisista terveyden ja hyvinvoinnin palveluista, joka toi vertaisuuden ja siihen perustuvan ryhmätoiminnan uudelle tasolle suhteessa ammatillisiin palveluihin. 90-luvulla vertaistukiryhmien ja niiden toiminnan arvostus kasvoi, ja niiden vetäjinä alkoi olla yhä enemmän ammattilaisia. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 9–13)

Vertaistuki on ihmiseltä ihmiselle tapahtuvaa vuorovaikutusta. Se perustuu vapaaehtoisuuteen, jossa vuorovaikutuksesta saavat molemmat osapuolet, mutta se ei ole vapaaehtoistoimintaa. Vertaisuudessa avainasemassa on luottamus ja luottamuksellinen ilmapiiri. Vuorovaikutus tapahtuu samassa elämäntilanteessa olevien tai samaa asiaa kokeneiden välillä. Tästä muodostuu vertaisuus. Vertaiset ovat samalla tasolla, jolloin kummallekaan ei tule määräävää asemaa suhteessa toiseen. Vertaisuus tapahtuu sen jakaville ihmisille sopivassa ajassa ja tilassa. Ihmisellä on mahdollisuus jakaa asioitaan juuri siinä määrin kuin haluaa. Toinen voi ottaa siitä sen verran, mitä kokee omakseen, pystyy tai jaksaa ottaa vastaan. Jakamisen tila on vapaata arvovallasta, säätelystä tai kontrollista, joka tulisi näiden vertaisten ulkopuolelta. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 20–23)

Vertaisuuden tarpeet ovat hyvin moninaisia. Ihmiset eivät kaipaa vertaisuuteen ryhmiä tai yhteisiä kokoontumisia, vaan heille riittää asian jakamiseen vaikkapa läheisten tuki. Joidenkin asioiden jakaminen voi tuntua vaikealta tai ryhmiin osallistuminen leimaannuttavalta. Vertaistukeenkin liittyy ennakkoluuloja, pelkoja tai kynnys lähetä mukaan voi olla kuitenkin liian suuri. Vertaistuella ei voida vastata kaikkiin kysymyksiin ja siksi rinnalle voidaan tarvita ammattilaisten tukea. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 137–141; Eronen, 2017, s. 19) Ammatilainen voi toimia yhdessä vertaistuen kanssa, ja usein näin onkin. Käsitteinä vertaistuki, vapaaehtoisuus ja ammatillisuus voidaan nähdä samassa toiminnassa, mutta niitä ei pidä sekoittaa keskenään. Opinnäytetyössämme tutkimuksen kohteena olevan ryhmän toiminnassa on mukana kaikkia näitä elementtejä.

Vertaisuudessa syntyvä kohtaaminen sisältää omakohtaisen kokemuksen yhdistävästä asiasta. Tämä jaettu kokemus avaa erityisellä tavalla asian merkitystä, mikä taas lisää ymmärrystä ja mahdollistaa erilaisen luottamuksellisen suhteen luomisen kuin

ammattilaisen kanssa. Vertaisten keskinäinen kohtaaminen ei sisällä sellaisia rooleja kuten asiakas tai ammattilainen. Kohtaamisessa roolit voivat vaihdella auttajan ja autettavan välillä, jopa samassa keskustelussa. (Eronen, 2017, ss. 18—19; Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 20—22)

Ammattilaisen ja asiakkaan rooli ei koskaan voi olla tasa-arvoinen. Vaikka työskentely tapahtuisi vertaistukiryhmissä tai matalan kynnyksen toimintaympäristöissä, on työntekijän aina ymmärrettävä oma asiantuntijavaltansa suhteessa asiakkaaseen. Ammatillinen työ on aina sidottu organisaatioon, ja sitä ohjaavat organisaation arvot, säädökset ja ammatilliset normit. Ammatillisuus tuo mukanaan myös tavoitteita sekä menetelmiä, joita työskentelyssä käytetään. Ammatillisuuden toivotaan silti olevan dialogista ja vuorovaikutteista sekä tuovan mukanaan aitoja kohtaamisia. Ammatillisella on sekä koulutuksensa että työnsä mukanaan tuoma eettinen velvoite kohdata kaikkia ihmisiä samanarvoisesti. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 16—19)

Vertaisuus ja ammattilaisuus voivat kohdata vapaaehtoisuuden kontekstissa. Vapaaehtoinen toiminta mielletään osaksi ihmisten harrastustoimintaa. Vapaaehtoistoiminta voi olla kasvattamista, hoitamista tai muuten muiden ihmisten elämänlaadun parantamista. Nämä ovat myös ammatillisen työn elementtejä. Kasvattamista toteutetaan esimerkiksi vetämällä urheilu- tai taideryhmiä. Hoitamista ja huolenpitoa toteutetaan ystävä- tai tukihenkilöpalveluissa sekä ruoanjakopisteissä. Vapaaehtoisessa toiminnassa ihminen haluaa antaa aikaansa tai osaamistaan muiden käyttöön ilman vastapalvelusta tai muuta hyötyä. Vapaaehtoistoiminnassa mukana olevalla ei yleensä ole yhdistävää kokemusta autettavan kanssa ja vapaaehtoisuus tuottaa yleensä tukea vain toiseen suuntaan minulta sinulle. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 23—26)

Vertaistukeen perustuvaa toimintaa on usein organisoitu erilaisten kansalaisjärjestöjen kautta, mutta aina se ei ole välttämätöntä. Myös yksityiset ihmiset ovat perustaneet erilaisia tukiryhmiä tai ideologiaan perustuvia ryhmiä. Näillä ryhmillä ei yleensä ole ulkopuolista tukea ammatillisesti eikä taloudellisesti. Vertaistukitoiminta, jolla ei ole taustatukea, on usein paikallista ja pienimuotoista, mutta esimerkiksi AA-toiminta on levinnyt maailmanlaajuisesti. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 143—144)

Ihmisten omasta tarpeesta lähtevä kansalaisten vertaistoiminta voi muuttua ajan saatossa ja siinä käyvien ihmisten vaihtuessa. Taustalle voidaan hakea projektia, jolloin siihen voidaan ottaa mukaan opiskelijoita sekä kouluttaa kohderyhmään kuuluvia vertaistukihenkilöitä. Erilaiset järjestöt voivat myös kiinnostua vertaistoiminnasta, jolloin lähtökohdat ovat jäsenistön tai kohderyhmän tuottamia tai palkattujen työntekijöiden esiin nostamia tarpeita. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset auttavat puhelimet kuten lyömätön linja. Lisäksi julkiset sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset perustavat vertaistukiryhmiä, missä usein vetäjinä toimivat palkatut työntekijät tai vapaaehtoistyöntekijät. Joissakin ryhmissä voidaan käyttää molempia, jolloin ammattilainen ja vertais-vapaaehtoinen työskentelevät yhdessä. Tällaisia ryhmiä on perustettu muun muassa erilaisissa elämäntilanteissa oleville perheille, kuten eroperheille tai huostaanotettujen lasten vanhemmille. Tällaisia ovat myös erilaiset äitiyttä tukevat ryhmät. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 141–144)

Äidiksi tulo on iso muutos elämässä ja ehkä juuri tästä syystä äidit ovat halukkaita jakamaan ja osallistumaan vertaiskeskusteluihin sekä vertaisryhmiin. Muiden äitien arjentarinoiden kuuleminen sekä heidän konkreettisten toimintatapojensa näkeminen auttaa oman äitiyden vahvistamisessa. Elämänmuutoksen suuruuteen vaikuttaa äidiksi tulemisen ikä sekä kuinka monta lasta äidillä on entuudestaan. Mikäli äidiksi tullaan hyvin nuorena silloin äitiys saattaa vaikuttaa myös sosiaaliseen verkostoon, jolloin vertaisuuden merkitys korostuu. (Eronen, 2017, s. 21)

3.2.2 Vertaisryhmätoiminta

Vertaisuuteen perustuvaa tukea on mahdollista saada monella eri tapaa. Vertaisuutta voidaan toteuttaa kahden henkilön välillä kasvokkain tai erilaisten verkko- ja mobiilisovellusten avulla. Verkkovälitteisesti vertaistukea voidaan tarjota myös joukkomuotoisesti erilaisilla keskustelualustoilla. Ehkä yleisin muoto vertaistuesta on kuitenkin erilaiset vertaistukiryhmät, joihin ihmiset hakeutuvat oman elämäntilanteensa mukaan. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 72–73)

Vertaisryhmätoiminta voidaan liittää ruohonjuuritason toimintaan ja erilaisiin kansalaisliikkeisiin. Niiden toiminta liittyy usein jonkin aiheen, ideologian tai ongelman ympärille. Perinteisiä aiheita ovat sosiaalisiin kysymyksiin ja elämän kriiseihin kuten

sairastumiseen tai päihde- ja mielenterveysongelmiin liittyvät vertaisryhmät. Ihmiset haluavat jakaa kokemustaan heitä yhdistävästä asiasta, mikä on merkityksellinen ryhmätoimintaa ohjaava asia. Vertaistukiryhmät voidaan nähdä hyvinvointipalveluiden rinnalla antamassa lisätukea ihmisille. Toinen näkökulma vertaisryhmiin on ihmisten kriittinen sekä tyytymätön suhtautuminen julkisiin ja virallisiin palveluihin. Asetelma vertaistukiryhmien ja julkisten hyvinvointipalveluiden välillä on haasteellinen, vaikka ne täydentävät toisiaan. Vertaisryhmissä voi olla mukana ihmisiä, joilla on kokemuksen lisäksi aiheeseen liittyvää ammatillista koulutusta. Vaikka he ovat osa ryhmää, he tuovat omaa osaamistaan sekä näkökulmaansa ryhmäläisten käyttöön. (Eronen, 2017, 16—19)

Vertaisuudessa on kyse toisten ihmisten kohtaamisesta, yhteisten asioiden jakamisesta ja sitä kautta uusien näkökulmien löytämisestä omaan elämään. Vertaisryhmissä roolit vaihtuvat tukijasta autettavaan sen mukaan, mikä kulloinkin on ihmisen elämäntilanne. Ryhmässä jaetut asiat saavat jokaiselta ryhmään osallistujalta uuden näkökulman, vaikka ongelma sinänsä olisikin sama. Vertaisryhmässä yhteisesti jaetut kokemukset auttavat yksilöä huomaamaan, ettei hän ole yksin asiansa kanssa. Lisäksi nämä kohtaamiset auttavat lisäämään oman elämänsä ymmärrystä. (Ylätalo, 2016, s. 22)

Vertaistukiryhmät voidaan jakaa keskusteleviin tai toiminnallisiin ryhmiin. Keskustelemissä ryhmässä osallistujat ovat vertaisia ja ryhmätoiminta itseohjautuvaa, jolloin sisältö muokkautuu siellä olevien ihmisten mukaan. Irja Mikkosen ja Anja Saarisen (2018) määrittelyn mukaan keskusteluun pohjaavat ryhmät ovat yleensä tietyn ajanjakson toimivia ja suljettuja, eli uusia jäseniä ei oteta kesken prosessin. Usein ryhmään osallistuvien henkilöiden määrää on myös rajattu seitsemästä yhteentoista. Ryhmien toiminta perustuu keskinäiseen tukeen sekä ehdottomaan luottamukseen ja niiden ilmapiiri on muita kunnioittava. Ryhmään osallistuvat sitoutuvat ryhmään koko sen keston ajaksi ja noudattavat yhdessä luotuja sääntöjä. Jokaisella on mahdollisuus saada ja antaa omasta kokemuksestaan ryhmässä ja näin auttaa kaikkia ryhmässä käyviä. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 56—60)

Toiminnallisiin vertaisryhmiin siirrytään usein keskusteluryhmien kautta. Näiden ryhmien toiminta on vapaampaa, ja niihin voidaan ottaa myös uusia jäseniä yhteisellä sopimuksella.

Myöskään osallistujien määrä ei ole niin rajattua, kun keskusteluun pohjaavissa tukiryhmissä. Vertaisuus on edelleen läsnä samalla ajatuksella kuin keskusteluryhmissäkin, mutta sen tavoitteena on tukea toiminnan kautta ihmisiä arjessa. Toiminnallisissa ryhmissä voi vieraila aiheeseen liittyviä ammattilaisia tai sellaisia eri alojen osajia, joita ryhmässä kävijät kokevat mielekkäiksi. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 60 – 62)

Vertaisryhmät voivat toimia itseapuun perustuen tai ammattilaisten tukemana.

Itseapuryhmässä vertaiset pyrkivät ratkaisemaan keskinäisellä tuella elämäänsä liittyviä ongelmia ja tätä kautta parantamaan elämänlaatuaan. Itseapuun auttavat ryhmät kokoontuvat omaehtoisesti itse valitsemaansa aikaan. Ammattilaisten ohjaamat ryhmät kootaan usein tietyn teeman ympärille heidän omista kohderyhmistään. Nämäkin ryhmät kokoontuvat tietyn teeman tai aiheen ympärille, ja niillä on usein ammattilaisen määrittämä paikka ja aika. (Ylätaalo, 2016, ss. 22— 23)

Mikkonen ja Saarinen (2018) erittelevät vertaisuudessa kolme eri tasoa. Ensimmäisenä on taso, jossa jokainen ihminen on saman arvoinen. Kukaan ei ole ryhmässä eriarvoisessa asemassa suhteessa toiseen, tätä tasoa nimitetään eksistentiaaliseksi. Seuraavaksi on taso, jossa joillakin ryhmässä olevilla on enemmän kokemusta ja tietoa kuin toisilla. Tämä episteeminen taso mahdollistaa toiselta oppimisen ja voi olla yksi syy hakeutua vertaistukiryhmään. Silloin, kun ryhmän vetäjällä on enemmän vastuuta, kun muilla ryhmäläisillä, puhutaan juridis-eettisestä tasosta. Tällöin ryhmässä on jaettu erilaisia tehtäviä ja niihin liittyviä velvollisuuksia ja vastuita. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 51)

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena olevassa äiti-lapsiryhmässä on elementtejä vertaisryhmätoiminnasta sekä itseapuryhmästä, jossa on mukana ammattilaisia. Ryhmän toiminnan voidaan kastoja sijoittuvan kaikkien edellä kuvattujen välimaastoon, kuten Eronen (2017) tutkimuksessaan kuvaa. Tutkittava ryhmä ei kuulu minkään organisaation alaisuuteen eikä ole itse rekisteröitynyt. Ryhmällä on kuitenkin toimintansa alusta asti ollut taustalla monia eri virallisia toimijoita lähinnä sosiaali- ja terveysalan organisaatioista sekä evankelisluterilainen seurakunta. Tutkittavan ryhmän osallistujien yhteinen nimittäjä on äitiys, ja tavoitteena äitiyden tukeminen. Ryhmän toiminta mahdollistaa äitien vastavuoroisen kanssakäymisen, jossa mahdollistuu yhteisöllisyys ja elämäntilanteiden

jakaminen. Toiminta perustuu vapaaehtoisuudelle ja äidit ovat yhdessä taustatoimijoiden kanssa luoneet toiminnalle raamit. Näitä ovat osallisuus, avoimuus, vapaaehtoisuus ja sitoutumattomuus. Ryhmään osallistumisen esteenä eivät myöskään saa olla taloudelliset syyt tai sosiaalinen asema. (Eronen, 2017, ss. 14, 33, 36—38)

Eija Eronen (2018) on tutkimuksessaan avannut ei-rekisteröityneeseen vertaisryhmän toimintaan osallistumista sekä äitien että taustalla olevien tukea antavien organisaatioiden näkökulmasta. Toisaalta ryhmässä voi käydä ilman velvoitteita ja omien voimavarojensa mukaan. Kaikki toiminta suunnitellaan ja toteutetaan ryhmässä käyvien äitien kanssa. Äidit valitsevat joukostaan vastuuäidin, joka varmistaa ryhmäkokoon tumiset. Kuitenkin kaikki äidit ovat omalta osaltaan mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja ohjaamassa ryhmäkertoja, mikäli se heidän elämäntilanteeseensa sopii. Taustalla olevien ohjaajien tehtävänä on mahdollistaa toiminta, mutta olla puuttumatta sen sisältöön. Ryhmä on yhdessä luonut säännöt ja raamit siitä, miten ryhmässä toimitaan, ja missä kulkevat sen rajat. Nämä ovat viimekädessä ohjaajien varmistettavia asioita. Ohjaajista osa voi käyttää työajastaan muutaman tunnin ryhmän toimintaan, mutta se ei silti anna heidän omalle taustaorganisaatiolleen valtaa suhteessa ryhmään. (Eronen, 2017, ss. 36—44)

3.2.3 Vertaisuus ja ammattilaisuus

Vertaistuen ja ammatillisen tuen yhdistäminen samaan toimintaan on koettu usein haasteelliseksi. Vertaisuuden noustessa yhteisesti koetuista ja jaetuista ajatuksista sekä kokemuksista, ammatillinen tuki pohjaa ihmisen koulutukseen sekä organisaatiosta annettuun tehtävään. Näiden olisi mahdollista täydentää toisiaan, mikäli vertaisuuden kautta tullutta tukea pidettäisiin vartenotettavana vaihtoehtona, vaikka kuntoutumisessa tai palveluohjauksessa. Ammatillaisen ja asiakkaan rooleja voidaan lähentää matalan kynnyksen avoimissa ryhmissä tietoisesti. Tällöin kohtaamisen tapahtuvat ensisijaisesti erilaisten ihmisten välillä eivät rooleista käsin. (Eronen, 2017, ss. 17—19)

Tietoa muodostuu monesta eri näkökulmasta, joka luo ymmärrystä ja todellisuutta kyseessä olevaan asiaan. Mikkonen ja Saarinen (2018) esittävät tiedon jakamista kolmeen tiedontuottamisen sisältöön. Ammatillaisen tieto ja asiantuntijuus perustuvat koulutukseen,

teoreettisiin malleihin sekä objektiiviseen tietoon, jolloin asiaa tarkastellaan ammatillisesta näkökulmasta. Kokemus ja maallikotieto perustuvat omakohtaisiin arkipäivän tietoihin, jolloin asiaan tarkastellaan oman kokemuksen valossa tai toisen käden tiedon valossa. Tietoa on voitu saada niiltä, joilla on kokemusta tai median välityksellä, mutta myös ammattilaisilta esimerkiksi koulutuksissa tai yleisötilaisuuksissa. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 31)

Vertaistuen ja ammattilaisuuden eri lähtökohdat samaan toimintaan pitää tiedostaa hyvän yhteistyön mahdollistamiseksi. Molemmat toimivat samaan suuntaan, mutta ammattilaisten tekemällä työllä on aina taustalla jokin organisaatio, ja vertaistoiminta tapahtuu omasta tarpeesta sekä halusta käsin. Ammattilaisen taustaorganisaatiosta riippuu se, kuinka säädeltyä tai hierarkkista heidän työskentelynsä on. Kolmannen sektorin toimijoilla on usein mahdollisuus toimia lähempänä vertaisten tekemää työtä, kuin julkisorganisaatioissa. Paras lopputulos saavutetaan tekemällä työtä rinnakkain ja välillä rooleja vaihdellen. Vertaisilla on monesti pääsy sellaisiin paikkoihin ja tilanteisiin, joihin ammattilaiset eivät voi mennä tai pääse. Ammattilaiset tulevat tilanteisiin ja vertaistukiryhmiin aina ulkojäsenenä, kun taas vertaiset kuuluvat sisäpiiriin ja jakavat yhteisen ymmärryksen ryhmäläisten kanssa. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 28—31)

On tilanteita, joissa ammattilaisia tarvitaan vertaisryhmien vetäjinä tai niihin osallistuvina. Mitä haastavampi tilanne on niillä ihmisillä, jotka kokevat tarvitsevansa vertaistukea, sitä todennäköisemmin tarvitaan ammattilaisen tukea ja läsnäoloa. Tällaisia ovat esimerkiksi kriisi- ja katastrofiryhmät, huostaanotettujen lasten ryhmät sekä mielenterveys- ja muistisairaiden ryhmät. Ammattilaisilla voi olla erilaisia rooleja vertaisryhmätoiminnassa. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 32—35) Ammattilaiset voivat ryhmätoiminnassa:

1. toimia toisena ryhmänvetäjänä
2. muodostaa ryhmän ja olla aluksi sen vetäjänä, mutta siirtyä pois, kun ryhmästä löytyy vetäjä
3. muodostaa ryhmän rakenteet ja mahdollistaa vertaistoiminnan, mutta ei ohjata ryhmää
4. tukea ryhmän muodostumista yhdessä vertaisasiantuntijan kanssa sekä

5. seurata ryhmän toimintaa, tehdä interventioita ryhmään ja olla ryhmän käytettävissä tarvittaessa. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 33)

Ammattilaisten ja vertaisten yhteinen työskentely tuo aina lisää näkökulmia ryhmässä käyville. Molempien osapuolten tulisi nähdä toisen osaamisen arvo ja kunnioittaa sitä. Aina olisi pyrittävä välttämään kaikkea vastakkainasettelua, koska kumpikaan ei voi korvata toisiaan. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 33)

Tutkimuksen kohteena olevassa ryhmässä ammatillisuus ja vertaisuus yhdistyvät monella eri tasolla. Ryhmässä vierailevat eri alojen ammattilaiset jakavat omaa osaamistaan ja antavat oman osaamisensa ryhmäläisten käyttöön. Äideillä itsellään on erilaisia koulutustaustoja, jolloin he voivat ammattilaisina ja vertaisina tavoittaa toisia äitejä aivan eri tasolla.

3.3 Aikaisemmat tutkimukset

Haasteellisessa elämäntilanteessa olevien äitien vertaistukiryhmistä on tehty monia tutkimuksia. Enemmän löytyi tutkimuksia naisten kokemasta osattomuudesta ja syrjäytymisestä, mutta niissä sivuttiin myös äitiyttä. Tutkimuskohteena oli nuoria päihdeäitejä, mielenterveyden haasteita kokeneita äitejä sekä rikostaustaisia naisia. Joskus aiheen sensitiivisyys ja tutkittavien suostuminen prosessiin saattaa nousta esteeksi tutkimukselle. Eija Eronen (2017) on tehnyt etnografisesti toteutetun tapaustutkimuksen Kohtaamisia, katkoksia ja sidoksia - Tutkimus Supermammojen vertaisryhmän äitityöstä. Eronen on toteuttanut tutkimuksen etnografisella menetelmällä. Eronen tutkima ryhmä on sama äiti-lapsiryhmä, jolta myös tämän opinnäytetyön aineisto on kerätty.

Salla-Maria Ahtikari (2018) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, kuinka henkilökohtainen ja arvostelulle altis äitiys on kokemuksena. Myytti uhrautuvasta ja puhtoisesta äitiydestä elää vahvana yhteiskunnassa ja julkisessa keskustelussa. Ahtikari käsittelee tutkielmassaan sekä historian tarjoamia että julkisilla areenoilla tuotettuja mallitarinoita, jotka saattavat olla nykyäideille raskaita kannettavaksi. Yksittäisten äitien riittävän hyvän äitiyden kokemusta sekä äitiyden iloa voivat vähentää äitiyteen kohdistuvat joskus ristiriitaisetkin ulkoiset ja sisäiset odotukset. Ahtikarin mukaan äitiys näyttäytyy moninaisena ja ajassa muuttavana,

mutta toisaalta kuitenkin ikiaikaisena ilmiönä. Äidinrakkaus ja onnellisuus lapsista esiintyy kirjoituksissa aikakaudesta toiseen, mutta äitiyden reunaehdot ja tapa toteuttaa äitiyttä muuttuvat jatkuvasti. Äitiyden kulttuurinen mallitarina näyttäytyy tänä päivänä yhtäältä sallivana ja suvaitsevana ja taas toisaalta syyllistävänä ja stereotyyppisenä. Ahtikarin keräämässä aineistossa korostui ajatus siitä, että myös omanlainen äitiys riittää. (Ahtikari, 2018, ss. 111—113)

Riikka Kantoniemi (2016) käsittelee sosiaalityön pro gradu -työssään psyykkisesti sairastuneiden äitien kokemuksia äitiydestä ja heidän arjestaan. Aineistonkeruun hän oli toteuttanut haastatteluilla, ja tutkimusmetodinä oli fenomenologia. Kyseisessä tutkimuksessa oli yhtymäkohtia tämän opinnäytetyön aineistoon muun muassa arjen kulussien pitämisessä ja avun pyytämisen vaikeudessa sekä häpeän kokemisessa. (Kantoniemi, 2016, ss. 62—70)

Eeva Rantalan (2019, ss. 10—16) pro gradu -tutkielmassa hyväksyvistä kohtaamisista käytettiin tutkimusmetodinä fenomenologiaa ja aineistonkeruun menetelmänä kirjoitelmia. Vaikka työssä ei tutkita äitiyttä tai äitien ryhmää, toisin kuin tässä opinnäytetyössä, tutkielmaan perehtyminen auttoi sisäistämään meidän valitsemaamme tutkimusmetodia. Myös meidän aineistostamme nousi kokemuksia kohtaamisista ja nähdyksi tulemisesta omana itsenään.

Ulla Salovaara on tutkinut väitöskirjassaan 2019 rikostaustaisia naisia. Hän tarkastelee äitiyttä päihteenkäytön näkökulmasta sekä naisten asemaa päihde- ja rikollismaailmassa. Väitöskirjassa tuodaan esiin myös naisten kokemaa väkivaltaa eri muodoissa ja siitä vaikenemista: Miten institutionaalinen väkivalta ja pois sulkeminen vaikuttavat käsitykseen yhteiskunnasta ja henkilön omaan toimijuuteen? Salovaara määrittelee institutionaalisen väkivallan epäasiallisena käytöksenä ja kohteluna, syrjivänä sekä epäasiallisena kohteluna viranomaisten ja kanssaihminen taholta. (Salovaara, 2019, ss. 148—149)

Kristiina Bergin väitöskirjassa (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina tarkastellaan äitiydelle tuotettuja kulttuurisia odotuksia yhtäältä viranomaistoiminnan ja toisaalta mediassa esiintyvän puheen näkökulmasta. Ammattilaisten puheissa kerrotaan tilanteista, joissa äidit

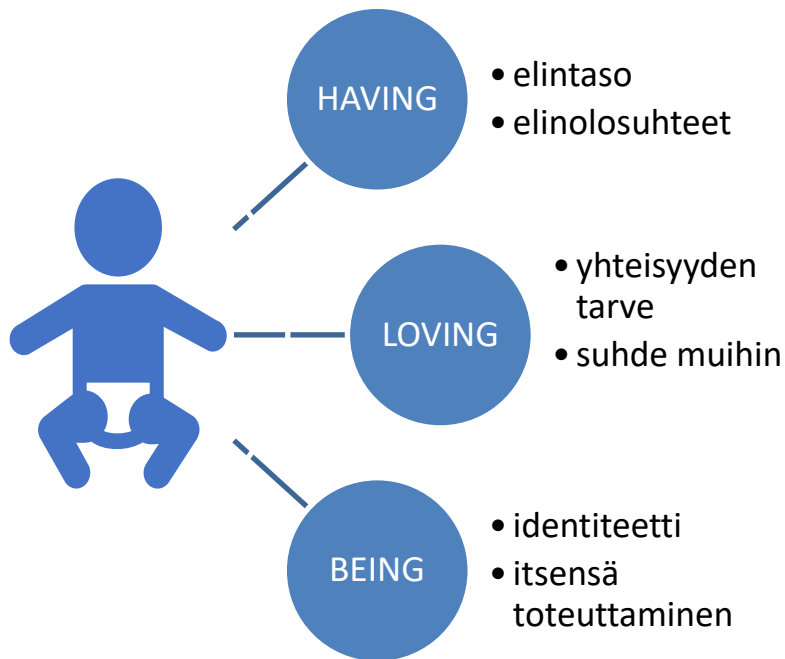
toiminnallaan rikkovat hyvän äitiyden kulttuurista kuvaa vaarantaen näin lastensa hyvinvoinnin. Mediapuheessa hyvää äitiyttä kuvataan esimerkiksi termeillä äidin itsenäisyys ja oma aika sekä sosiaalisen elämän rikkaus. Bergin tutkimusaineiston osoittaa, että äitien elämä sisältää moninaisia ja osittain ristiriitaisiakin odotuksia. (Berg, 2008, ss. 15—24)

3.4 Erik Allardtin hyvinvointiteoria

Opinnäytetyön toisena taustateoriana on Erik Allardtin tarvelähtöinen hyvinvointiteoria. Se tarkastelee erilaisten tarpeiden täyttymisen vaikutusta ihmisen hyvinvointiin. Teoria tuo tieteellistä tukea tutkimustuloksille ja erityisesti tutkimuksen äiti-lapsiryhmän äitien elämäntilanteen avaamiseen. Toisena taustateoriana on Leo Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke, jota tarkastellaan luvussa 3.5.

Kuvassa 1 havainnollistetaan Allardtin teoriaa äiti-lapsiryhmän näkökulmasta. Lapsena täytetyt tai täyttämättä jääneet tarpeet vaikuttavat ihmisen elämään. Tiedostamalla ihmisen tarpeiden tila voidaan ehkäistä ylisukupolvista osattomuutta. Tarjoamalla korjaavia kokemuksia on mahdollisuus lisätä ihmisen hyvinvointia. (Allardt, 1976, ss. 32—49)

Kuva 1 Tarpeiden vaikutus lapsen elämään Erik Allardtin (1976) tarvelähtöistä hyvinvointiteoriaa mukailleen



Erik Allardt oli hyvinvointia tutkiva yhteiskuntatieteilijä, joka loi oman hyvinvoinnin teorian. Teorian mukaan ihmisen hyvinvoinnin tila on suoraan verrannollinen hänen tarpeidensa täyttymiseen ja sitä kautta tyytyväisyyteen omasta elämästään. Allardt tarkastelee hyvinvointia subjektiivisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. (Allardt, 1976, ss. 13–30)

Allardtin mukaan ihmisen hyvinvointi pohjautuu erilaisille tarpeille, jotka samalla heijastavat yhteiskunnan sosiaalisia arvoja. Allardtin teoriassa nämä hyvinvointiarvot on jaoteltu kolmeen luokkaan: *having*, *loving* ja *being*. *Having* edustaa elintasoja, *loving* yhteenkuuluvuutta ja *being* puolestaan itsensä toteuttamista. Tämä on yksi tapa tarkastella ihmisten hyvinvointia ja tyytyväisyyttä elämään. Allardtin tapa jäsentää on tarveperusteinen ja tuo esiin hyvinvoinnin monimuotoisuuden. Yhteiskunnallisia hyvinvoinnin arvoja määritellään objektiivisesti, kun taas subjektiiviset tarkastelut tuottavat ihmisten omia kokemuksia. Hyvinvointitutkimuksessa on otettava huomioon historiallinen ja kulttuurinen ympäristö kohteita tutkittaessa. Tarpeiden tyydyttäminen kertoo hyvästä ja tasapainoisesta elinympäristöstä, kun taas tyydyttämättömyys riittämättömistä olosuhteista. Hyvinvointitutkimuksen jatkuvan tarkastelun kohteena ovat arvot: kenen arvoista käsin

hyvinvointia tarkastellaan ja ketkä ohjaavat hyvinvoinnin tutkimusta. (Allardt, 1976, ss. 28—32)

Having eli elintaso edustava määritelmä sisältää ihmisen aineellisia tarpeita, kuten asunto ja asuinympäristö, koulutus ja työllistyminen ja sitä kautta taloudellinen tilanne. Elintasaan liittyvät tarpeet nivoutuvat yhteiskuntaan ja ovat objektiivisesti tarkasteltavia. Subjektiivisesti tarkasteltavia elintasaan liittyviä tarpeita ovat terveys ja muut fysiologiset tarpeet, jotka ovat ihmisten tarpeista välttämättömämmät. Ilman ruokaa, vettä ja suojaa ei ihminen selviä. Näiden tarpeiden yhdistämisestä muodostuu ihmisen tyytyväisyys omaan elämäänsä. Allardt mukaan terveys on ihmisen hyvinvoinnin kannalta erityisen merkityksellinen, ja siksi tätä aihetta onkin tutkittu paljon. Ihmisen sosioekonominen tausta vaikuttaa tutkimusten mukaan merkittävästi hänen terveydentilaansa, ja siksi talouden merkitystä hyvinvoinnissa ei voida sivuuttaa. Talous esimerkiksi antaa ihmiselle mahdollisuuden valita asuinympäristönsä ja itse asunto tarpeita vastaavaksi. Ihmisen hyvinvointia tukee asuinympäristö, jossa on mahdollisuus ylläpitää sosiaalisia suhteita, jossa on tarpeellisia palveluja ja joka koetaan turvalliseksi. *Having* on tarpeista se, jonka kautta ihmisellä on mahdollisuus ohjailta omaa elämänsä, mutta se on suoraan verrannollinen olemassa oleviin resursseihin. (Allardt, 1976, ss. 39—42)

Loving määritellään yhteenkuuluvuuden ja kumppanuuden tarpeeksi, mikä tarkoittaa erilaisia ihmissuhteita tai niiden puuttumisia. Allardt mukaan ihmisellä on tarve rakastaa ja antaa rakkautta, pitää huolta toisista ja olla huolenpidon kohteena. Kiintymyksen tarpeet täyttyvät yleensä perhesuhteissa tai muissa läheisissä ihmissuhteissa sekä näistä muodostuvissa yhteisöissä. Näiden suhteiden kautta syntyy käsitys itsestään ihmisenä, olenko hyväksytty ja arvokas. Läheiset ihmissuhteet ovat merkityksellisiä ja auttavat ihmistä myös muiden arvojen toteuttamisessa. Merkityksellisiä suhteita luodaan myös muihin kuin läheisiin ihmisiin. Niitä voidaan luoda lähiyhteisöihin asuinalueella. Vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin tulee osalliseksi tai voi jäädä osattomaksi, mikäli ei syystä tai toisesta pysty näitä suhteita solmimaan. Osallisuutta ovat mm. työ, koulutus ja vaikuttamisen kokeminen omaan elämäänsä sekä yhteisiin asioihin. Muiden ihmisten, kuten vaikkapa sukulaisten, naapureiden, työkavereiden auttaminen sekä itseavun saaminen ovat osa osallisuutta ja ne lisäävät tutkimusten mukaan selvästi ihmisten hyvinvointia. Osallisuuden puute on

merkittävässä roolissa ihmisten syrjäytymiseen. *Loving* on sellainen tarpeiden osa-alue, mihin ei liity minkäänlaisia aineellisia resursseja. (Allardt, 1976, ss. 37—38, 42—45)

Being sisältää tekemisen ja aktiivisen toimijan roolin, ja tästä syystä sitä voidaan tarkastella vastakohtana syrjäytymiselle. Se voidaan jakaa neljään eri sisältöön: arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit sekä tekeminen. Tällaista toimintaa voivat olla erilaiset harrastukset, aktivismi, kansalaistoiminta ja vapaaehtoinen itsensä sivistäminen. Näitä eri osa-alueita käyttäen tarkastellaan ihmisen kasvua ja aktiivisuutta. On kuitenkin tärkeää, että ihmistä ei lähtökohtaisesti pidä arvioida pelkästään tuottavuuden, hyödyn tai suorittamisen näkökulmasta. Toimijuutta pitäisi tarkastella ihmisen oman kokemuksensa kautta. Allardt on kuitenkin itse todennut tämän olevan vaikeaa määrittellä, koska kokemuksellisuus on osa ihmisen oman identiteetin kehittymistä. *Being*-tarpeessa on mukana käsite minämyötätunto, joka tarkoittaa ihmisen kykyä suhtautua omiin virheisiinsä ja epäonnistumisiinsa hyväksyvästi. Kyky olla itselleen armollinen sekä suhteuttaa asiat vallitseviin olosuhteisiin syntyy hyvässä kasvuympäristössä. Terve itsetunto ja minäkuva sekä positiivinen elämänasenne vahvistavat mielenterveyttä ja tätä kautta lisäävät ihmisen hyvinvointia. (Allardt, 1976, ss. 46—49)

Sosiaaliset taidot vaativat vastavuoroisuutta sekä tunteiden säätelytaitoja. Nämä taidot kehittyvät ensisijaisesti suhteessa vanhempiin ja perheeseen. Lapsen toimintaympäristön ja reviiirin laajentumisen myötä lapsen elämään tulee lisää vuorovaikutuksia. Näitä ovat pihassa, päiväkodissa tai erilaisissa kerhoissa tavatut muut lapset. Heidän kanssaan harjoitellaan kotona opittuja taitoja sekä mallioppimisen kautta omaksutaan uusia taitoja. Mikäli lapsen kiintymys on välttelevä tai ristiriitainen, hänen voi olla vaikea solmia ystävyysuhteita. (Nurmi ym., 2014, ss. 61—62) Opinnäytetyössämme tutkimme, miksi juuri tämä äiti-lapsiryhmä on se, jossa nämä äidit kävivät ja johon he olivat sitoutuneet.

Allardtin mukaan *having* on aineellisia asioita, joilla mitataan elintaso. Ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elintasoonsa esimerkiksi kouluttautumisen kautta. *Having* kytkeytyy vahvasti myös yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin sekä politiikkaan. Se millaiseen perheeseen lapsi syntyy, määrittää hänen elinympäristön, asumisentason, ravinnon laadun sekä määrittää hänen tulevaisuudessa käytössään olevia resursseja. (Allardt, 1976, ss. 50—

52) Opinnäytetyömme aineistosta nousi esiin, miten merkityksellistä on saada konkreettista taloudellista apua asioihin, joita yhteiskunnan viralliset palvelujärjestelmät eivät huomioi.

Suhde muihin ihmisiin rakentuu suhteessa muihin. *Loving* ilmentää Allardtin mukaan perhe- ja ystävyyssuhteita. Lapselle ensimmäinen merkityksellinen suhde solmitaan usein äitiin, mutta myös muihin läheisiin aikuisiin. Tämän kiintymyssuhteen kautta peilautuvat kaikki myöhemmin syntyvät ihmissuhteet. *Loving* on käyttäytymistä suhteessa toisiin ihmisiin, ja se toimii vastavuoroisesti. (Allardt, 1976, ss. 37–39) Ihmisen elintasoon liittyvät resurssit vaikuttavat myös siihen, millaisia yhteisyssuhteita hänelle rakentuu. Tutkimamme äiti-lapsiryhmän sijoittuu vertaisuuden ja ammatillisuuden välimaastoon, joka tarjoaa monen tasoisia suhteista siellä käyville.

Lähes jokaiselle ihmiselle on tarve olla merkityksellinen jossakin. Allardtin tarvelähtöisessä hyvinvointiteoriassa tätä itsensä toteuttamisen tarvetta kutsutaan nimellä *being*. Lapsen näkökulmasta mieleinen harrastustoiminta voi toimia tällaisena paikkana. Hyvä menestys tuo lapselle arvostusta sekä jonkinlaista asemaa muiden keskuudessa. *Being* voidaan nähdä myös arvona sinänsä tai se voi lisätä muiden tarpeiden tyydyttämistä eli toimia yksilön resurssina. (Allardt, 1976, ss. 50–52) Mikäli lapsuudesta puuttuvat itsensä toteuttamisen paikat ja sitä kautta tulevat monen tasoiset onnistumisen kokemukset, voi niiden puuttuminen toimia syrjäytymisen alkuna.

3.5 Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke

Opinnäytetyön toiseksi taustateoriaksi valikoitui Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke, joka tarkastelee oppimista ja uuden omaksumista. Se voidaan ymmärtää myös tutun ja vieraan alueen väliin jäävänä oppimisen mahdollistavana tilana. Avaamme myöhemmin luvussa 6.2, kuinka tutkimamme äiti-lapsiryhmä voidaan nähdä tällaisena merkityksellisenä paikkana siellä käyville äideille.

Vygotskyn mukaan lapsi oppii ja kehittyy suhteessa lähimpien ihmisten kanssa. Tämä sosiaalis-kulttuurinen teoria korostaa ihmisen vuorovaikutussuhdetta oppimisen alustana. (Nurmi ym., 2014, s. 95) Vygotskyn kehitysteoriassa on mukana erilaisia osa-alueita, joiden

hän katsoo vaikuttavan ihmisen kehittymiseen. Biologiset tekijät, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö sekä psykologiset ominaisuudet ovat läsnä heti ihmisen syntymästä lähtien osana oppimisen prosessia. Tätä Vygotskyn luomaa teoriaa nimitetään sosiaalisen kehityksen teoriaksi. (Kauppila, 2007, ss. 79—81)

Lev Vygotsky oli valkovenäläinen psykologi, jonka kehittämä sosiaalis-kulttuurinen teoria lapsen oppimisesta painottaa lapsen ja hänen läheistensä välistä vuorovaikutusta. Vygotskyn mukaan oppiminen tapahtuu sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä, ja siihen tarvitaan avuksi luottamukseen perustavaa vuorovaikutusta. (Helkama ym., 2015, ss. 62—65) Reijo A. Kauppilan (2007, ss. 79—80) teoksessa Ihmisen tapa oppia Vygotskyn käsite lähikehityksen vyöhykkeestä kuvataan oppimisena sellaisella tasolla, jolla ihminen voi oppia toisen ohjauksessa, mutta ei kuitenkaan vielä itsenäisesti. Vygotskyn ajatuksen mukaan tällä alueella uusien asioiden omaksuminen tukee eniten ihmisen kehitystä.

Opinnäytetyössämme tutkimme äiti-lapsiryhmän toiminnan vaikutusta äitien elämään. Toiminnassa mukana olevat äidit kertoivat ryhmän olevan turvallinen sekä luottamuksellinen. Heidän oli helppo jakaa henkilökohtaisia kokemuksiaan sekä saada ja antaa vertaistukea. Helkaman ym. (2015, ss. 62—65) mukaan Vygotsky ajattelee oppimisen olevan yhteistä toimintaa, joka on ensin yksilöiden välistä, ennen kuin yksilö sisäistää sen omakseen.

Vygotsky jakaa ihmisen mielen kahteen eri toiminnan osaan, jossa on alemman ja ylemmän tason toimijuutta. Ihmisillä on ominainen kyky yhdistää nämä kaksi tasoa. Alemman tason neurobiologiset toiminnot, kuten jano ja nälkä yhdistetään ylemmän tason kulttuurisiin taitoihin, joita ovat esimerkiksi logiikka, luku- ja kirjoitustaito. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ihminen tunnistaa omia tarpeitaan. Mikäli ihminen kokee nälkää tai janoa, hän osaa vieraassakin ympäristössä suunnistaa paikkaan, missä voi nämä tarpeet tyydyttää käyttämällä kulttuurisia työkaluja eli kieltä. (Tammelin-Laine, 2014, ss. 22—26)

Vygotskyn teoriassa lapsi on aktiivinen toimija, jolla on halu oppia. Tähän tarvitaan avuksi läheistä aikuista, joka siirtää lapselle kulttuurisesti merkittävät työkalut, kuten arvot, traditiot, tarvittavat taidot ja symbolit. Vuorovaikutuksessa siirtyvät sekä kognitiiviset että

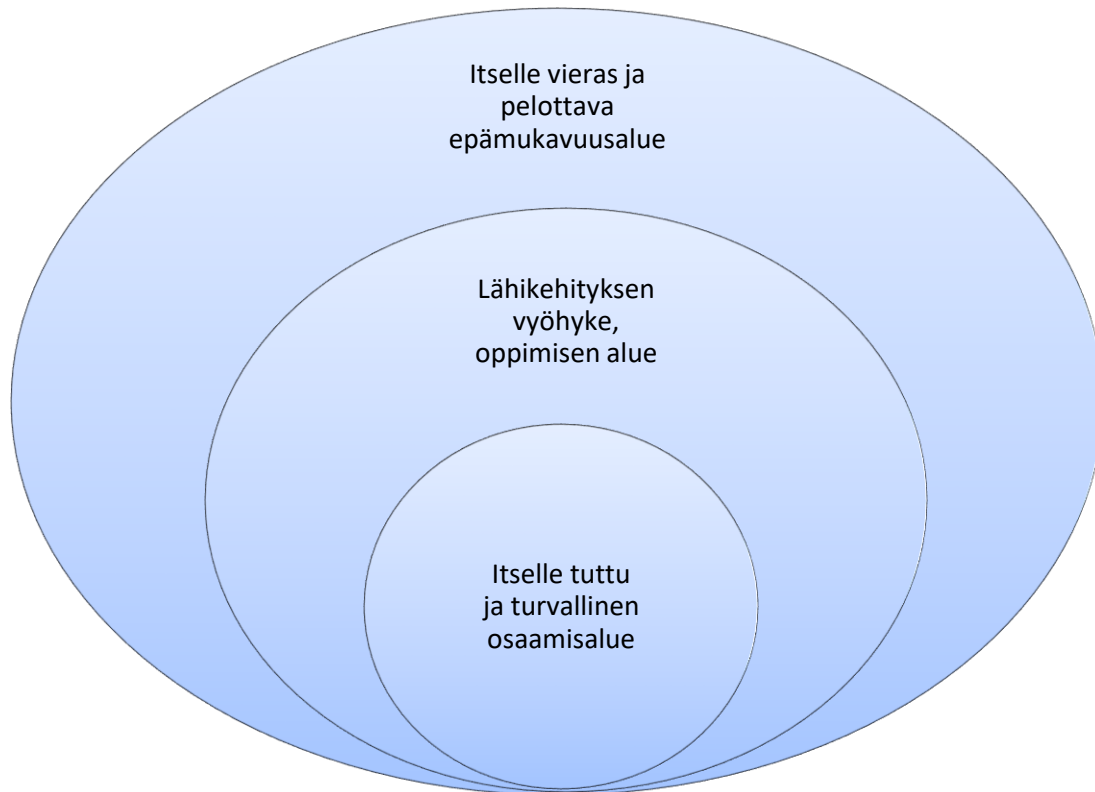
sosiaaliset taidot, tunteiden tunnistaminen sekä niiden säätely kanssakäymisessä. (Helkama ym., 2015, s. 38 —39) Aikuinen toimii lapselle mentorina, joka on vuorovaikutuksessa silloin, kun lapsi sitä kaipaa ja sen verran, kuin lapsi tarvitsee. Aikuinen tarkkailee lapsen juuri sen hetkistä kehitystasoa ja tuo oikeanlaisia haasteita hänen ratkottavakseen. Näin lapsi avustettuna kykenee vaativampiin haasteisiin kuin itsenäisesti pystyisi. Lapsi sisäistää ja oppii, kunnes hän on valmis itsenäiseen toimintaan tässä asiassa. Lapsen kehitys rakentuu aina vanhan opitun kautta tai sen päälle ja näin kasvattaa hänen osaamistaan. (Nurmi ym., 2014, ss. 95—96)

Ihminen toimii jonkin kulttuurisen ja sosiaalisen normiston mukaan, joka hänelle on välittynyt läheisissä ihmissuhteissa ja omassa elinympäristössään. Tämä normisto sisältää erilaisia työkaluja, joista kieli on keskeisin. Kielen avulla ihminen sekä ajattelee että ilmaisee itseään ja on suhteessa muihin. (Tammelin-Laine, 2014, s. 26) Kieli auttaa ihmistä oppimaan vuorovaikutuksessa, jonka kautta hän voi sisäistää saamiaan kokemuksia sekä kehittyä yksilönä (Kauppila, 2007, ss. 80—81).

Lähikehityksen vyöhykettä voidaan käyttää myös aikuisten oppimisen hahmottamiseen. Koko elämän kestävä oppiminen on nykyisessä yhteiskunnassa lähes välttämätöntä. On syntynyt erilaisia oppimistapoja sekä yhteisöjä, joissa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ja synnyttävät uutta osaamista. Tammelin-Laine (2014) käsittelee väitöskirjassaan aikuisten kielellistä oppimista. Yksi näkökulma liittyy oppimisen siirtymiseen yhteisön kautta yksilöön. Oppiminen nähdään osallistuvana toimintana ja vuorovaikutuksena ihmisten välillä, jolloin yksilöllä on oma roolinsa. Sosiokulttuurinen lähestymistapa tuo oppimiseen sosiaalisen toiminnan, missä yksilö on suhteessa jo osaavampien henkilöiden kanssa, ja voi näin saada oikea-aikaisesti itselleen sopivaa ohjausta. (Tammelin-Laine, 2014, s. 26)

Vygotskyn ajatus oppimisesta on lähellä sosiokonstruktivismia, jossa vuorovaikutus ja yhteisöllisyys nähdään merkityksellisinä yksilön oppimisen kannalta. Ihmiset tarkastelevat maailmaa omasta kulttuurisesta ja kokemuksellisesta näkökulmastaan. Ihmistä kannustetaan oman oppimisen prosessiin, jonka kautta hän sisäistää asioista omaan maailmaansa. (Kauppila, 2007, ss. 79—94) Kuva 2 havainnollistaa mukailen Vygotskyn ajatusta oppimisesta lähikehityksen vyöhykkeellä yksilön näkökulmasta.

Kuva 2 Oppiminen Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeellä yksilön näkökulmasta (mukaillen Kauppila, 2007)



4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen aineistolähtöinen tutkimus.

Tutkimusmenetelmä on hermeneuttis-fenomenologinen kokemuksen tutkimus, jonka keskiössä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Aineiston analyysi on tehty tulkitsevan fenomenologian mukaan, mikä mahdollistaa tekijöiden oman tulkinnan suhteessa tuloksiin. Hermeneuttis-fenomenologinen menetelmä ei välttämättä nojaa teorioihin, vaan teoriat syntyvät tutkijan ja aineiston välisestä reflektiosta, joita peilataan aiheesta tehtyihin aikaisempiin tutkimuksiin. Aineiston analyysiä tehdessämme huomasimme, että Erik Allardtin hyvinvointiteoria ja Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke tukevat analyysiamme ja tuovat tieteellistä tukea tutkimustuloksiin.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, miten tietyssä äiti-lapsiryhmässä käyvät äidit itse kuvaavat ryhmästä saamaansa tukea, mihin he tuen tarpeen liittävät ja miten he sitä ymmärtävät. Äitien kirjoittamissa kertomuksissa tulevat esiin heidän kokemuksensa ryhmän vaikuttavuudesta heidän elämäänsä ja äitiyteensä.

4.1 Hermeneuttis-fenomenologinen kokemuksen tutkimus

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi hermeneuttis-fenomenologisen kokemuksen tutkimuksen. Menetelmä soveltuu ihmisten omien kokemusten esiin tuomiseen sekä tutkittavien oman äänen esiin tulemiseen tutkimuksessa (Laine, 2018, s. 33). Ryhmässä käyvien äitien omat kertomukset aineistonkeruumenetelmänä tukee tämän tutkimusmenetelmän valintaa.

Hermeneutiikka voidaan nähdä teoriana ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Fenomenologisessa tutkimuksessa hermeneuttinen ulottuvuus pyrkii löytämään mahdollisimman oikeita tulkintoja tutkittavien ihmisten kertomista kokemuksista. Näiden tulkintojen löytyminen perustuu sekä tutkittavien henkilöiden kykyyn ilmaista omia kokemuksiaan että tutkijoiden kykyyn kysyä, ymmärtää ja tulkita tutkittavien ilmaisuja. Ilmaisujen kantamia merkityksiä voidaan lähestyä ainoastaan ymmärtämällä ja tulkitsemalla. Ilmaisujen ja niiden ymmärtämisen voidaan katsoa olevan yhteisöllisen elämän perusilmiö. Ihminen toimii arjessa luontaisen ymmärryksen varassa, jota hermeneuttisessa kirjallisuudessa kutsutaan esiymmärrykseksi. Sekä fenomenologisessa että hermeneuttisessa tutkimuksessa on kaksitasoinen rakenne. Perustasolla on tutkittavan kokemukset ja ymmärrykset elämästään sellaisena, kuin hän ne itse ilmaisee. Toisella tasolla tutkija pyrkii avaamaan ja käsitteellistämään tutkittavan ilmaisut omalla kielellään. (Laine, 2018, ss. 33–34)

Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimuksen tutkimuskehikseksi sopii tulkitseva hermeneuttinen analyysi silloin, kun tutkija haluaa kokemussisältöjen lisäksi tarkastella, mitä tutkittavat tarkoittavat puheillaan epäsuorasti, mitä he mahdollisesti puheillaan tavoittelevat tai mitä he saattavat jättää kertomatta (Tökkäri, 2018, s. 69).

Hermeneutiikka-termin käyttö perustuu kreikankieliseen sanaan hermeneuein, tulkita, ymmärtää. Ymmärtävässä metodologiassa on ajatus siitä, että ihminen tulkitsee aina erilaiset tilanteet oman ymmärtämistapansa kautta oman näkemyksensä mukaisesti. Hän voi ymmärtää asiat vasta, kun on ne mielessään uudelleen jäsentänyt ja oivaltanut. Tämä tapahtuu siten, että ihminen liittää uuden ymmärtämisen aikaisempaan ymmärrykseensä asiasta. Näin hän tulee samalla muokanneeksi aikaisempaa ajatteluaan. (Alanen, 2014, s. 39)

Hermeneuttinen ajattelutapa jakautuu kahteen ymmärtämisen tasoon, joita ovat varsinainen ymmärtäminen ja esiymmärtäminen. Esiymmärrys muokkaa maailmankuvaamme sekä käsitystä itsestämme. Eksistentiaalisia eli kokemusperäisiä valintoja tehdään esiymmärryksen perusteella, ja ne muokkaavat meidän varsinaisen ymmärtämistemme rajaehdoja. Lauri Rauhala käsittelee esiymmärryksen merkitystä teoksessa Hermeneuttisen tieteenfilosofian analyyskejä ja sovelluksia. Ihmisenä oleminen sisältää lähes rajattoman määrän erilaisia mahdollisuuksia olla ihminen, joista osa on peruuttamattomia, kuten rotu, sukupuoli tai perinnöllisyystekijät. Ihminen voi muokata omaa olemassaoloansa tulevaisuudessa tämän hetken psyykkisillä valinnoillaan. Näin hän voi vaikuttaa ja ohjata elämäänsä sekä ottaa vastuuta itsestään. Esiymmärtämisessä määräytyvät varsinaisen ymmärtämisen rajaehdot, jolloin voimme mielessämme tavoittaa niitä ilmiöitä ja asiantiloja, joiden keskellä elämme. Silloin kun ihmisen eksistenssi, merkitys todellistuu epäsuotuisissa olosuhteissa, missä esiintyy puutetta, turvattomuutta ja hyljeksintää, esiymmärtäminen tapahtuu niin, että nämä aihepiirit rajautuvat varsinaisen ymmärtämisen alueiksi ja mieli muokkaa näitä tilanteita merkityssuhteiksi. Tällöin ihmisen eksistenssi on esiymmärtänyt itsensä jo valmiiksi turvattomaksi ja hyljeksityksi. (Rauhala, 2005, ss. 35—38)

Kiinnostuksemme opinnäytetyössä kohteena olevaan ryhmään ja sen toimintaa kohtaan nousi omista kokemuksistamme. Olemme tehneet vapaaehtoistyötä sekä ryhmätasolla että siellä käyvien äitien kanssa yksilöllisesti. Omien havaintojemme sekä äitien kanssa käytyjen keskustelujen kautta meille on muodostunut kuva ryhmästä ja siellä käyvien äitien taustoista. Heille yleinen ja yhteinen nimittäjä on äitiys siinä merkityksessä, että he ovat synnyttämisen kautta tulleet äideiksi. He jakavat tästä saman esiymmärryksen. Äitiyttä he

toteuttavat monella eri tavalla ja tasolla, koska joillakin lapset ovat vuoroasumisessa tai äidit eivät ole lähivanhemman roolissa. Mukana on myös äitejä, joiden lapset eivät asu syystä tai toisesta kotona.

Situaatiolla tarkoitetaan sitä todellisuuden tai maailman osaa, johon yksittäinen ihminen on suhteessa. Ihmisen voidaan katsoa olevan suhteessa maailmaan situaationsa kautta.

Situaation erilaisia rakennetekijöitä, komponentteja ovat perintötekijät, kasvatusvaikutukset, perhetilanteet, koulut ja koulutus, työelämä, kulttuuri-, yhteiskunnalliset ja maantieteelliset oloilat, kieli, arvot, normit yms. ideaalinen todellisuus jne. (Rauhala, 2005, ss. 95—96)

Tutkittavassa ryhmässä osa äidistä tulee samoilta asuinalueilta. Heillä on hyvin samankaltaiset taustat sekä paljon yhtymäkohtia tämänhetkisessä elämäntilanteessaan. Ryhmä ei kuitenkaan ole homogeeninen, vaan siellä on eri-ikäisiä äitejä, joilla on joko yksi lapsi tai paljon lapsia, osa on työttömiä ja osa koulutuksessa tai työelämässä. Eroavuuksista huolimatta heidän suhteensa ympäröivään maailmaan tai kokemuksiensa siitä ovat paljolti samankaltaisia.

Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä voidaan tutkimuksen tekemisen näkökulmasta löytää keskeisinä käsitteinä kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys.

Fenomenologisessa tarkastelussa ihminen ajatellaan suhteessa maailmaan ja omaan elinympäristöönsä kokemuksen kautta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Timo Laine (2018) toteaa artikkelissaan intentionaalisuudesta eli merkityksestä, jonka läpi ihmisten maailmankuva rakentuu. Fenomenologia nostaa esiin yksilön kokemuksia.

Yksilölliset kokemukset jaetaan usein yhteisöissä, jolloin voidaan löytää merkitysperspektiivejä yhteisöllisellä tasolla. Laine näkee näissä merkitysperspektiiveissä yhteiskunnallisia sekä kulttuurisia ilmiöitä. Vaikka fenomenologiassa korostetaankin yksilön perspektiiviä, on todettava, että yksilöt ovat samaan aikaan myös yhteiskunnallisia yksilöitä. Yhteisön jäsenillä on yhteisiä piirteitä ja he voivat kokea maailmaa samalla tavalla.

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavan joukon tai yksittäisen ihmisen sen hetkistä merkitysmaailmaa. (Laine, 2018, ss. 29—32)

Fenomenologinen tutkimus osoittaa, että tieteelliset teoriat ja näkemykset voivat olla merkityksellisiä vain osana ihmisen elämismaailmaa, jolloin ne rakentuvat eletyn kokemuksen varaan olettaen sen pätevyyden (Miettinen ym., 2010, s. 13).

4.2 Tutkijan esiymmärrys

Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimuksessa tavoitteena on ensisijaisesti elävän kokemuksen kuvaaminen, mutta hermeneuttisesti painottuva fenomenologia hyödyntää analyysissään tutkijan omaa tulkintaa sen sijaan, että pyrkisi sulkemaan sen pois. Tutkittavat eivät välttämättä aina pysty tai halua ilmaista kokemuksiaan juuri sellaisena, kun ovat ne kokeneet. Sen lisäksi, että he päättävät, mitä he kokemuksestaan kertovat, he myös valitsevat, miten he siitä kertovat. (Tökkäri, 2018, s. 68)

Timo Laineen (2018) mukaan tutkijan kriittinen esiymmärrys merkitsee sitä, että tutkija tiedostaa ja kykenee ikään kuin laittamaan syrjään omat ennakkoajatuksensa tutkittavasta kohteesta. Fenomenologiseen ja hermeneuttiseen tutkimukseen kuuluu vahvasti kriittinen ja reflektiivinen vaihe. Tutkijan tulee suhtautua omiin näkemyksiinsä kriittisesti ja kyseenalaistaa jokainen tulkintansa. Reflektiivisyydellä puolestaan tarkoitetaan sitä, että tutkija pysyy kaiken aikaa mahdollisimman tietoisena omista tutkimukseen liittyvistä lähtökohdista kuten omista ennakkoluuloistaan. Fenomenologista tutkimusta voidaan pitää aineistolähtöisenä tutkimuksena. Tästä huolimatta tutkija joutuu ottamaan huomioon tutkimusta koskevia teoreettisia lähtökohtia kuten ihmiskäsitys tai käsitykset kokemuksesta ja merkityksistä. Näitäkin tutkijan tulee osata arvioida kriittisesti. Tutkimuksen lopussa saatuja tuloksia voidaan arvioida aiemmin tehtyjen tutkimusten ja teorioiden kesken. Laine kuitenkin toteaa, ettei täydellinen reflektiivinen itsensä hallinta ole ihmiselle mahdollista. (Laine, 2018, ss. 35–37)

Olemme tiedostaneet opinnäytetyössämme, että on olemassa organisaatioita ja ammattiryhmiä, joissa on tarkkaan määritellyt rajat ja säädökset suhteessa asiakkaisiin. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta on tärkeää, että tällaisia rakenteellisia organisaatioita ja tehtäviä on. Tässä opinnäytetyössä enemmän pohtimista syntyi kuitenkin kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa sekä dialogisuudessa ammattilaisten ja äitien välillä.

Ammattilaisella on aina ammattilaisen koulutus ja sitä kautta valtaa suhteessa asiakkaaseen. Suomessa arvostetaan korkealle ihmisen itsemääräämisoikeutta, siihen puuttuminen on äärimmäinen keino ja vaatii aina lakiin perustuvat päätökset. Itsemääräämisoikeus on osa ihmisen sosiaalista toimintaa. Jotta itsemääräysvalta olisi ihmisellä itsellään, se vaatii itsereflektion kyvyn. Ihmisen olisi tunnistettava omat lähtökohtansa, historiansa, arvonsa, moraalinsa sekä uskomuksensa. Itsereflektio koskee niin ammattilaisia kuin asiakkaitakin. (Niemi, 2011, ss. 169—176) Samalla tavoin meidän tulee tutkijana tunnistaa oma taustamme ja lähtökohtamme sekä huomioida niiden vaikutus ajatteluamme tutkittavaa ryhmää koskien.

Opinnäytetyöhömmme osallistuneessa ryhmässä kunnioitetaan meidän kokemuksemme mukaan kävijöiden itsemääräämisoikeutta. Näkemyksemme mukaan tämä on yksi syy siihen, että ryhmä on ollut toiminnassa yli kolmekymmentä vuotta. Eija Eronen (2017, ss. 14—44) kuvaa tutkimuksessaan juuri tämän kyseisen ryhmän sääntöjä ja toimintaa avoimeksi, vapaaehtoisuuteen perustuvaksi. Toiminta ei vaadi sitoutumista ja se on siellä käyvien äitien suunnittelemaa. Työntekijöiden tai taustalla olevien organisaatioiden tehtävänä on mahdollistaa äitien omaehtoinen toiminta.

Mielenkiintomme ryhmän toimintaan ja siellä käyvien äitien tarinoihin on kasvanut sitä enemmän, mitä enemmän olemme olleet tekemisissä sen kanssa. Tästä syystä oli hienoa, että ryhmän äidit suostuivat osallistumaan opinnäytetyöhömmme omien kertomustensa muodossa.

4.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aineisto kerättiin äitien omista kertomuksista, ja on tärkeää huomioida tutkimuksen eettiset kysymykset. Ennen aineiston keräämisen aloitusta oli kohderyhmälle yhdessä sekä vielä jokaiselle osallistujalle erikseen avattava tutkimuksen tarkoitus sekä tavoite. Osallistujien suostumus tutkimukseen pohjaa selkeään informaatioon sekä tietoon mahdollisuudesta poistua prosessista ilman selitysvetvöllisuuta (Kallinen ym., 2018, ss. 142—152).

Tässä opinnäytetyössä molemmat tekijät ovat työskennelleet ryhmässä ja tavanneet siellä käyviä äitejä. Anonymisyys ja vapaaehtoisuus toteutettiin jakamalla kaikille äideille samansisältöiset tutkimuksesta kertovat tiedotteet. Luettuaan tiedotteen he samalla kertaa allekirjoittivat ja palauttivat tutkimukseen osallistumislomakkeen. Tämä ei kuitenkaan velvoittanut heitä palauttamaan valmista kirjoitelmaa. Lisäksi he saivat kirjoitelmien palauttamiseen tarkoitetut valmiiksi kirjoitetut palautuskuoret, joissa oli postimerkki.

Tutkimuksen eettisyyttä on arvioitava erityisesti silloin, kun tutkimuksen aihe on sensitiivinen, harvinainen tai kontekstiltaan mahdollisesti tunnistettava. Tutkittavien anonymiteetti on varmistettava tunnistetietoja muuntelemalla tai siten, että joitakin yksityiskohtia jätetään kertomatta. Eettinen ongelma saattaa syntyä myös silloin, kun tutkija kokee tutkittavan kokemuksen itselleen tutuksi. Tällöin tutkijan on oltava tarkkana siitä, että keskittyy analyysissä tutkittavien kokemuksiin omien sijaan. (Tökkäri, 2018, s. 70)

Ennakolta tiesimme, että osalla äideistä oli ollut haasteita elämässään tai he parhaillaan pyrkivät elämässä eteenpäin. Äitien ja perheiden tilanteet olivat sellaisia, että emme uskoneet heidän voivan täysin avoimesti kertoa näistä suorassa haastattelutilanteissa. Arvioimme kirjoitelmat helpommaksi tavaksi lähestyä aihetta sekä saada todellisempaa kuvausta siitä.

Tutkimuksen tekemisen eettisten periaatteiden mukaan tutkittavia henkilöitä kohdellaan humanisti ja kunnioittavasti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkittavien tulee ymmärtää mihin ja miksi häntä pyydetään osallistumaan. Heidän tulee myös itse kyetä tekemään päätös osallistumisestaan. Tutkimusta tehdessä tulisi aina arvioida jollakin tavalla sen luotettavuutta. Silloin kun teemme laadullista tutkimusta, saattaa kuitenkin olla vaikea löytää sopivia mittareita luotettavuuden arviointiin. Yksi tapa luotettavuuden parantamiseksi on kertoa mahdollisimman tarkkaan tutkimuksen toteutuksen eri vaiheista. Tällöin esimerkiksi tutkimukseen käytetty aika ja tutkimusolosuhteet on syytä kuvata tarkasti. Tämän lisäksi tutkija voi lisätä luotettavuutta perustelemalla omia tulkintojaan ja päätelmiään huolellisesti sekä arvioimalla itse tutkimustilannetta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta lisäävät myös suorat lainaukset aineistosta. (Hirsjärvi ym., 2007, s. 27, ss. 214–215)

Elämästä kerrottu kertomus saa tarinallisen muotonsa aina siinä tilanteessa, missä se on kerrottu. Kertoja itse päättää, mitä hän halua tuoda esiin itsestään, ja mitä jättää kertomatta. Piiloon voi jäädä paljon sellaista, joista kertoja on tietoinen itsessään, mutta ei syystä tai toisesta halua sitä toisten kanssa jakaa. Elämästä kertoessaan puhuen tai kirjoittaen, kertoja tekee sitä aina jollekin kuulijalle. Kuulijan ja mahdollisen lukijan lisäksi kertomuksen syntyyn vaikuttavat kertojan elämäntilanne, elämäkertomuksen näkökulma, aika ja paikka, fyysiset, psyykkiset ja kognitiiviset olosuhteet, vuorovaikutuskäytännöt, tunnelma kerronnan kohteen kanssa sekä kertojan motiivit. Silloin kun tutkimusaineistona käytetään ihmisten kertomuksia, keskeisimmäksi tulisi nostaa merkitykset, joita kertojat antavat esille tuomiinsa kokemuksille juuri tässä tilanteessa. (Nousiainen, 2004, ss. 32—36)

Tässä opinnäytetyössä eettisyys on merkityksellisessä roolissa johtuen tekijöiden omasta esiymmärryksestä. Tätä esiymmärrystä on hyödynnetty, kun äideille on annettu apukysymyksiä kirjoitelmaa varten. Haasteena oli luoda tarpeeksi selkeät, mutta ei liian vastauksia ohjailevat kysymykset. Ryhmässä käyvien kaikkien halukkaiden oli lähtökohtaisesti halutessaan pystyttävä osallistumaan kirjoitusten tekoon. Etukäteistietona oli, että äitien kyky tuottaa tekstiä on hyvin eri tasoista ja tämä oli huomioitava myös analyysin tekemisen vaiheessa. Emme myöskään olleet varmoja, saammeko tarpeellisen määrän kirjoitelmia, joten olimme varautuneet lähestymään äitejä uudelleen ryhmänä ja yksilönä. Tärkeää lähestymisessä oli kuitenkin, että he eivät kokisi kirjoitelmia velvollisuutena vaan heillä säilyisi osallistumisen vapaus.

Opinnäytetyötä tehdessä oli kiinnitettävä huomiota siihen, ettei tutkimus ja siitä saadut tulokset itsessään synnyttäisi marginaalisuuden tunteen lisääntymistä tutkittavissa äideissä. Kuitenkin tulosten analysointi ja raportointi oli toteutettava avoimesti ja läpinäkyvästi. Raportoinnissa valitsimme tietoisesti yleisnimityksen äiti-lapsiryhmä, vaikka ryhmällä onkin nimi. Emme katso opinnäytetyömme tulosten uskottavuuteen vaikuttavan äitien tai lasten iän puuttumisen tai sen, että emme avaa ryhmän toiminnan sisältöä tarkemmin.

Tutkimuksessa sensitiivinen ote täytyy huomioida myös aineistonkeruumenetelmässä. Sensitiivisiä menetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset haastattelut, jotka voidaan toteuttaa yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluina. Aineistoa voidaan kerätä myös osallistamalla

tutkimukseen osallistuvia. Tällaisia aineistonkeruumenetelmiä ovat valokuvat, päiväkirjat ja erilaiset tekstit. Teoksessa Sensitiivinen tutkimuksessa on erinomainen luku Laadulliset menetelmät sensitiivisessä tutkimuksessa. Tässä luvussa tekijät Kallinen, Pirskanen ja Rautio ovat tuoneet esiin sen, millaiset laadullisen menetelmän aineistonkeruutavat soveltuvat erityisesti sensitiivisiin tutkimuskohteisiin. (Kallinen ym., 2018, ss. 35—82) Seuraavassa luvussa kuvaamme tarkemmin tämän opinnäytetyön aineiston hankintaa.

4.4 Aineiston hankinta ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui kirjoituspyyntö, joka on yksi laadullisen ja sensitiivisen aineistonkeruun menetelmistä. Menetelmä valikoitui lähtökohtaisesti sen perusteella, että tarkoituksena oli selvittää äitien omaa kokemusta heidän omalla kielellään. Keskeisenä ajatuksena opinnäytetyössä oli ryhmässä käyvien äitien oman äänen esiin tuominen. Äidit eivät käy tutkittavassa ryhmässä sattumalta, vaan he jakavat joiltain osin samaa kulttuurista ja sosiaalista kokemusta (Kallinen ym., 2018, ss. 36—37). Ryhmä on matalan kynnyksen vertaistukiryhmä, joka ei toimi varsinaisesti minkään organisaation alla. Tämä tukee ajatusta äitien yhteisesti jakamasta todellisuudesta. Tämä ajatus ohjasi myös opinnäytetyötämme ja tutkimuskysymystä, miksi äidit olivat valinneet juuri tämän äiti-lapsiryhmän, ja mitkä ovat sen vaikutukset heidän elämäänsä.

Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimuksen empiiriset aineistot ovat yleensä tekstimuotoisia, ja ne kerätään tavallisesti puolistrukturoiduilla, etukäteen valittuja teemoja sisältävillä haastatteluilla. Aineistoja on myös mahdollista kerätä muilla kielellisillä aineistonkeruumenetelmillä. (Tökkäri, 2018, s. 70) Tämän opinnäytetyön aineisto kerättiinkin siis äitien kirjoitelmina, joissa heitä pyydettiin kertomaan kokemuksistaan äiti-lapsiryhmään toimintaan liittyen sekä ryhmän vaikutuksesta heidän omaan elämäänsä. Äidit kirjoittivat vapaamuotoisesti kukin omalla tyylillään kirjoitelman, jossa he vastasivat kolmeen apukysymykseen:

1. Millainen elämäntilanne sinulla ja perheelläsi oli ryhmään tullessasi?

2. Miten ryhmä on vaikuttanut sinun ja perheesi elämään sekä millaista apua olet ryhmästä saanut?

3. Millainen tilanne elämässäsi nyt on ja käytkö vielä ryhmässä?

Opinnäytetyöstä kerrottiin kahdessa eri ryhmäkokoontumisessa. Voimassaolleen poikkeustilanteesta (Covid –19) johtuen ryhmä ei kokoontunut viikoittain kuten tavallisesti. Järjestetyt ryhmäkokoontumiset järjestettiin ulkona, mikä toi omia haasteita opinnäytetyöstä kertomiseen ja läpikäymiseen. Ensimmäisellä kerralla maaliskuussa paikalla oli seitsemän äitiä ja toisella kerralla viisi äitiä. Näiden lisäksi viisi äitiä sai tiedon muilta ryhmään kuuluilta äideiltä ja he ottivat itse yhteyttä puhelimitse maaliskuun ja huhtikuun aikana. He saivat oman suostumuslomakkeen postitse, ja osalle toimitimme sen henkilökohtaisesti kotiin.

Opinnäytetyössämme suostumus osallistujilta pyydettiin kirjallisena kahtena kappaleena, joista toinen jäi äidille itselleen. Suostumuslomake sisälsi selvityksen opinnäytetyöstä, apukysymykset sekä tiedon mahdollisuudesta irtautua tästä prosessista. Näiden lisäksi jokainen sai valmiiksi kirjoitetun ja postimerkillä varustetun kirjekuoren mahdollista kirjoitelmaa varten. Lisäksi pyysimme luvan tutkimusaineiston eli kirjoitusten säilyttämiseen jatkotutkimusten käyttöön. Ennen varsinaista allekirjoitusta kävimme kaiken läpi vielä suullisesti jokaisen mahdollisesti tutkimukseen osallistuvan kanssa.

Yhteensä lomakkeen sai 17 äitiä, joista kirjoitelman palautti 13. Saimme ensimmäisen viikon päästä kolme kirjoitusta postissa, seuraavat kaksi tulivat kuukauden päästä ensimmäisestä maaliskuun tapaamisesta. Huhtikuun alussa olimme puhelimitse yhteydessä ryhmäläisiin ja kysyimme uudelleen heidän mahdollisuuttaan osallistua opinnäytetyöhön. Lähetimme postilla osalle suostumuslomakkeen sekä palautuskuoren. Ryhmässä käyvien äitien elämäntilanteiden haasteellisuudesta johtuen, saimme viimeiset kirjoitukset toukokuun alussa hakemalla ne suljetuissa kirjekuorissa heiltä sovitusti.

Kirjoitelmien pituus vaihteli vajaan puolen sivun kirjoituksesta aina neljään sivuun asti. Saatuaamme äitien kirjoitelmat, kirjoitimme ne kaikki omiksi Word-tiedostoiksi. Kirjoitelmista

poistettiin kaikki nimet ja muut tunnistettava tieto, mikäli sellaisia niissä oli. Tutkija voi muuttaa nimiä, sukupuolta, paikkaa sekä ajanjaksoja ja poistaa sellaisia tietoja, joilla ei ole merkitystä tutkimukselle tai sen uskottavuudelle (Kallinen ym., 2018, ss. 165—169).

Kirjoitelmat tallennettiin erilliselle muistitikulle ja tulostettiin kolmena eri kappaleena analyysin tekemistä varten. Kirjoitelmia ja muistitikkaa säilytettiin lukollisessa laatikossa.

Kohderyhmän on tiedettävä, miten kirjoituksia käsitellään, säilytetään sekä mitä niiden jatkokäytöstä on sovittu. Koko prosessin ajan on pidettävä huolta luottamuksellisuuden ja anonyymiyden periaatteesta (Kallinen ym., 2018, ss. 142—144). Tässä opinnäytetyössä kirjoitelmat sai tehdä joko käsin kirjoitettuna tai tietokoneella, jonka jälkeen osallistujan tuli tulostaa ja postittaa ne. Näin saimme pidettyä tekstit anonyymeinä eivätkä ne kohdentuneet suoraan kehenkään yksilöön.

Tämän opinnäytetyön tulokset tullaan myöhemmin käymään läpi ryhmän kanssa. Näin myös ryhmän äitien on mahdollista nähdä oma toimintansa ikään kuin ulkopuolisin silmin.

Olemme opinnäytetyön tekijöinä valmiita vastaamaan tutkimukseen osallistuneiden sekä kaikkien muidenkin ryhmässä käyvien äitien kysymyksiin sekä vastaanottamaan heiltä palautetta.

Tutkimusaineiston kerääminen äitien omina kirjoitelmina mahdollisti tutkimukseen osallistuneiden anonyymiyden paremmin kuin haastattelu. Koska meillä opinnäytetyön tekijöillä on oma henkilökohtainen suhde tutkittavaan ryhmään ja sen toimintaan, olisi tämä saattanut haitata kohtaavaa haastattelutilannetta. Analysoimalla yksittäisiä kirjoituksia ja niitä kategorisoimalla on mahdollista saada esiin yhteisöllisiä merkityksiä ja luoda myös laajempia yleistyksiä suhteessa muihin ryhmiin ja virallisiin toimijoihin (Kallinen ym., 2018, ss. 36—37).

4.5 Aineiston analyysi

Hirsjärvi ym. (2007, s. 219) mukaan aineiston analysointitavat voidaan jäsentää karkeasti kahdella tavalla: selittämällä ja ymmärtämällä. Kun tavoitteena on ymmärtää tutkimusaineistoa, käytetään tavallisesti laadullista analyysiä ja päätelmien tekoa. Sopivin

analyysitapa auttaa löytämään parhaiten vastauksen tutkimustehtävään. Laadullisen aineiston kohdalla tavallisimmat analyysimenetelmät ovat teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskustelunanalyysi.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli ymmärtää ryhmän toiminnan vaikutusta siellä käyvien äitien elämään. Äitien kirjoitelmista tehtiin sisällön tulkitseva fenomenologinen analyysi teemoittelemalla. Tämän jälkeen tutkimustuloksia peilattiin aiempiin tutkimuksiin ja teoriaan.

Tulosten analysointi ja auki kirjoittaminen tuovat asian kuitenkin eri lailla näkyviksi kuin äitien omat kirjoitukset. On tarkasteltava eettisesti omaa kirjoittamistaan, jotta ei tarkoituksettomasti leimaa tutkimukseen osallistuneita. Tutkijan on tärkeää tuoda esiin merkityksellisiä tuloksia, joilla halutaan vaikuttaa kohderyhmän elinoloja tai palveluja parantavasti (Kallinen ym., 2018, ss. 169—173). Tästä näkökulmasta on eettisesti merkityksellistä pitää kohderyhmää tietoisena tutkimuksen etenemisestä. Analyysin tuloksia voidaan luettaa tutkittavilla, käydä niitä läpi heidän kanssaan ja näin tuoda tutkimukselle lisää luotettavuutta (Tökkäri, 2018, s. 70). Poikkeustilanteesta johtuen emme voineet käydä kertomassa ryhmälle opinnäytetyömme etenemisestä. Olimme suunnitelleet yhden käynnin siihen vaiheeseen, jolloin olisimme analysoineet tekstit ja muodostaneet niistä yhteiset teemataulukot. Tämä käynti jäi kuitenkin pois koronatilanteesta johtuen.

Laadullisen aineiston analyysi kulkee tutkimuksen mukana koko ajan. Analyysia varten ei ole olemassa mitään tiettyä kaavaa, vaan analysointi muovautuu tutkittavan kohteen mukaan. On kuitenkin joitakin käytännön toteutuksen vaiheita, jotka yleensä tulevat eteen analyysiä tehdessä; analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston kategorisointi ja teemoittelu sekä tulkinta. Näitä vaiheita harvoin pystyy suorittamaan yksi kerrallaan vaan vaiheet saattavat esiintyä samanaikaisesti ja tulkintaa tapahtuu koko analysointiprosessin ajan. Aineiston pelkistämisen tarkoituksena on se, että laaja ja monivivahteinen aineisto saadaan tiiviimpään muotoon ja aineistosta saadaan luotua selkeä ja mielekäs kokonaisuus. Tämän kokonaisuuden avulla tutkijan on helpompi tehdä johtopäätöksiä kuin sellaisen aineiston avulla, joka on kovin hajanainen. (Puusa, 2020, ss. 148—149)

Pentti Moilasan ja Pekka Räihän (2018, ss. 60—61) mukaan teemoittelussa aineistoa pelkistetään etsimällä tekstin olennaisimmat asiat. Näin pyritään löytämään tekstin merkityksenantojen ydin. Tällaisessa aineistolähtöisessä lähestymistavassa etsitään aineistosta tutkittavien esiin tuomia teemoja. Teemoittamisessa on pysyttävä uskollisena alkuperäiselle tekstille ja varottava sitä, että tutkija tulkitsee ja tuo tekstiin sellaisia teemoja, joita siellä ei oikeasti ole. Opinnäytetyömme haastavien osuus oli yksilökohtaisten teemojen ja taulukoiden yhdistäminen. Äitien kirjoitelmissa oli merkityksiä, jotka olisivat sopineet useankin eri teeman alle. Toisaalta kirjoitelmista nousi yksittäisiä merkityksiä, joita oli yhdistettävä jonkin lähimmän teeman alle, jotta teemoja ei tulisi liikaa.

Taulukointien avulla voidaan tuoda esille aineistossa esiintyvät keskeiset seikat, joille voidaan miettiä yhdistäviä nimittäjiä eli teemoja. Kun aineistoa sitten järjestellään teemojen mukaan, jokaisen teeman alle kootaan tulostetusta aineistosta ne kohdat, joissa kyseinen teema esiintyy. Tutkimusportissa voidaan esittää teemojen käsittelyn yhteydessä havainnollistavina esimerkkeinä suoria sitaatteja tutkimusaineistosta, mutta niitä tulee käyttää harkiten – ei ainoastaan tuodakseen lisää pituutta raporttiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006)

4.5.1 Tulkitseva fenomenologinen analyysi

Tulkitsevan fenomenologisen analyysin IPA:n (*interpretative phenomenological analysis*) tavoitteena on tutkia, miten ihmiset luovat mielekkyyttä ja merkityksiä henkilökohtaiseen ja sosiaaliseen maailmaan. Siinä tutkija voi käyttää omia ennako-oletuksiaan apuna ja peilinä tutkiessaan haastateltujen kokemuksia. Tutkijan omat kokemukset ovat siis avoimesti mukana analyysissä. IPA:n tekeminen jakautuu kuuteen vaiheeseen: 1) aineistoon tutustuminen ja alustava kommentointi, 2) teemoittelu, 3) teemojen välisten yhteyksien etsiminen, 4) teemataulukoiden muodostaminen, 5) yhteisen teemataulukon muodostaminen ja 6) kirjoittaminen. Ensimmäiset neljä vaihetta toteutetaan jokaisen tutkittavan kohdalla erikseen, jonka jälkeen syntyneitä teemataulukoita käsitellään kokonaisuutena. (Tökkäri, 2018, ss. 74—75)

Opinnäytetyömme aineiston, äitien kirjoitelmat, kirjoitimme kaikki Word-tiedostoiksi, joita jokaista tulostimme kolme kappaletta. Tässä kirjoitusvaiheessa tapahtui jo ensimmäinen lähiluku. Kirjoitelmien kopiot luimme läpi useampaan kertaan merkiten yhdessä sovitulla värikoodeilla merkityksellisiä asioita. Valitsimme lähiluvulla niitä merkityksiä, jotka vastasivat äideille annettuihin kolmeen apukysymykseen. Suoritimme lähiluvun kolmeen kertaan, jonka jälkeen yhdistimme kummankin tekemät merkinnät kirjoitelman kolmanteen kopioon. Sen jälkeen pystyimme tekemään yksilökohtaisen teemoittelun kolmen apukysymyksen osalta.

IPA:ssa käytetään yleensä termejä teema ja teemataulukko merkityssuhteiden ja merkitysverkostojen sijaan. Kuvailevien menetelmien tapaan tutkija alkaa jo ensimmäisessä vaiheessa muuntaa aineistoa tutkimuskielelle kommentoimalla aineistoa itselleen sopivalla tavalla. Teemojen nimeäminen riippuu tutkimuskysymyksestä. Kolmannessa analyysivaiheessa teemat listataan ja niiden välille etsitään yhteyksiä, jonka jälkeen muodostetaan lopulliset teemat. Seuraavaksi valmiit teemat kootaan taulukoksi, johon lisätään lyhyitä katkelmia aineistosta. Näin lukijalle avataan, millaisiin ilmaisuihin teemat perustuvat. Tämän jälkeen yksilöille yhteiset teemat kootaan yhteen teemataulukkaan. Tutkimuksen raportointia kirjoittamalla korostetaan IPA:ssa analyysin osana. Se on myös tutkimuksen lukijan kannalta tärkeä vaihe, koska silloin tehdään teemojen kokoavaa tulkintaa ja suhteutetaan saadut tulokset aiempiin tutkimuksiin, teorioihin ja käytäntöihin. (Tökkäri, 2018, ss. 75—77)

Yksilöiden eli yksittäisten äitien teemataulukoiden pohjalta haimme kaikille yhteisiä merkitysverkostoja. Nämä muodostuivat äitien yhdessä jakaman ymmärryksen ja kokemuksen kautta, aina jokaisesta opinnäytetyön apukysymyksestä. Äitien tapa ilmaista asioita, käyttää samoja käsitteitä tai termejä kuvaamaan jotain asiaa, oli yhdistävä tekijä. Joidenkin äitien kielellinen ilmaisu oli kovin niukkaa ja toisten taas varsin rikasta. Tästä johtuen käytimme tutkijan tulkintaa yhdistäessämme joitain merkityksiä.

Analyysivaiheessa haastateltavien tuottamia kertomuksia tarkastellaan siitä näkökulmasta, minkälaisista lähtökohdista he ovat kertomuksiaan tuottaneet. Tulkinallisessa fenomenologisessa analyysissä oletuksena on, että ihmisten ajatukset ja emotionaalinen tila määrittelevät sitä, miten he pystyvät kokemuksistaan kertomaan. Omien ajatusten ja

tunteiden kuvaaminen voi joskus olla vaikeaa, ja siksi tulkinnallisessa fenomenologiassa analyysissä voidaan käyttää myös tutkijan tulkintaa haastateltavan todellisista ajatuksista ja mielipiteistä. (Kivinen, 2019, ss. 29—30)

4.5.2 Yksilöiden teemataulukot

Analyysivaiheessa tutustuimme ensin äitien kirjoitelmiin lukemalla niitä useaan kertaan. Tämän jälkeen kävimme ne yksi kerrallaan läpi siten, että niistä nostettiin systemaattisesti esiin merkittäviä ja kiinnostavia asioita, jotka sitten teemoiteltiin. Tämän vaiheen toteutimme niin, että kirjoitimme ensin tulostettujen tekstien vasempaan marginaaliin mielestämme tekstistä nousevat merkitykselliset asiat muistiinpanojen tapaan. Merkitykselliset asiat olimme merkinneet tekstiin lähilukuvaiheessa värikoodeilla. Oikeanpuoleiseen marginaaliin merkitsimme kyseistä asiaa vastaavan alustavan teeman. Seuraavassa vaiheessa teemat listattiin annettujen apukysymysten mukaan. Tämän jälkeen lopulliset teemat ryhmiteltiin erilaisiin luokkiin niiden välillä ilmenneiden yhteyksien perusteella. Nämä vaiheet toteutettiin jokaisen äidin kirjoitelman osalta erikseen.

Äitien kirjoitelmat olivat pituudeltaan vajaasta sivusta lähes neljään sivuun, joten osaltaan tästä syystä tutkittavien yksilökohtaisista teemataulukoistakin tuli tämän johdosta hyvin erilaisia. Aluksi jaottelimme teemoja äitien kirjoitelmista kolmen ennakoita annetun kysymyksen mukaisesti. Seuraavassa esimerkkinä (Taulukko 1) yhden äidin alustava teemataulukko tilanteesta ennen ryhmään tulemistä.

Taulukko 1 Yksilökohtainen teemataulukko: Tilanne ennen ryhmään tuloa

kommentit	alkuperäinen aineisto	teemat
nuori äiti	<i>Olin 24-vuotias kun aloin käymään ryhmässä.</i>	valmius äitiyteen
ohjaus perheryhmästä	<i>Ensimmäinen kosketukseni ryhmään oli leiri, jonne minut oli ohjattu perheryhmästä.</i>	ohjaava taho
eronnut lapsen isästä suhteessa väkivaltaa ja päihdeongelma	<i>Olin eronnut vauvan isästä, jolla oli alkoholi-ongelma ja väkivaltaisuutta. Perheryhmän ohjaajat olivat tehneet lastensuojeluilmoituksen, kun olin tullut perheryhmään kuristusjäljet kaulassa ja leuka mustelmilla.</i>	perhetilanne haasteet elämässä / haasteellinen elämä
taaperoikäinen lapsi	<i>Lapseni oli 10 kuukauden ikäinen leirille lähtiessämme.</i>	pikkulapset / vanhemmuus
masentunut ja ahdistunut eikä jaksanut tutustua muihin	<i>Olin siihen aikaan masentunut ja ahdistunut enkä juurikaan tainnut tehdä tuttavuutta muihin ihmisiin.</i>	haasteet elämässä / haasteellinen elämäntilanne
sumussa kulkeminen ja arjessa selviytyminen	<i>En oikein muista leiriltä tai vauva-ajasta mitään, olen kulkenut suurimman osan ajasta jonkinlaisessa sumussa ja koittanut selviytyä seuraavaan päivään.</i>	arjessa pärjääminen
samassa tilanteessa toistamiseen	<i>Olin jälleen yksin lasteni kanssa, ahdistunut, yksinäinen, väsynyt sumussa.</i>	haasteet elämässä / haasteellinen elämäntilanne

4.5.3 Yhteiset teemataulukot

Kolmessa yhteisissä teemataulukoissa on koottu yhteen äitien kirjoitelmista teemoja jaotellen kolmen kirjoitelmapyyntöä olleen kysymyksen mukaan: 1. Millainen elämäntilanne sinulla ja perheelläsi oli ryhmään tullessasi? 2. Miten ryhmä on vaikuttanut sinun ja perheesi elämään sekä millaista apua olet ryhmästä saanut? ja 3. Millainen tilanne elämässäsi nyt on ja käytkö vielä ryhmässä? Näihin yhteisiin teemataulukoihin kootuista teemoista muodostettiin teemojen yläluokat. Erilaisia teemaluokkia syntyi yhteensä 16

kappaletta ja yläluokkia kaksi. Yhteiset teemataulukot esitetään ja avataan seuraavassa luvussa.

5 Tutkimustulokset

Opinnäytetyöhömmme osallistuneiden äitien kirjoitelmat ilmensivät haasteellisia ja haavoittuvia elämäntilanteita heidän tullessaan ryhmään. Teksteistä kootuista teemoista muodostui kuusi luokkaa: perhetilanne, vahingoittava läheisverkosto, jaksaminen, epävakaa elämäntilanne, työelämän haasteet ja ohjaus ryhmään. Äiti-lapsiryhmässä käymisen vaikutuksesta äitien elämään muodostui viisi luokkaa: vertaisuus, kokemuksellisuus, toiminnallisuus, vapaaehtoisuus ja ammatillisuus. Näistä neljä ensimmäistä muodosti yläluokan yhteisöllisyys. Nykyistä elämäntilannettaan äidit kuvailivat hyvin eri tavoin. Nykytilaa kuvaavista teemoista muodostui viisi luokkaa: perhetilanne, ryhmässä käyminen, takaisin antaminen, lisääntynyt hyvinvointi ja merkitys lapsille.

5.1 Äitien tilanne ennen ryhmään tuloa

Ryhmään tullessaan äidit olivat kertomansa mukaan hyvin erilaisissa perhetilanteissa. Neljä heistä oli parisuhteessa, neljä eli yksinhuoltajana ja yksi oli kertomansa mukaan hankalassa suhteessa. Neljä äitiä ei kertonut perhetilanteestaan mitään. Kirjoitelmien mukaan yhdeksällä äidillä oli vauva- tai taaperoikäisiä lapsia, yhdellä alle kouluikäisiä lapsia. Kolme äitiä ei ollut maininnut lasten iästä tässä vaiheessa mitään. Suurimmalla osalla heistä oli siis hyvin pieniä lapsia ryhmään tullessaan.

Äitien kirjoitelmista ilmeni, että ryhmään tullessaan heillä oli paljon heidän elämänsä negatiivisesti vaikuttavia asioita. Teemoista muodostetut luokat vahingoittava läheisverkosto, jaksaminen, epävakaa elämäntilanne ja työelämän haasteet ovat kaikki haavoittavia tekijöitä ja nämä luokat voisi yhdistää yhdeksi yläluokaksi haavoittuvuus. Taulukko 2 on yhteinen teemataulukko, joka kuvaa äitien tilannetta heidän tullessaan ryhmään.

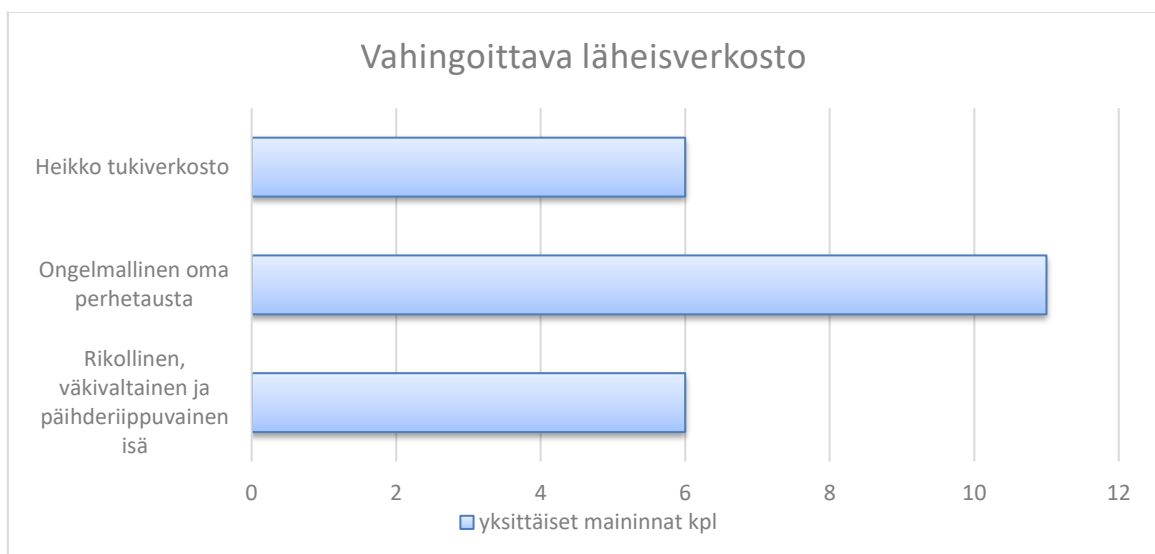
Taulukko 2 Yhteinen teemataulukko: Tilanne ryhmään tullessa

Teksti	Tekstistä muodostettu teema	Teemoista muodostettu luokka
<p>”perheeseen kuului minä, poikien isä ja pojat”</p> <p>”yhden taaperon äiti, ja odotin toista lastani”</p>	<p>Parisuhde</p> <p>Pienet lapset</p>	<p>Perhetilanne</p>
<p>”perhetaustani on kurja, kouluttamattomat päihdeongelmaiset vanhemmat”</p> <p>”vertaistukea ei ollut eikä kunnollisia tukiverkkoja”</p> <p>”lapsen isä edelleen päihderiippuvainen rikollinen”</p>	<p>Ongelmallinen oma perhetausta</p> <p>Heikko tukiverkosto</p> <p>rikollinen, väkivaltainen ja päihderiippuvainen isä</p>	<p>Vahingoittava läheisverkosto</p>
<p>”tunsin olevani todella yksin”</p> <p>”olin väsynyt, täysin eri rytmissä lapseni kanssa”</p> <p>”olin masentunut ja ahdistunut”</p>	<p>Yksinäisyys</p> <p>Väsymys</p> <p>Ahdistus</p>	<p>Jaksaminen</p>
<p>”en ollut valmistunut peruskoulusta”</p> <p>”tuore äiti, reilu vuoden ollut kuivilla”</p> <p>”seksityötaustan ja oman perhetyötaustan vuoksi pidin epämääräisyyksiä ja osallistumista talousrikoksiin normaalina, koin itseni marginaaliin kuuluvaksi”</p>	<p>Kouluttamattomuus</p> <p>Raittiina pysyminen</p> <p>Marginaalisuus</p>	<p>Epävakaa elämäntilanne</p>
<p>”useampia osa-aikaisia keikkatöitä painottuen iltaisin, öisin ja viikonloppuisin”</p> <p>”työstä saatu palkka vaihtelevasti tosi pieni, elin köyhysrajalla”</p>	<p>Hankalat työajat</p> <p>Riittämätön palkka</p>	<p>Työelämän haasteet</p>
<p>”vanhemmat siskot olleet toiminnassa mukana aikaisemmin”</p> <p>”etsiväntyöntekijä kertoi ryhmästä ja tuli mukaan ensimmäisellä kerralla”</p>	<p>Lähiverkoston ohjaus</p> <p>Ammattilaisten ohjaus</p>	<p>Ohjaus ryhmään</p>

Äitien kirjoitelmista ilmeni, että usealla heistä oli hyvin **vahingoittava läheisverkosto**.

Tällaisia teemoja olivat äitien oma ongelmallinen perhetausta, heikko tukiverkosto sekä lapsen rikollinen, väkivaltainen ja päihderiippuvainen isä (Kuva 3). Kertomusten mukaan joillakin äideillä oli hyvin vaikea lapsuus, johon liittyi vahvasti epävarmuus hengissä selviämisestä. Heidän elämässään oli esiintynyt esimerkiksi henkistä, fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa ja alkoholismia. Äidit kertoivat, ettei heillä ollut tukiverkostoa eikä vertaistukea äitiyteen. Tämän lisäksi jotkut äidit kertoivat, että lapsen isä oli väkivaltainen ja päihderiippuvainen rikollinen.

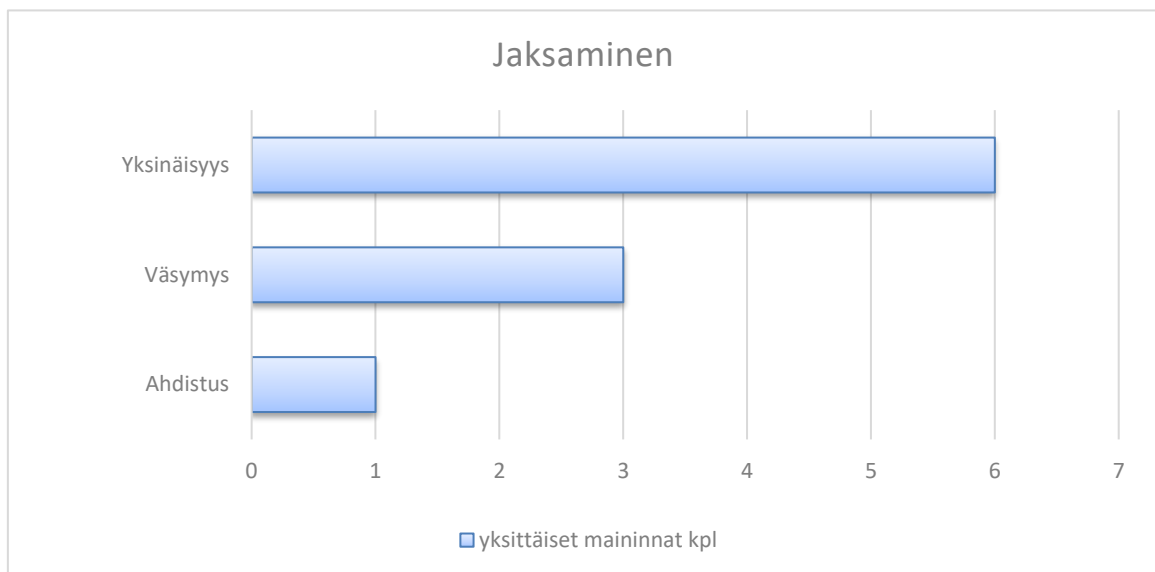
Kuva 3 Vahingoittava läheisverkosto yksittäisinä mainintoina



Kirjoitelmissa **jaksamista** kuvaavia teemoja olivat yksinäisyys, väsymys ja ahdistus (Kuva 4).

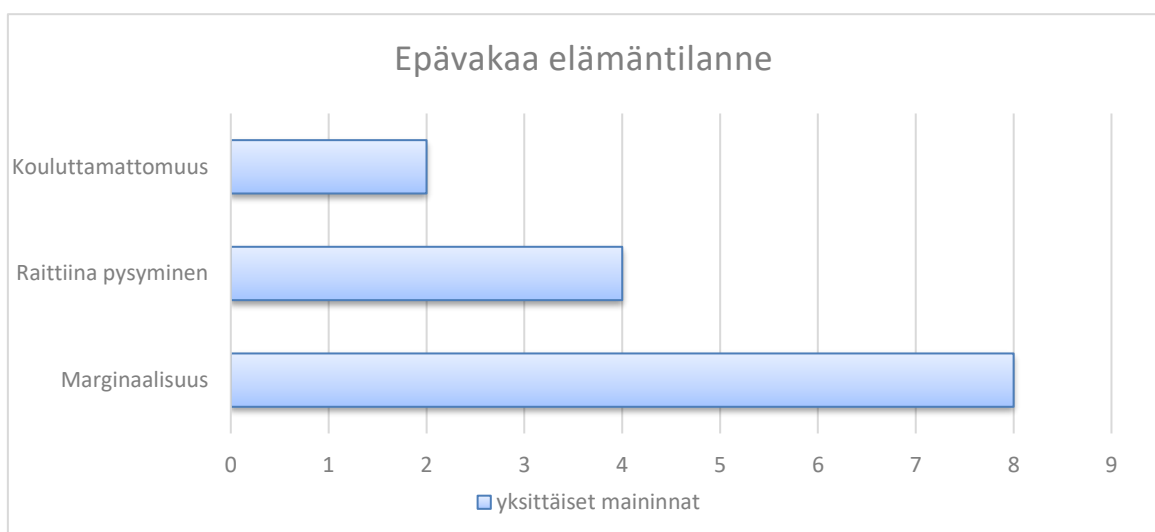
Äidit kuvasivat olevansa yksin lasten kanssa kotona joko siitä syystä, että olivat yksinhuoltajia tai lapsen isä oli päivät töissä. Koska äidit huolehtivat lasten arjesta yksin, he olivat usein melko väsyneitä. Joku äiti taas kertoi töistä johtuen elävänsä lapsensa kanssa aivan eri rytmissä. Yksi äiti kertoi olevansa masentunut ja ahdistunut ja kulkeneensa suurimman osan ajasta kuin jonkinlaisessa sumussa ja ainoastaan yrittäneensä selviytyä seuraavaan päivään

Kuva 4 Jaksaminen yksittäisinä mainintoina



Epävakaata elämäntilannetta kuvaavia teemoja olivat kouluttamattomuus, raittiina pysyminen sekä marginaalisuus (Kuva 5). Jotkut äidit kertoivat koulutustaustastaan, etteivät olleet valmistuneet peruskoulusta. Osalla äideistä oli myös itsellään päihdetausta, ja he kertoivat edelleen kamppailevansa pysyäkseen raittiina. Joidenkin äitien elämään liittyi kirjoitelmien mukaan paljon epämääräistä ja rikollista toimintaa, mutta koska he olivat kasvaneet itse hyvin haavoittuvissa olosuhteissa, he eivät nähneet tällaisessa mitään epätavallista. Jotkut äidit kuvasivat itse kuuluvansa marginaaliin.

Kuva 5 Epävakaata elämäntilanne yksittäisinä mainintoina



Työelämän haasteita kuvaavia teemoja olivat hankalat työajat ja riittämätön palkka. Jotkut äidit kertoivat tekevänsä useita osa-aikaisia töitä ilta- ja yöaikaan sekä viikonloppuisin. Useasta eri työstä riippumatta saatu palkka saattoi olla todella pieni.

Äideillä oli ryhmään tullessaan hyvin erilainen ennakkokäsitys ryhmästä ja sen toiminnasta. Osa heistä ei tiennyt ryhmän toiminnasta mitään, kun taas osalla joku tuttu tai omat sisarukset olivat olleet mukana ryhmän toiminnassa. Kaksi äideistä oli ohjattu ryhmään jonkun ammattilaisen toimesta.

5.2 Ryhmän vaikutus äitien elämään

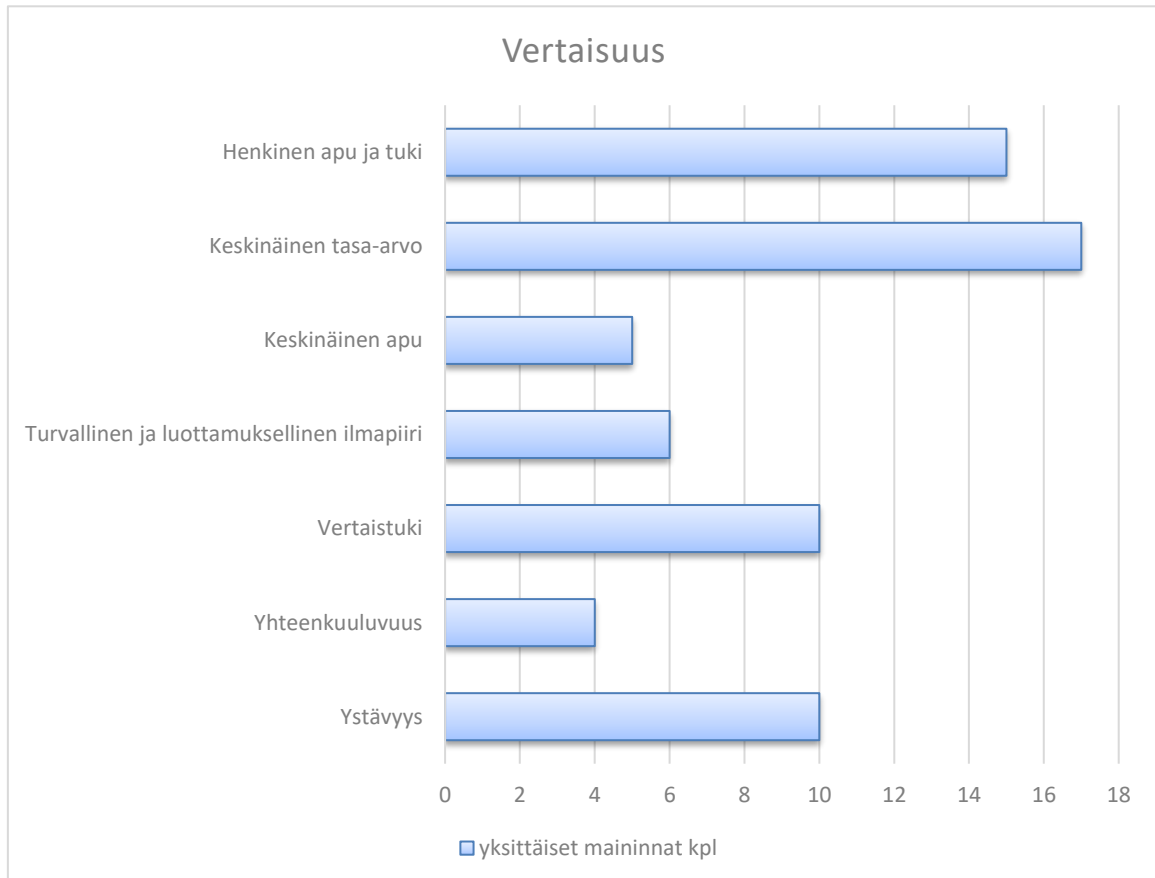
Kertoessaan ryhmän vaikutuksesta elämäänsä äidit tuottivat hyvin monipuolisesti erilaisia teemoja sekä itseään että lapsiaan koskien. Ryhmän vaikutusta elämäänsä kuvailevista teemoista muodostuneet luokat vertaisuus, kokemuksellisuus, toiminnallisuus ja vapaaehtoisuus voisi yhdistää yläluokaksi **yhteisöllisyys**, joka kuvaa hyvin tutkitun ryhmän luonnetta eikä sinänsä ole yllättävä huomio. Taulukko 3 kuvaa ryhmän vaikutusta äitien elämään.

Taulukko 3 Yhteinen teemataulukko: Ryhmän vaikutus äitien elämään

Teksti	Tekstistä muodostettu teema	Teemoista muodostettu luokka
<p>”henkinen tuki muilta äideiltä on auttanut jaksamaan arjessa”</p> <p>”tuntui hyvältä olla jossakin, jossa sain olla oma itseni ja sanoa ääneen sen mitä ajattelin”</p> <p>”kierrätetty äitien kanssa lasten vaatteita”</p> <p>”aloin pikkuhiljaa ymmärtää, että myös joillakin muillakin olla samanlainen taustaa ja vaikeita kokemuksia ja elämä voi silti olla ihan normaali”</p> <p>”vertaistukea, mitä en ollut muista ryhmistä saanut”</p> <p>”tunsin kuuluvani porukkaan”</p> <p>”olen saanut muutaman ikuisen ystävän jengistä”</p>	<p>Arjen henkinen apu ja tuki</p> <p>Keskinäinen tasa-arvo</p> <p>Keskinäinen apu</p> <p>Turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri</p> <p>Vertaistuki</p> <p>Yhteenkuuluvuus</p> <p>Ystävyys</p>	<p>Vertaisuus</p>
<p>”hetkeksi ajatuksia omasta tilanteesta pois”</p> <p>”ihania yhteisiä muistoja lapseni kanssa”</p> <p>”ymmärsin, mikä olisi tarpeeksi hyvää ja välttävää äitiyttä”</p>	<p>Hetki hengähtää</p> <p>Muistot ja elämykset</p> <p>Oma kasvu</p>	<p>Kokemuksellisuus</p>
<p>”retket paikkoihin, joihin ei olisi ollut taloudellisesti mahdollista muuten päästä”</p> <p>”kesällä viikon kestävä leiri on kesän kohokohta”</p>	<p>Retket ja tapahtumat</p> <p>Leirit</p>	<p>Toiminnallisuus</p>
<p>”lapset ovat kokeneet olevansa tervetulleita ja tulevat huomatuksi omana itsenään”</p>	<p>Merkitykselliset lastenhoitajat</p>	<p>Vapaaehtoisuus</p>
<p>”ruokaa, taloudellista apua, joulupaketteja ja apua lasten harrastusten maksamiseen”</p> <p>”jengistä avustettiin, jotta voisin jatkaa opintojani”</p> <p>”konkreettista apua sosiaaliviranomaisten kanssa toimimiseen ja erilaisten papereiden täyttämiseen”</p>	<p>Taloudellinen tuki</p> <p>Tuki opintoihin</p> <p>Ammatillinen tuki</p>	<p>Ammatillisuus</p>

Eniten kirjoitelmista löytyi erilaisia **vertaisuutta** kuvaavia teemoja (Kuva 6). Näitä olivat arjen henkinen apu ja tuki, keskinäinen tasa-arvo, keskinäinen apu, turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, vertaistuki, yhteenkuuluvuus sekä ystävyys.

Kuva 6 Vertaisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina



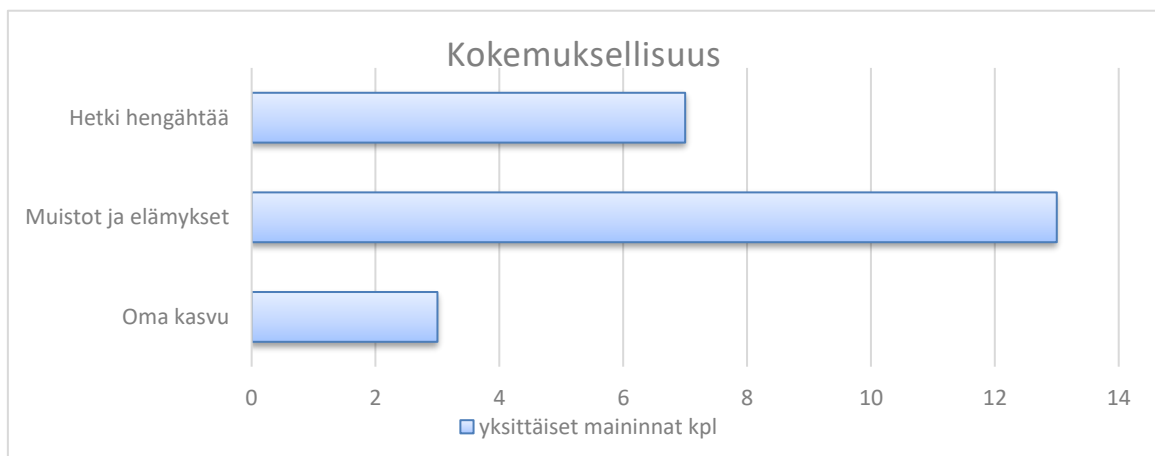
Äitien mukaan he saivat ryhmästä monipuolista apua ja tukea arjessa jaksamiseen sekä onnistumisen tunnetta omaan äitiyteensä. Keskinäinen tasa-arvo ilmeni äitien kirjoitelmissa esimerkiksi siten, että ryhmässä sai olla oma itsensä ja sanoa ääneen sen, mitä ajatteli. Ryhmässä ei tarvinnut esittää mitään, vaan sai olla väsynyt tai turhautunut, jos siltä tuntui. Keskinäinen apu ryhmässä tarkoitti esimerkiksi äitien välistä lastenhoitoapua, autokyytejä tai lastenvaatteiden kierrättämistä. Luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri ryhmässä toi tunteen äideille siitä, ettei kukaan ollut yksin. Suurin osa äideistä mainitsi saaneensa ryhmästä vertaistukea. Yhteenkuuluvuuden tunne ja ystävyys olivat kaksi viimeistä vertaisuutta kuvaavaa teemaa, joita kirjoitelmista löytyi. Osa äideistä kertoi saaneensa

ryhmästä ihmissuhteita, joiden uskoivat kestävän läpi elämän. Yhteenkuuluvuudesta eräs äiti kirjoitti seuraavasti:

Yhteishenki siellä oli tosi lämmintä ja ei tarvinnut pitää yllä hyvältä näyttäviä kulisseeja, sai olla oma itsensä ja vaikka kukaan ei ehkä edelleenkään tiennyt minun taustoista sen kummemmin, tunsin että minut hyväksytään sellaisenaan joka oli minulle erityisen tärkeää.

Kirjoitelmissa **kokemuksellisuutta** kuvailevia teemoja olivat hetki hengähtää, muistot ja elämykset sekä oma kasvu (Kuva 7). Ensimmäistä näistä äidit avasivat kertomalla, kuinka helpottunut voi olla niinkin pienestä asiasta, että saa hengittää pari tuntia ilman lapsia, jutella rauhassa muiden äitien kanssa ja juoda kahvinsa lämpimänä samalla, kun joku vahtii lapsia toisessa huoneessa. Äitien mukaan ryhmän myötä he pääsivät tekemään ja kokemaan sellaisia asioita, jotka eivät muuten olisi olleet mahdollisia. Tällaisia olivat esimerkiksi erilaiset hemmotteluhetket, kampaajakäynnit ja teatterissa käynnit. Omaa kasvua äidit kuvasivat esimerkiksi siten, että olivat oppineet näkemään asioita uudesta näkökulmasta. Yksi äiti kertoi ymmärtäneensä, mikä olisi tarpeeksi hyvää ja välttävää äitiyttä.

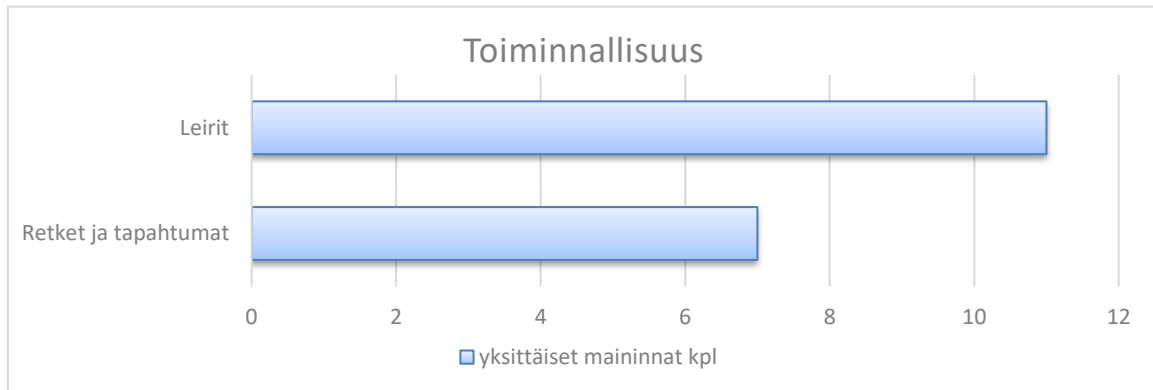
Kuva 7 Kokemuksellisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina



Toiminnallisuutta kuvailevia teemoja olivat retket ja tapahtumat sekä leirit (Kuva 8). Äitien mukaan tällaisia yhteisiä tapahtumia olivat kesäretkien lisäksi esimerkiksi lasten ja äitien yhteiset joulujuhlat. Kesäleirin mainitsi lähes jokainen äiti. Äitien mukaan leiristä on tullut

heille odotettu kesän kohokohta. Yksi äiti kertoi leirin olevan ainoa lomamatkan tapainen, jonka hän pystyi lapsilleen tarjoamaan.

Kuva 8 Toiminnallisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina



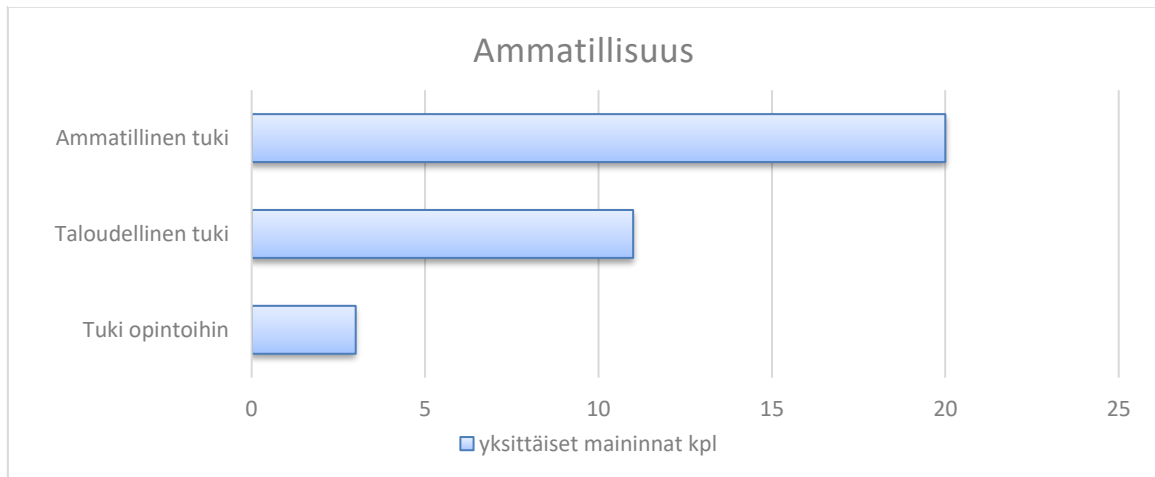
Vapaaehtoisuutta kirjoitelmissa edustivat merkitykselliset lastenhoitajat, jotka siis toimivat ryhmässä vapaaehtoisina ohjaajina äitien ollessa omassa ohjelmassaan. Äitien mukaan lastenhoitajat mahdollistavat lapsien ystävyysuhteiden ylläpidon sekä auttavat ja opettavat lapsille uusia taitoja ja ryhmässä toimintaa. Kirjoitusten perusteella äideille oli tärkeää, että lapset saavat olla turvallisten aikuisten kanssa, ja heistä pidetään hyvää huolta.

Lastenohjaajat mainittiin kirjoitelmissa seitsemän kertaa.

Viimeisenä keräsimme äitien kirjoitelmista **ammattillisuutta** kuvaavia teemoja, joita olivat taloudellinen tuki, tuki opintoihin sekä ammatillinen tuki (Kuva 9). Taloudellisena tukena äidit kertovat saaneensa ruokakasseja, suoraa taloudellista tukea vaikeissa tilanteissa sekä joulupaketteja. Taloudellinen tuki on mahdollistanut erilaiset elämykset ja retket. Äidit ovat saaneet tukea ja myös taloudellista apua siihen, että ovat voineet jatkaa opintoja. Äidit kuvailevat saamansa ammatillisen tuen olevan hyvin monipuolista. Ryhmässä toimiva ammattilainen on ollut mukana erilaisissa viranomaisasioissa, antanut keskusteluapua ja neuvoja erilaisissa ongelmissa, auttanut hankkimaan hoitokontaktin tai tukiperheen lapsille, neuvoa lakiasioissa tai auttanut cv:n tekemisessä. Ammatillinen tuki mainittiin kaikista useimmin kirjoitelmissa. Eräs äiti kuvaili ammattilaisen antamaa tukea seuraavasti:

Tukihenkilö jengistä palaverissa lastensuojelun kanssa auttoi ymmärtämään sossuja ja heidän minua, kun yhteinen kieli puuttui.

Kuva 9 Ammatillisuutta kuvaavat teemat yksittäisinä mainintoina



5.3 Äitien tilanne nyt

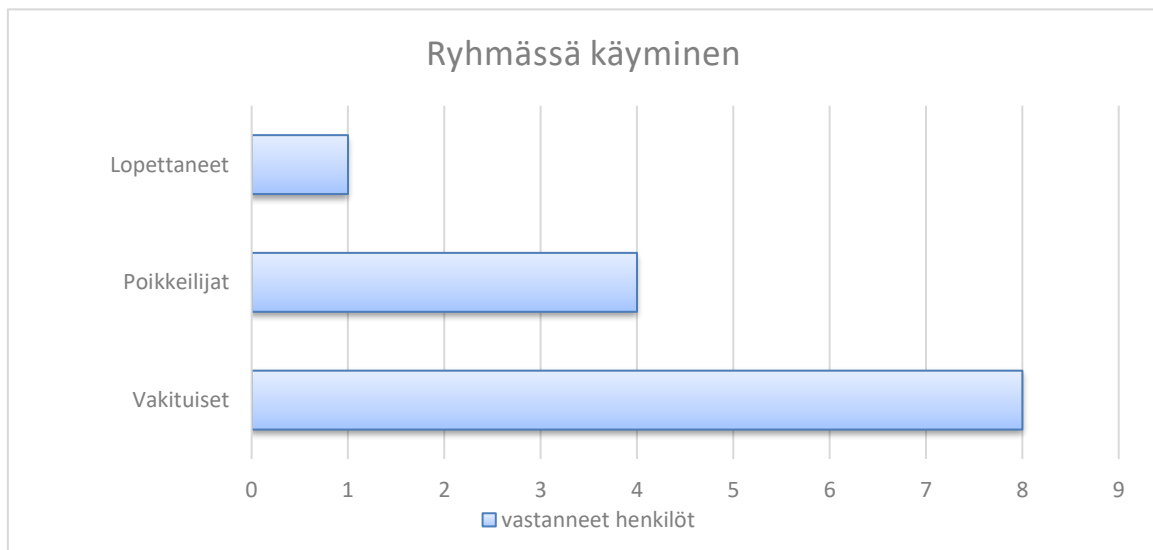
Samalla tavoin kuin kertoessaan tilanteestaan ennen ryhmään tuloa, äidit avasivat äidit hyvin erilaisilla tavoilla myös tämänhetkisestä elämäntilannettaan. Kirjoitelmista kerätyistä teemoista muodostuivat luokat perhetilanne, ryhmässä käyminen, takaisin antaminen, lisääntynyt hyvinvointi sekä merkitys lapsille. Taulukko 4 kuvaa ryhmässä käyneiden äitien tilannetta tällä hetkellä.

Taulukko 4 Yhteinen teemataulukko: Äitien tilanne nyt

Teksti	Tekstistä muodostettu teema	Teemoista muodostettu luokka
<p>”avioliitossa, kotona asuu kolme alaikäistä”</p> <p>”yksinhuoltaja ja erillissuhde mieheen”</p>	<p>Parisuhteessa</p> <p>Yksinhuoltaja</p>	<p>Perhetilanne</p>
<p>”en enää käy jengissä”</p> <p>”tällä hetkellä käyn jengissä silloin tällöin, miten töiltä ja muilta kiireiltä ehdin”</p> <p>”olen edelleen jengissä mukana enkä voisi kuvitella, että jäisin siitä pois”</p>	<p>Lopettaneet</p> <p>Poikkeilijat</p> <p>Vakituiset</p>	<p>Ryhmässä käyminen</p>
<p>”joskus minä katsoin ylöspäin äitejä, jotka saavuttivat unelmiaan kasvattaessaan lapsiaan ja uskon motivoivani omilla onnistumisillani muitakin äitejä etenemään elämässään”</p> <p>”vertaisena voin puhua suuremmin ja selvemmin kuin asiantuntijana”</p> <p>”tarvittaessa käyn viemässä jengin lapsia ulos, kun joku äiti tarvitsee päiväunet tai omaa aikaa”</p>	<p>Muiden motivoija</p> <p>Vertaisena toimiminen</p> <p>Käytännön apu toisille</p>	<p>Takaisin antaminen</p>
<p>”olen pystynyt käymään peruskoulun loppuun, suorittamaan ammatillisen perustutkinnon ja aloittanut opinnot ammattikorkeakoulussa”</p> <p>”olen pystynyt rakentamaan perheen uuden kumppanin kanssa ja minulla on nyt kaksi ihanaa lasta”</p> <p>”vaikka olenkin opiskelija en elä enää köyhyysrajalla, ja minulla on myös sellainen työ, josta pidän”</p>	<p>Kouluttautuminen</p> <p>Positiivinen elämänusko</p> <p>Taloudellinen pärjääminen</p>	<p>Lisääntynyt hyvinvointi</p>
<p>”tuo, että jengi on tarjonnut vuosia lapsille turvalliset aikuiset ohjaajat ja äitienryhmän perheen lisäksi on syy jatkaa ja tarjota tuo myös omalle nuorimmaiselleni”</p> <p>”haluamme luoda lisää muistoja tämän ryhmän kanssa”</p> <p>”edelleen 14v. esikoinen lähtee mielellään mukaan ja hänellä on tärkeitä ystäviä / aikuissuhteita ryhmän kautta”</p>	<p>Turvallinen lastenryhmä</p> <p>Tulevaisuuden luominen</p> <p>Ystävyyssuhteet</p>	<p>Merkitys lapsille</p>

Neljä äitiä kertoi olevansa parisuhteessa, yksi äiti oli yksinhuoltaja, mutta yli puolet äideistä ei kertonut perhetilanteestaan muuta kuin lasten iät tai ei mitään. Säännöllisesti ryhmässä kävi edelleen kahdeksan äitiä, neljä ilmoitti käyvänsä silloin tällöin ja yksi äiti kertoi, ettei enää käy ryhmässä mutta oli pohtinut ohjaajaksi ryhtymistä (Kuva 10). Ne äidit, jotka ryhmässä edelleen kävivät, vaikuttivat kertomansa mukaan hyvin sitoutuneilta ryhmän toimintaan. Harvemmin ryhmässä käyvät äidit pitivät hyvänä, ettei ryhmään osallistuminen ollut sidottua säännöllisyyteen ja että oli kuitenkin hienoa saada olla osa tätä tärkeää toimintaa.

Kuva 10 Ryhmässä käyminen vastanneina henkilöinä



Kertoessaan tämänhetkisestä tilanteestaan äidit kuvasivat, kuinka heidän oli toiminnassa **mahdollista antaa takaisin** ikään kuin vastapalveluksena itse saamastaan avusta. Tällaisia teemoja olivat muiden motivoiminen, vertaisena toimiminen sekä käytännön avun antaminen toisille äideille. Yksi äiti kertoi, kuinka hän oli joskus aikoinaan itse huonommassa tilanteessa ollessaan katsonut ylöspäin joitakin toisia äitejä, joilla silloin oli elämä sujunut paremmin. Nyt tämä kyseinen äiti oli itse mennyt elämässään eteenpäin ja ajatteli omilla onnistumisillaan motivoivansa nyt puolestaan muita. Vertaisena toimimisesta äidit kertoivat itse samoja asioita läpi käyneenä voivansa puhua myös vaikeistakin aiheista suuremmin toisille äideille. Äidit kertoivat myös joskus auttavansa toisia äitejä erilaisissa käytännön asioissa kuten lastenhoidossa ja kuljettamisessa ryhmätapaamisiin tai harrastuksiin.

Vertaisuudessa on voimaa ja sillä voimalla ja vahvalla tuella olen oppinut, ettei sillä ole merkitystä mistä tulee vaan sillä, minne on menossa.

Äitien kertomuksista ilmeni eri tavoin **hyvinvoinnin lisääntyminen**. Tällaista ilmentäviä teemoja olivat kouluttautuminen, positiivinen elämänusko ja taloudellinen pärjääminen. Osa äideistä kirjoitti suorittaneensa erilaisia opintoja peruskoulusta ammattitutkintoihin ja aina ammattikorkeakoulututkintoihin asti. Jotkut kertoivat opiskelleensa itselleen uuden tai useammankin ammatin ja osa ilmoitti juuri hakeutuneensa lisäopintoihin. Positiivista elämänuskoa äidit kuvasivat esimerkiksi sillä, että he olivat tällä hetkellä raittiita. Yksi äiti kertoi, että hän oli pystynyt rakentamaan perheen uuden kumppaninsa kanssa ja että hänellä oli kaksi ihanaa lasta. Joku kuvasi tilannetta yksinkertaisesti niin, että kotona meni hyvin. Yksi äiti kuvasi tilannettaan, ettei enää elä köyhyysrajalla, vaikka onkin opiskelija. Tämän lisäksi hänellä oli itselleen mieleinen työ. Joku äideistä kertoi perustaneensa oman yrityksen miehensä kanssa.

Tämän hetken tilannetta kuvattiin myös avaamalla **ryhmän merkitystä lapsille**. Tällaisia teemoja olivat turvallinen ympäristö, tulevaisuuden luominen sekä ryhmän tarjoamat ystävyysuhteet lapsille. Äitien kertomuksissa todettiin ryhmän tarjoavan lapsille turvalliset aikuiset ohjaajat ja kokemuksen, jonka he halusivat tarjota myös muille lapsille. Tulevaisuuden luomista kuvasivat esimerkiksi se, että äidit halusivat luoda yhteisiä muistoja ryhmän kanssa. Vaikka joku äiti kertoikin, etteivät hänen lapsensa olleet saaneet sellaisia ystäviä ryhmästä, että haluaisivat niiden takia ryhmässä käydä, joku toinen taas mainitsi omalla jo nuorisoikäisellä lapsellansa olevan tärkeitä ystäviä ryhmässä ja tämän edelleen mielellään lähtevään mukaan.

Omalla tavallaan kummallisista perheistä koostuva lasten ryhmä takaa turvallisen ympäristön olla oma itsensä miettimättä liikaa mitä muut ajattelevat minun äidistäni.

6 Johtopäätökset

Allardtin tarvelähtöinen hyvinvointiteoria on yhdistettävissä äitien kirjoitelmiin tilanteessa ryhmään tullessa sekä ryhmän vaikutuksesta heidän elämäänsä. Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke antaa teoreettisen tavan tarkastella äitien kokemuksia vertaisuudesta sekä yhteisöllisyyden vaikutuksesta yksilö- ja ryhmätasolla oppimisen näkökulmasta. Lisäksi tarkastelemme opinnäytetyön tuloksia peilaten niitä aiempiin tutkimuksiin.

6.1 Äitien elämäntilanne ja tarpeet hyvinvointiteoriaan peilaten

Teemataulukossa 2 sivulla 47 on teemoiteltu äitien elämäntilannetta ryhmään tullessa. Teemoista muodostetuista luokista saatiin yläluokaksi haavoittuvuus. Kirjoitelmissaan äidit toivat esille vahingoittavia läheisverkostoja, epävakaata elämäntilannetta sekä jaksamiseen liittyviä asioita. Erik Allardtin hyvinvointiteorian mukaan ihmisen tyytyväisyys omaan elämäänsä on suorassa suhteessa hänen tarpeidensa tyydyttymiseen (Allardt, 1976, ss. 39—45).

Äitien kirjoitelmissa oli luettavissa puutteita jokaisella Allardtin nimeämällä osa-alueella (*loving, having* ja *being*). Osalla äideistä oli jo omassa lapsuudessaan puutetta rakastavista ja huolehtivista aikuiskontakteista (*loving*). Lisäksi heidän elinympäristössään oli puutteita ja heidän perustarpeitaan ei aina kyetty tyydyttämään (*having*). Joidenkin äitien koulu oli jäänyt kesken jo peruskoulussa, ja usealta heistä puuttui ammatillinen tutkinto. Jotkut äideistä kokivat, ettei heillä ollut myöskään mahdollisuutta tai mielenkiintoa harrastaa mitään (*being*). (Allardt, 1976, ss. 39—45)

Toisissa kirjoitelmissa oli nähtävissä äitien tarve elää hyvin toisella tavalla kuin heidän lapsuudessaan oli eletty. He halusivat tarjota lapsilleen kodin hyvällä asuinalueella sekä mahdollisuuden harrastuksiin, vaikka se mahdollisesti ajaisikin heidät taloudelliseen ahdinkoon. Lastensuojelulain (471/2007 § 1—2) mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja tasapainoiseen kasvu-ympäristöön, mikä on ensisijaisesti huoltajan vastuulla. Allardtin (1976, ss. 39—42) mukaan ihmisen sosioekonominen tausta vaikuttaa hänen mahdollisuuksiinsa

vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa ja tyytyväisyyteensä. *Having* edustaa elintasoja ja sitä kautta sosiaalista asemaa yhteiskunnassa.

Osa äideistä pyrki omien sanojensa mukaan suorittamaan keskiluokkaista äitiyttä, jossa kaiken piti näyttää ulospäin kunnolliselta. Ulkoinen mielikuva auttoi heitä itseään unohtamaan tai painamaan taka-alalle omat kokemuksensa lapsuudesta ja osittain myös silloin eletystä elämästä.

Työskentelin mieheni yrityksessä ja roolini oli jo vuosia ollut työelämässä hämärä. Työni sisälsi paljon epämääräisyyksiä ja rikollista toimintaa.

Tulotasoja pidin yllä tekemällä paljon töitä ja siksi elimme kohtuullisen keskiluokkaista elämää taloudellisesti. Osa töistä oli virallisia, mutta niiden lisäksi tein seksityötä, mitä en voinut kertoa kenellekään.

Erossa menetin asuntoni, työpaikkani ja suurimman osan ystäväistäni. Siirryin urheiluauton ratista kulkemaan bussilla ja asumaan huonomaineiselle asuinalueelle.

Ryhmässä käyvät äidit jakoivat osittain samankaltaisia lapsuudenkokemuksia, mutta ryhmään tullessa heidän tilanteensa poikkesivat joiltain kohdin. Ryhmään hakeutuneilla tai siellä käyville äideille oli kuitenkin yhteistä se, etteivät he tunteneet kuuluvansa äitiyden kulttuuriseen mallitarinaan. Heidän kokemuksensa mukaan he olivat jotenkin erilaisia äitejä, tai he kokivat, että heidän äitiyttään arvioitiin ympäristön toimesta.

Berg on väitöskirjassaan (2008, ss. 15–35) tutkinut äitiyden kulttuurista tarinaa ja tuonut esiin siihen liittyviä ulkoisia odotuksia ja psykologisia ominaisuuksia. Tässä opinnäytetyössä äitien kirjoituksissa nousivat esiin henkilökohtaiset ristiriidat hyvän äitiyden toteuttamisessa. Omista osittain lapsuuden lähtökohdista tai tämänhetkisestä tilanteesta johtuen äidit eivät pystyneet siihen äitiyteen, jonka kokivat olevan tavoiteltavaa.

Ulkoiset kuvat äitiydestä ovat tähän opinnäytetyöhön osallistuneilla äideillä haaveita, joita he ovat elämässään tavoitelleet. Salla-Maria Ahtikarin pro gradu -tutkielmassa (2018, ss. 7–

48) käsitellään äitiyden muuttumista yhteiskunnassa. Kulttuurisia mallitarinoita synnyttävät muun muassa sosiaalinen media ja uutisoinnit, joita äidit yhä enemmän seuraavat. Mediasta voidaan löytää äitiydestä ristiriitaista ja kahdenlaista viestiä, joista toinen sallii väsymisen ja epätäydellisyyden. Toisaalta puhutaan riittävän hyvästä äitiydestä, jossa äidit ovat töissä, käyvät salilla ja heillä on kaunis ja siisti koti. Tämän lisäksi heidän lapsensa näyttävät lähes täydellisiltä.

Kuten Ahtikarin tutkimuksessa myös Bergin väitöskirjassa nähdään kulttuurisen mallitarinan kuormittavan äitiyttä. Vaikka yhteiskunnassa on luotu erilaisia palveluja tukemaan äitiyttä, liittyy hyvä äitiys yhä vahvemmin henkilökotaiseen elämään. Äitien kirjoitelmista nousi esiin lähtökohtaisesti äitien heikko sosioekonominen tausta sekä erilaisten yhteiskunnan tukipalveluiden käyttö.

Opinnäytetyömme aineistossa ilmeni, kuinka jotkut äidit olivat yrittäneet käydä monissa äiti-lapsiryhmissä, mutta eivät olleet päässeet samalle aaltopituudelle muiden äitien kanssa. Keskustelun aiheet ja arjen murheet eivät kohdanneet, ja äidit kertoivat olevansa kuin väärällä planeetalla ja puhuvansa eri kieltä.

Allardtin mukaan *being* auttaa ihmisen identiteetin kehittämisessä ja vahvistaa tämän mielenterveyttä. Hyväksyntä ja kuuluminen johonkin ovat ihmisille kokemuksellisia asioita ja niiden määrittely ulkopuolelta on lähes mahdotonta. (Allardt, 1976, ss. 46—49)

Olin lastensuojelun ohjaamana jo käynyt kahdessa eri äiti-lapsiryhmässä, en vaan saanut niistä sitä apua ja vertaistukea jota tarvitsin silloin.

Seksityön ja oma perhetaustani vuoksi koin itseni erilaiseksi. Keskiluokkaiseksi ei minua ja miestäni voinut luokitella, mutta sellaisia ajattelin äiti-lapsiryhmien olevan.

Äitien kirjoituksista selvisi, että monella oli kokemuksia erilaisista palveluista tai he olivat virallisten palveluiden piirissä tullessaan ryhmään. Muutama äiti kertoi tullessaan ryhmään toisen toimijan ohjaamana. Bergin väitöskirjassa (2008, ss. 15—22) tuli ilmi yhteiskunnan

kiinnostus äitiyteen yleensä silloin, kun äitiys ei toteuta kulttuurista mallitarinaa.

Yhteiskunnan kiinnostus ilmenee äitiyden arviointina suhteessa lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseen.

Äidit kertoivat erilaisista äitiyttä tukevista palveluista, joista osan he kokivat hyvinä ja elämäntilannettaan tukevana. Nämä palvelut olivat usein järjestöjen tuottamia palveluja, kun taas kunnalliset tai valtion tuottamat palvelut koettiin kontrollina ja pakkona. Näistä syistä opinnäytetyön kohteena olevaan äiti-lapsiryhmään tulo oli monelle positiivinen kokemus.

Perheryhmän ohjaajat olivat tehneet minusta lastensuojeluilmoituksen, he myös suosittelivat minulle ryhmän kesäleiriä. Leirin jälkeen aloin käydä ryhmässä, luultavasti siksi että siellä ei tarvinnut esittää mitään. Siellä ei ollut täydellisiä äitejä, täydellisten lasten kanssa.

Olin oppinut, että perheen asioista ei muualla puhuta opim olemaan eri viranomaisten kanssa niin että otin apua vastaan, mutta mikään ei todellisuudessa muuttunut.

Vaikka aluksi istuin ryhmässä monta tapaamista hiljaa sohvan nurkassa kuunnellen muita, lopulta uskalsin puhua ilman pelkoa arvostelusta tai tuomitsemisesta. Ei tarvinnut ajatella, että jos puhun näitä asioita ne käännetään minua vastaan ja lapseni viedään.

Salovaara esittää väitöskirjassaan (2019, ss. 115—120), että äitiyteen liitetyt kulttuuriset odotukset sekä velvoitteet voivat olla este hakea apua. Lisäksi epäonnistuminen vanhemmuudessa, kuten lapsen mahdollinen sijoittaminen kodin ulkopuolelle, lisää häpeän kokemusta. Vaikka elämä onkin haasteellista, väitöskirjassa haastatellut äidit pitivät äitiyttä merkityksellisenä ja tärkeänä asiana. Nämä äidit pyrkivät täyttämään lasten tarpeita ja kokivat äitiyden kaikesta huolimatta voimavarana. Tästä syystä äidit pyrkivät salaamaan mahdollisimman pitkään päihteiden käytön läheisiltään ja erityisesti lapsiltaan. Äitiyden

kautta naiset pääsevät osaksi yhteiskunnallisesti hyväksyttävää verkostoa, ja heillä on muiden silmissä merkityksellinen rooli.

Tässä opinnäytetyössä tutkittavana olleeseen ryhmään tultiin monista eri elämäntilanteista ja monilla eri taustoilla. Kirjoitelman palauttaneista äideistä osa oli kuullut ryhmästä omalta lähiverkostoltaan, mikä osaltaan selittäisi samankaltaiset taustat. Näillä äideillä oli jo etukäteistietoa ryhmästä ja sen toimintatavoista. Osan kohdalla kyseessä oli ammattilaisen ohjaus, jolloin nämä ammattilaiset olivat olleet tietoisia ryhmästä. Näissä tapauksissa työntekijöiden arviointi asiakkaan tilanteesta, tietoisuus ryhmästä sekä jalkautuva palveluohjaus oikea-aikaisesti auttoivat äitiä lähtemään mukaan ryhmään. Nämä asiat myös edesauttoivat ryhmään kiinnittymisessä.

Edellä on esitetty johtopäätöksiä siitä, millaisista elämäntilanteista ja miten äidit tulivat ryhmään. Kirjoitelmista kootut tulokset tukevat Allardtin tarvelähtöistä hyvinvointiteoriaa, inhimillisten tarpeiden täyttämisen tarpeesta.

Ihmisen hyvinvoinnin perustana toimii vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa. Ihmisestä tulee sosiaalinen olento ja hänen kehityksensä tapahtuu suhteessa toiseen. Allardtin mukaan *loving* on tarvetta rakastaa ja tulla rakastetuksi. Yleisimmin kiintymyksen tarpeet täyttyvät perhesuhteissa tai muissa läheisissä ihmissuhteissa. (Allardt, 1976, ss. 37–45)

Kiintymyssuhdeteoriassa lapsi pyrkii syntymästään asti rakentamaan turvallista suhdetta häntä hoitaviin aikuisiin, yleensä äitiin. Kiintymyssuhteen kautta muodostuneet sisäiset työskentelymallit seuraavat ihmistä aikuisuuteen asti. Minuuden rakentuminen hyväksyttynä ja rakastettuna tai vastaavasti arvottomana syntyy vuorovaikutuksessa hoivaaviin ihmisiin. (Nurmi ym., 2014, ss. 34–35)

Koska sosiaaliset taidot vaativat vastavuoroisuutta kehittyäkseen, täytyy ilmapiirin olla turvallinen. Mikäli varhaisessa lapsuudessa ei synny turvallista kiintymyssuhdetta, se vaikuttaa myös myöhäisempiin ihmissuhteisiin sekä ihmisen minäkäsitykseen. (Nurmi ym., 2014, ss. 61–62) Äitien kertomuksista selvisi, että osalla heistä oli turvattomuuden kokemuksia lapsuudessa sekä myös ryhmään liittyessään. Äidit perustelivat jäämistään tähän ryhmään esimerkiksi sillä, että ryhmässä he saattoivat kokea turvallisuuden tunnetta sekä

hyväksyvän ilmapiirin. Tällainen ympäristö mahdollistaa korjaavia kokemuksia sekä antaa hyvä alustan uusien asioiden omaksumiseen.

Ryhmässä yhteishenki oli tosi lämmin, eikä tarvinnut pitää yllä kulisseeja. Tunsin, että minun hyväksytään sellaisenaan, joka oli minulle erityisen tärkeää.

Teoksessa Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla (2018, ss. 9–13) Mikkonen ja Saarinen määrittelevät vertaistuen tapahtuvan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jonka avainasemassa ovat luottamus ja luottamuksellisuus. Vertaisuuteen ei voida pakottaa eikä se pidä sisällään määräävää asemaa suhteessa toiseen. Kirjoittaessaan siitä, mitä he ovat ryhmästä saaneet, äidit mainitsivat eniten sellaisia asioita, joiden voidaan katsoa kuuluvan vertaisuuden ja vertaistuen alle.

Olen saanut paljon vertaistukea, kannustusta ja ymmärrystä muilta äideiltä, vastuuhenkilöiltä ja ohjaajilta.

Lapset ovat saaneet myös paljon tästä ryhmästä, varsinkin eron jälkeen kun he puhuvat paljon asiasta. Lapset huomasivat, että on muitakin perheitä ja lapsia joilla on sama tilanne.

Vertaistuki on ollut juttelua niiden kanssa, jotka ovat kokeneet samoja vaikeita asioita elämässään ja niistä puhuminen on tuonut lohtua.

Sain ryhmästä henkilön mukaani käynnille sosiaalitoimeen, koska en halunnut mennä yksi. Aikaisemmat kokemukseni ei olleet hyviä.

Tässä ryhmässä käyvät äidit kuvasivat kirjoituksissaan muilta äideiltä saamaansa tukea ymmärtävänä ja heidän omaa tilannettaan helpottavana. Joidenkin äitien kirjoituksista kävi ilmi, miten he olivat saaneet erilaisiin palveluihin mukaan tukihenkilön tai vertaisen. Tämän henkilön avulla heidän on ollut helpompi ottaa tukea ja apua vastaan tai heille on syntynyt kokemus kuulluksi tulemisesta. Samanlaisesta kulttuurisesta elinympäristöstä tuleva ja jo elämässään eteenpäin mennyt äiti on voinut toimia mentorina toiselle äidille, jota vielä pelottaa valtakulttuurin toimintatavat. Mentori tai vertainen voi uskottavasti ja turvallisesti

opettaa uusia toimintatapoja sekä avata niiden merkityksiä. Mikkonen ja Saarinen (2018, ss. 20—141) esittävät omakohtaisten kokemusten yhdistävän ja lisäävän ymmärrystä sekä syventävän luottamuksellista suhdetta. Vertaisten kohtaamiset ovat vapaita sellaisista rooleista, joita auttajan ja autettavan sekä ammattilaisen ja asiakkaan välillä on. Tästä syystä työntekijöiden on vaikeaa saavuttaa samanlaista suhdetta kuin vertaisen. Ammattilaisilla voi olla kuitenkin merkityksellinen rooli vertaisuuden rinnalla. Eija Eronen (2017, s. 14) on tutkinut tässä opinnäytetyössä mukana ollutta ryhmää. Hänen mukaansa ryhmä sijoittuu vertaistoiminnassa itseapuryhmän ja ammattilaisen ohjaaman ryhmän välimaastoon.

6.2 Äiti-lapsiryhmä äitien lähikehityksen vyöhykkeenä

Lev Vygotskyn sosiaalisen kehityksen teoriaan pohjaava lähikehityksen vyöhykettä voidaan käyttää kuvaamaan opinnäytetyössä mukana olevan ryhmän merkitystä oppimisen tilana. Äitien kirjoitelmissa esiintyvät ryhmässä syntyvä kaveruus ja ystävyysuhteet. Niiden kautta äidit saavat tietoa erilaisista asioista sekä osallisuuden kokemuksia. Nämä asiat muodostavat äideille turvallisen lähikehityksen vyöhykkeen, jossa he voivat tehdä ja omaksua asioita enemmän kuin mihin yksin pystyisivät.

Äidit kertoivat saaneensa ryhmästä tukea monella eri tasolla. Kirjoitelmista muodostetuista teemoista saatiin näitä koskien viisi eri luokkaa: vertaisuus, kokemuksellisuus, toiminnallisuus, vapaaehtoisuus ja ammatillisuus. Tuen muodoista ammatillisuus oli ryhmässä käyvien vapaaehtoisten tai työn kautta tulleiden eri alojen ammattilaisten toteuttamaa. Vierailijoilta saamansa tuen lisäksi heidän roolinsa nähtiin tiedottavana sekä palveluiden vastaanottamista madaltavana.

Ryhmän ansiosta löysin hyvän hoitokontaktin, johon saatoin luottaa ja lopulta uskalsin lähteä ryhmän vetäjän kanssa turvakotiin.

Sain ryhmässä käyneen vierailijan avulla tukiperheen lapsille, jotta sain nukkua välillä viikonloppuisin.

Ilman ryhmän apua en olisi pystynyt saamaan lastani psykiatriseen arviointiin eikä hoitoon, koska en tiennyt miten tuollaisia asioita hoidetaan.

Vetäjälle saattoi aina soittaa ja kertoa huolensa on mahtavaa, ettei tunne olevansa yksin ja sut osataan kohdata. On sellainen ammatillinen ystävä, jolta saa ihan konkreettista apua.

Vertaistuen, vapaaehtoisuuden ja ammattilaisuuden yhdistämistä organisoidaan useimmiten erilaisten kansalaisjärjestöjen kautta. Toiminnot syntyvät ammattilaisten kohtaamista tarpeista omassa työssään. Järjestölähtöisessä työssä jäsenistöllä ja kohderyhmällä on hyvä tietämys kentän tarpeista, ja he voivat vaikuttaa toiminnan sisältöön. Vertaistukeen perustuva toiminta voi olla pienellä porukalla toteutettuja tapaamisia tai vertaistukiryhmiä, joiden vetämisestä vastuussa ovat joko vapaaehtoistyöntekijät tai palkatut työntekijät. Merkityksellistä kävijöiden kannalta on vertaisten, vapaaehtoisten ja ammattilaisten työskentely yhdessä. (Mikkonen & Saarinen, 2018, ss. 141—144)

Tutkimassamme äiti-lapsiryhmässä käyneet ammattilaiset toivat tietoa omista palveluistaan tai toiminnastaan ilman asiakkuuden tai puuttumisen pakkoa. Yhdessä käyty avoin dialogi ja keskustelu äitien sekä ammattilaisten välillä turvallisessa ympäristössä mahdollisti vaikeidenkin asioiden esiin nostamisen. Äitien kirjoituksissa ilmeni, miten matalalla kynnyksellä esitelty ja saatu ammattilaisten tuki olivat ratkaisevassa asemassa muutoksen tekemisessä. Mitä yksityisemmiksi ja häpeällisemmiksi asiat koettiin, sitä turvallisempi piti ilmapiirin olla. Ammattilaisten tapaaminen yhden tai useamman kerran antoi tilaa ja aikaa äitien omalle puheeksi ottamiselle.

Kokonaisvaltainen ihmisen kohtaaminen omassa elinympäristössään antaa työntekijälle mahdollisuuden tarkastella asiakkaan tilannetta laajemmin, kuin vain omasta työroolistaan käsin. Kokonaisvaltainen kohtaaminen pitää sisällään ihmisen fyysisen, psyykkisen ja toiminnallisen näkemisen. Ihmisen elinympäristöllä on suuri merkitys myös hänen kasvuunsa, kehitykseensä sekä kykyyn toimia, tehdä muutoksia tai ottaa palveluja vastaan. (Hjort, 1995, ss. 87—88) Ammattilaisten tuleminen äiti-lapsiryhmään sen sijaan, että

kohtaaminen olisi tapahtunut perinteisessä toimistossa, auttoi heitä luomaan helpommin luottamuksellisen suhteen äitien kanssa ja mahdollisti näin työskentelyn heidän kanssaan.

Turvallisuuden ja luottamuksen ilmapiiri kuvastui osana tätä opinnäytetyötä. Äidit avaavat kirjoitelmissaan elämäänsä hyvin avoimesti ja rohkeasti. Alla olevasta lainauksesta käy hyvin ilmi vertaisuuden merkitys sekä korjaavien kokemusten saaminen sen kautta.

Päihdeäidin lapsena tuo äitiin ja päihteenkäyttöön liittyvä häpeä on kulkenut minulla mukani koko elämäni, mutta tavatessani jengissä samanlaisia äitejä, joilla oli samanlainen tausta saatoin tuntea syvää yhteenkuuluvuutta ja ymmärrystä, jota en koskaan aiemmin kokenut.

Edellisen tekstin kirjoittanut äiti oli päässyt eteenpäin omassa elämässään. Hänen kertomansa ilmentää hienosti, kuinka vaikeaa tällaisen asian kanssa eläminen on. Vaikka ihminen oppiikin selviytymään ja elämään hankalissakin olosuhteissa, ei se poista sitä, että hän samalla ymmärtää, etteivät kaikki muut eläkään samalla tavalla. Tästä erilaisuuden ymmärtämisestä syntyy häpeä.

Ulla Salovaaran väitöskirjassa (2019, ss. 136—137) nousee esiin äitien omien asioiden piilottaminen ja yksityisten asioiden suojaaminen. Salovaara kirjoittaa yksityisyyden ytimeistä ja sen rajoista. Ytimeen sijoittuvat kaikista haavoittavimmat sekä eniten syyllisyyttä ja häpeää aiheuttavat asiat, esimerkiksi parisuhdeväkivalta. Syyllisyydestä ja häpeästä johtuen avun pyytäminen on vaikeaa. Sitä vaikeuttaa vielä mahdollinen tietämättömyys viranomaisten toiminnasta sekä tavoista toimia.

Samassa väitöskirjassa käsitellään poiskäännyttämistä ja instituutionaalista väkivaltaa. Haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset ovat usein kokeneet toiseutta, poiskäännyttämistä sekä epäasiallista ja syrjivää käytöstä. Tällaista käytöstä voi tulla muilta kanssaihmisiltä sekä viranomaisilta. Asiakas voi uskaltautua hakemaan apua, mutta hänen asiaansa ei suhtauduta vakavasti. Kohtaukset jäävät pintapuolisiksi eikä ihminen tule aidosti kuulluksi ja nähdyksi. Asiakkaista tehdyt vanhat kirjaukset luovat mielikuvia ja ne ovat esteenä asioiden eteenpäin viemiseen. Tuen ja avun saaminen ehdollistetaan, joka voi joissain tapauksissa lisätä häpeää.

Nämä kokemukset toistavat ja syventävät häpeää, joka on huonommuuden ja toiseuden sisäistämistä. (Salovaara, 2019, ss. 148—153)

Äitien kirjoitelmien apukysymyksissä ei erikseen kysytty marginaalisuudesta tai häpeästä, mutta ne teemat nousivat kuitenkin kirjoituksissa. Kertoessaan tilanteestaan ryhmään tullessaan äidit toivat esiin erilaisia esimerkkejä vahingollisista läheisverkostoista. Näitä olivat lähisuhdeväkivalta, päihteiden käyttö perhepiirissä sekä eri tasoinen taloudellinen tai seksuaalinen hyväksikäyttö. Kaikki edellä mainitut asiat aiheuttivat häpeää, josta johtuen tilanteet salattiin usein viimeiseen asti.

Äidit kirjoittivat suorittavansa keskiluokkaista äitiyttä ja kertoivat oppineensa ottamaan apua vastaan niin, ettei suurin häpeä paljastu. Heillä saattoi olla montakin erilaista palvelua yhtäaikaaisesti, mutta näistä asioista ei niiden yhteydessä kuitenkaan puhuttu. Osa äideistä kirjoittikin olevansa marginaalissa monella tapaa ja siksi erilainen äiti. He kokivat, että palvelujärjestelmässä ei voi puhua asioista oikeasti, koska siitä seuraisi heidän näkökulmastaan jotakin negatiivista.

Yhteiskunnassa vallitseva kulttuurinen mallitarina äitiydestä on edelleen suhteellisen ahdas. Vaikka äitiys ja perheet ovatkin hyvin monimuotoisia, ei erilaisten alakulttuurien ymmärrys ammattilaisten keskuudessa ole lisääntynyt ainakaan näiden äitien kirjoitusten perusteella. Palvelut ja näiden äitien tarpeet eivät kohtaa vaan heidät nähdään marginaalissa olevina, vaikka pohjimmiltaan kysymys onkin heidän näkökulmastaan häpeästä.

Tämän opinnäytetyön kirjoitelmissa äidit tuovat esiin kuulemisen sekä huomatuksi tulemisen lisäksi konkreettisen avun merkityksen. Ilman ehtoja, vakuutteluja tai häpeää he ovat saaneet apua vaikeisiin tilanteisiin, kuten yhdessä turvatalolle menemiseen tai konkreettisesti ruokakassin ja joululahjapaketin. Saamaansa konkreettista taloudellista apua ja tukea he ovat kuvanneet erilaisin esimerkein.

Kun sain taloudellista tukea, pystyin lopettamaan epämääräiset yötyöt ja lähteä opiskelemaan.

Kukaan ei kysynyt mitään taloudellisesta tilanteesta, vaan kaikki saivat joulupaketin.

Ryhmästä tulleet joulupaketit oli meidän ainut ilo ja lahja silloin. En pitänyt joulusta lapsuuden muistojen vuoksi, mutta ryhmässä muiden kanssa olen oppinut näkemään sen merkitystä lasten kannalta.

Olen saanut ruokaa ja taloudellista apua, kampaajalla käyntejä sekä rahaa vaunujen ostoon.

Kirjoittaessaan siitä, mitä äidit olivat ryhmästä saaneet, nousivat vertaisuuden, yhteisöllisyyden ja ystävyyden kokemukset kirjoituksista usealla eri tavalla. Tästä syystä yhdeksi luokaksi muodostui kokemuksellisuus. Äidit ovat kuvanneet merkityksellisiä kokemuksia suhteessa omiin tarpeisiinsa, mutta myös lasten tarpeisiin. Kokemukset ovat synnyttäneet muistoja ja elämyksiä yhdessä muiden äitien sekä lasten kanssa.

Ryhmässä sain aina juoda kahvini lämpimänä, rauhassa muiden aikuisten seurassa.

Ollut helpottunut siitä, että joku vahtii ja on lasten kanssa toisessa huoneessa ne kaksi tuntia.

Minä ja lapseni olemme saaneet ryhmästä ystäviä ja siitä on meillä ihania yhteisiä muistoja.

Lapset sanoivat, että leirillä on kivaa kun äiti on meidän kanssa siellä ja tehdään yhdessä asioita. Tajusin, että kotona vaikka olin paikalla en ollut läsnä.

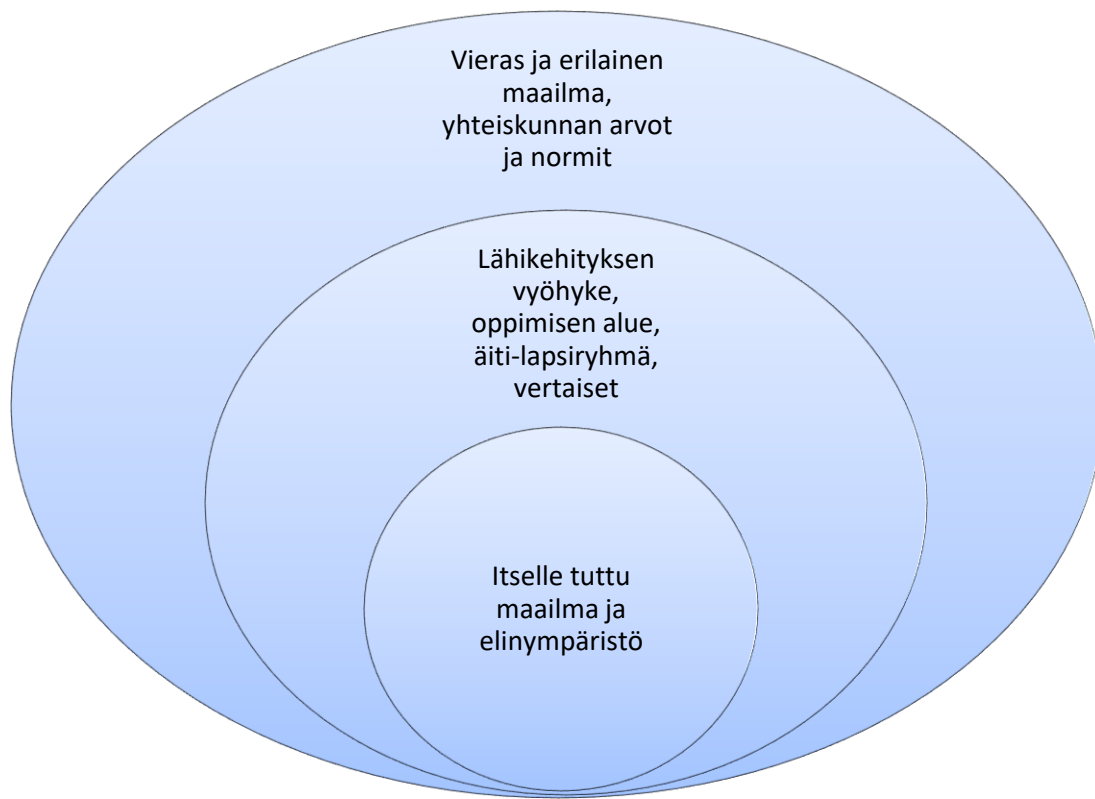
Ryhmässä tajusin että olin suorittanut äitiyttä, en ollut se äiti mitä ajattelin olevani.

Eija Eronen on omassa tutkimuksessaan tästä samaisesta ryhmästä (2017, ss. 13—15) kertonut sen syntyneen äitien tarpeesta omaan rauhalliseen kahvihetkeen. Ryhmä on

kyennyt säilyttämään tämän ajatuksen 1980-luvun lopusta tähän päivään, vaikka ryhmän toiminta onkin muuten elänyt siellä käyvien äitien tarpeiden mukaan. Silloin, kun voimat ovat vähissä, monelle riittää kuppi kahvia rauhassa muiden kanssa. Tietoisuus siitä, että voi viikoittain juoda kahvinsa rauhassa, auttaa jaksamaan arjessa. Vertaisten kanssa kahvittelu toimi toisille peilauspintana omaan äitiyteen ja arjen hahmottamiseen. Kirjoitelmista voidaankin päätellä ryhmän toimineen myös oivaltamisen ja oppimisen paikkana äideille.

Vygotskyn mukaan oppiminen siirtyy yhteisöstä yksilöön. Tässä opinnäytetyössä äiti-lapsiryhmä edustaa oppimisen yhteisöä. Äitien kirjoituksista kävi ilmi, että ryhmää odotetaan, ja siihen osallistuminen rytmittää äitien viikkoa. Joidenkin äitien kohdalla vierailijat ovat ne, joita odotetaan, kun taas toiset kokevat saavansa eniten ajatusten vaihdosta muiden äitien kanssa. Kuvassa 11 on esitetty Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke opinnäytetyössä olevan äiti-lapsiryhmän näkökulmasta. Suhteessa Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeeseen voidaan ryhmän toimintaa pitää uuden oppimisen kannalta hedelmällisenä.

Kuva 11 Lev Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke opinnäytetyössä olevan äiti-lapsiryhmän näkökulmasta.



Itselle tuttu elinympäristö on äitien arkea. Ryhmään tullessaan he kuvasivat elämäntilanteitaan ja omia lapsuudenperheitään. Kirjoituksissa oli luettavissa taloudellista huono-osaisuutta, yksinäisyyttä, lähisuhdeväkivaltaa, mielenterveys- ja päihdeongelmia sekä kouluttamattomuutta. Osassa kirjoitelmia oli nähtävissä ylisukupolvisuutta suhteessa joihinkin ongelmiin. Äitien toimintaympäristöissä vaikuttivat pääsääntöisesti sellaiset normit ja tavat, joita yhteiskunnassa ei kaikilta osin pidetä hyväksytyinä. Kirjoitelmista kävi kuitenkin ilmi, että äidit tiedostivat normien ristiriidat. Joku jopa kirjoittikin elävänsä marginaalisessa äitiydessä.

Lähikehityksen yläkehällä sijaitsee näiden äitien näkökulmasta vieras maailma, jossa saattaa vallita heille osittain pelottavatkin toimintatavat. Heidän kokemuksensa mukaan siellä ei ymmärretä heidän elämäänsä ja siellä kyseenalaistetaan heidän äitiytensä. Yläkehällä sijaitsevat usein viralliset organisaatiot ja palvelujärjestelmä. Äidit kokivat vierautta

joutuessaan osaksi tätä järjestelmää, eivätkä kokeneet tulevansa nähdyiksi ja kuulluiksi. Heiltä puuttuu kyky kommunikoida järjestelmän kanssa yleisesti hyväksytyllä tavalla. Kirjoituksissa kuvattiin häpeää ja syyllisyyttä omasta taustasta tai elämäntilanteesta. Äidit myös kokivat joutuvansa puolustamaan omia ajatuksiaan.

Tutun ja vieraan alueen väliin jää lähikehityksen vyöhyke ja oppimisen mahdollistava tila. Kirjoitelmista nousseiden tulosten pohjalta voidaan tutkittavana oleva äiti-lapsiryhmä nähdä sellaisena paikkana näille äideille. Ryhmä on mahdollistanut heille turvallisen ikkunan toiseen maailmaan ja paikan, missä peilata ajatuksia muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Äidit kertoivat saaneensa tukea ja apua niiltä äideiltä, jotka olivat oppineet asioimaan virallisessa palvelujärjestelmässä ja saaneet sieltä tukea ja apua. Vertaisohjauksessa toisen äidin toimiessa mentorina on helpompi lähteä tavoittelemaan omia unelmia ja vaikkapa uutta koulutusta itselleen. Äitien toiveista ryhmässä oli vierailut ammattilaisia, jotka edustivat yläkehää, mutta olivat kuitenkin tulleet heidän lähikehityksen vyöhykkeellensä ja antautuneet tasavertaiseen dialogiin. Näiden kohtaamisten kautta moni äiti uskaltautui olemaan avoimempi suhteessa palveluihin ja ottamaan tarjottua apua vastaan.

Edellä esitimme ryhmän merkityksen äideille Vygotskyn lähikehityksen vyöhykkeen kautta. Toinen teoriamme oli Allardtin tarvelähtöinen hyvinvointiteoria. Äitien kirjoitelmista voidaan päätellä, että he ovat saaneet ryhmästä kaikkea sitä, mitä ihmisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää saada. Tulokset kertovat vertaisuuden merkityksestä toimia siltana ammattilaisen ja ryhmäläisten välillä.

Osa kirjoitelman tehneistä äideistä jatkaa säännöllisesti ryhmässä käymistä. Osan elämä on edennyt sellaiseen vaiheeseen, että he vierailevat ryhmässä, mikäli aihe on kiinnostava tai heillä on sopivasti aikaa.

Ryhmässä jatkavat äidit jatkoivat karkeasti jakaen kahdesta syystä. Osalla elämäntilanne oli vielä niin haastava, että he kokivat ryhmän tästä syystä merkitykselliseksi. He olivat saaneet kirjoitelmien mukaan motivaatiota tarkastella elämäänsä uudella tavalla muiden äitien esimerkistä. Toinen syy ryhmässä jatkamiseen oli erilaiset tehtävät ryhmässä. Jotkut äidit

olivat vastuussa ryhmän konkreettisesta vetämisestä tai sen järjestelyistä. Toiset äidit toimivat yksittäisten perheiden tai äitien apuna ja tukena. He ottivat lapsia hoitoon, kävivät auttamassa siivoamisessa tai ruoanlaitossa. Ne äidit, joilla oli ammatillista koulutusta, auttoivat toisia esimerkiksi Kela-lomakkeiden täytössä tai lähtivät tukihenkilöksi erilaisille virastokäynneille.

Osa äideistä, jotka edelleen käyvät ryhmässä mahdollisuuksiensa ja kiinnostuksensa mukaan, olivat valmistuneet ammatteihin. Heidän perhetilanteensa on tasapainossa eikä heillä ole henkilökohtaisia haasteita vaikkapa päihteiden kanssa. Kirjoituksissa he kuvasivat saaneensa ryhmästä ikaikaisia ystäviä, uskoa ja konkreettista apua selviytymiseen vaikeista tilanteista sekä erilaista tukea. Joillekin se oli tarkoittanut mahdollisuutta opiskelujen aloittamiseen taloudellisen tuen avulla.

7 Pohdinta ja jatkotutkimusehdotukset

Fenomenologisiin ja hermeneuttisiin näkemyksiin perustuvassa kokemuksen tutkimuksessa haasteena on se, että tulokset koskevat yksilöitä eivätkä ne ole yleistettävissä luonnontieteellisen tutkimuksen tapaan. Kokoavia johtopäätöksiä voidaan kuitenkin tehdä silloin, kun tutkittavien henkilöiden elämäntilanteet ovat tarpeeksi samankaltaisia. (Tökkäri, 2018, s. 66)

Hermeneuttisen näkemyksen mukaan tutkimusraportointi sisältää kolme erillistä elementtiä. Ensimmäinen niistä on tutkimusprosessissa syntyvä teksti. Toinen on tekstin ulkoinen maailma, johon viitataan tutkimusaineiston avulla. Kolmas on tekstin sisäinen maailma, jolla tarkoitetaan tekstissä muiden tekstien kanssa käytävää dialogia. Tutkija tekee jatkuvaa valintaa ja hylkäämistä suhteessa aineistoonsa. Näin ollen tekstissä tuotettu maailma on totuudellinen vain osittain. (Nousiainen, 2004, s. 37)

7.1 Pohdinta tuloksista

Meillä tekijöillä oli jo etukäteinen tietoisuus ryhmän toiminnasta ja siinä käyvien äitien taustoista yleisellä tasolla. Olimme lisäksi tehneet opintojemme aikana samaan ryhmään

liittyvän pienimuotoisen tutkimuksen, jossa tarkasteltiin, millaisia äiti-lapsiryhmiä Tampereella oli tarjolla, mitä tukea näistä sai ja millaisia tilanteita äidit nostivat niissä esiin. Tämä etukäteistehtävä vahvisti ajatustamme tehdä opinnäytetyö juuri kyseisestä ryhmästä ja sen vaikuttavuudesta siellä käyvien äitien elämään. Pohdimme kuitenkin tarkoin omaa suhdettamme ryhmään ja siellä käyviin äiteihin. Olemme molemmat toimineet vapaaehtoisina ammattilaisina tutkittavassa ryhmässä usean vuoden ajan. Tutkijan oma suhde tutkittavaan aiheeseen voidaan nähdä vaikeutena objektiiviseen tarkasteluun, mutta jos tutkija tiedostaa oman suhteensa merkityksen, voi hänen siten olla helpompi ymmärtää tutkittaviensa kokemusmaailmaa (Kallinen ym., 2018, ss. 143–147). Suhteemme ryhmään ei ole vertaistuellinen muutoin, paitsi toisella tutkijalla äitiyden kokemuksena. Lähinnä kävimme pohdintaa eettisestä näkökulmasta ja tutkimukseen osallistuvien äitien anonyymiyden säilyttämisestä.

Otimme tähän opinnäytetyöhön mukaan kaksi taustateoriaa, vaikka hermeneuttis-fenomenologinen kokemuksen tutkimus ei sellaista edellytäkään. Valintaamme perustelemme sillä, että teoriat tuovat rakennetta ja läpinäkyvyyttä opinnäytetyölle. Koska tutkittava ryhmä ja osa siinä käyvistä äideistä oli etukäteen tuttuja, tulosten tarkastelu teorioiden kautta toi tarvittavaa etäisyyttä. Pyrimme kuvaamaan opinnäytetyömme etenemisen mahdollisimman tarkkaan koko prosessin ajalta. Erityisen tarkkaan keskityimme analyysivaiheeseen ja tulosten avaamiseen. Johtopäätöksissä vahvistimme tutkimustuloksia tutkittavien omilla sanoilla, taustateorioilla ja aiemmilla tutkimuksilla.

Koska olemme myös itse toimineet vapaaehtoisina ammattilaisina tutkimuksen kohteena olevassa ryhmässä, pidimme tarpeellisena ja tärkeänä tehdä sen myös näkyväksi. Itsellämme oli ennakoajatus siitä, minkälaisia kirjoitelmia tulisimme saamaan. Yllätyimme kuitenkin siitä, kuinka yhteneviä ja samankaltaisia äitien kertomukset joidenkin asioiden osalta lopulta olivatkin. Näitä olivat etenkin vertaisuuden ja ammatillisuuden teemat, jotka esiintyivät lähes kaikissa kirjoitelmissa useassakin eri muodossa.

Äideille esitetyt tutkimuksen apukysymykset tuottivat kertomuksissa niiden mukaista tekstiä, mutta sen lisäksi saimme yllätyksellisiä tuloksia. Kirjoituksissa esiin nousseet

marginaalisuuden sekä häpeän teemat ja kokemukset olivat pysähdyttäviä. Niiden kautta heräsi paljon uusia ajatuksia, joita avasimme luvussa 6.

Tuloksia, aikaisempia tutkimuksia ja taustateorioita yhdistellessä yllättävän suuren merkityksen sai myös Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke. Ennakkokäsityksemme mukaan ajattelimme sen sopivan juuri tähän opinnäytetyön materiaaliin. Lähikehityksen vyöhyke toimii turvallisena oppimisenalueena silloin kun ihminen ei vielä yksin kykene sisäistämään uutta vaan tarvitsee siihen toisen tukea. Opinnäytetyöhön osallistunut ryhmän toiminnan perusta on vertaisuus. Vertaisuudessa voidaan yhtenä elementtinä nähdä oman selviytymistai oppimistarinan jakaminen. Äidit toimivat mentoreina toisilleen. Mielestämme se, mitä saimme nostettua esiin kirjoituksia analysoidessamme, antoi isomman merkityksen Vygotskyn teorialle, kuin mitä ajattelimme. Lähikehityksen vyöhyke tarjosi monelle äidille oppimisen tilan, josta heidän oli mahdollista kurottautua kohti uutta ja itselle vielä tuntematonta parempaa elämää. Tämä on intentionaalisuutta.

Tässä opinnäytetyössä elämänsä kirjoitelmilla avanneet äidit ovat taustoiltaan ja elämäntapahtumiensa perusteella osittain samankaltaisia, vaikka he juuri tällä hetkellä elävätkin hyvin monenlaista elämää. Osa heistä on mennyt elämässään paljon eteenpäin. He ovat raitistuneet ja kouluttautuneet. Jotkut ovat perustaneet jopa oman yrityksenkin. Voidaan siis olettaa, että ainakin opinnäytetyöhön kirjoitelmillaan osallistuneet äidit ovat todellakin hyötynneet osallistumisestaan tämän ryhmän toimintaan. Voidaanko sitä yleistää koskemaan jokaista ryhmässä käyvää äitiä, näin ei tietenkään voida aukottomasti väittää.

Opinnäytetyö vahvistaa tuloksineen ajatusta siitä, että yhdistämällä vertaisuus ja ammatillisuus samalla tavalla kuin se tässä ryhmässä on toteutettu, on mahdollista perustaa samanlaisia ryhmiä myös muuallekin. Tietenkin ihmisten kanssa työskennellessä on aina kyse myös henkilöiden välisistä kemioista, ja niin vertaisten kuin ammattilaistenkin persoonilla on merkitystä. Oma osuutensa ryhmän toimivuuteen myös ryhmässä käyvillä ihmisillä. Tärkeintä on kuitenkin se, että ammattilaiset kykenevät tulemaan samalle tasolle ryhmäläisten kanssa, pois omista valtarakenteistaan.

7.2 Jatkotutkimusehdotukset

Tämä opinnäytetyö herätti kiinnostuksemme häpeän ja marginaalisuuden synnystä ja sen vaikutuksesta äitien elämässä. Aihealuetta voisi lähestyä virallisesta palvelujärjestelmästä käsin syventämällä jo olemassa olevia tutkimuksia.

Toinen mahdollinen jatkotutkimusaihe voisi olla, miksi sosiaalialan ammattilaisten on niin vaikeaa kohdata ja lähteä dialogiin asiakkaiden kanssa tasa-arvoisina yksilöinä. Äitien kirjoituksissa ryhmässä vierailevat eri alojen ammattilaiset näyttäytyivät sillanrakentajina viralliseen palvelujärjestelmään. Tulemalla äitien omaan ryhmään he toivat palvelut lähemmäksi niitä tarvitsevia. Ammattilaiset toimivat hetken aikaa ehkä heille poikkeavassa toimintaympäristössä, ilman organisaation ja toimintaympäristön tuomaa valtaa.

Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi lähikehityksen vyöhykkeen merkitys niiden ihmisten elämään, joilla on kokemusta häpeästä ja marginaalisuudesta. Miten paljon aikuisten ryhmätoiminnassa tiedostetaan tai tietoisesti käytetään Vygotskyn lähikehityksen vyöhykettä? Tämän opinnäytetyön tulosten kautta lähikehityksenvyöhykettä voitaisiin yhdistää erilaisiin vertaistuellisiin ryhmiin, joissa mahdollistuu ihmisten yhteinen oppiminen. Tästä näkökulmasta voisi jatkossa tutkia erilaisia ryhmätoimintoja.

Neljäs ja kiinnostava jatkotutkimuskohde olisivat ryhmässä käyvät lapset. Tutkimuksella olisi mahdollista selvittää miten lapset kokevat ryhmässä käymisen ja sen toiminnan. Äitien kertoman mukaan osalle lapsista ei ole syntynyt pysyviä ja kiinteitä ystävyysuhteita ryhmässä. Joidenkin äitien kertomuksista kävi ilmi, että heidän lapsensa pitivät yhteyttä vielä vuosien jälkeenkin ryhmässä oleviin ohjaajiin sekä sieltä saamiinsa ystäviin. Jotkut lapsina ryhmässä käyneistä olivat perustaneet yhdessä myös perheitä. Äiti-lapsiryhmän vaikutusta lasten hyvinvointiin sekä heidän käsitystään ryhmän tarjoamasta vertaisuudesta voisi tutkia etnografisella kenttätutkimuksella.

7.3 Loppusanat

Olimme periaatteessa valinneet opinnäytetyömme aiheen jo lähtiessämme opiskelemaan. Aihe oli itse asiassa valinnut meidät. Ajattelimme virheellisesti, että aiheen tuttuus olisi jotenkin helpottava tekijä, olihan meillä pitkä kokemus ryhmän kanssa toimimisesta. Kävinkin niin, että tuttu aihe lisäsi työn määrää. Opinnäytetyön uskottavuus ja eettisyys vaativat erityistä paneutumista juuri siksi, koska tutkittava ryhmä oli entuudestaan tuttu. Vaikka päällimmäisenä tavoitteena olikin saada sosionomin laillistettu ammattinimike, emme kuitenkaan halunneet tehdä opinnäytetyötä, jolla ei olisi todellista merkitystä. Lopputyötä ei tehdä vain siksi, että lopputyö tulee tehdä. Tavoitteena oli mahdollisimman laadukas sekä monella tavalla hyödyllinen opinnäytetyö.

Matkan varrella työ kasvoi kasvamistaan, ja lopulta käsissä oli jättiläinen, jonka tekeminen työn ohessa alkoi tuntua lähes mahdottomalta. Etenemätön työ oli kaiken aikaa mielessä, mutta meillä ei ollut voimia sen tekemiseen. Opintoajan lopun lähetessä saimme kuitenkin valmiiksi sellaisen työn, johon voimme olla itse tyytyväisiä. Toivomme, että tämä työ avaa silmiä vertaisuuden ja ammattilaisuuden yhdistämisen mahdollisuuksista.

Olemme kiitollisia kaikille niille henkilöille, jotka ovat meitä tässä prosessissa tukeneet. Eniten kuitenkin kiitämme tähän opinnäytetyöhön osallistunutta äiti-lapsiryhmää ja kirjoituksia tehneitä äitejä. He kertoivat meille rohkeasti, rehellisesti ja avoimesti omasta elämästään ennen ryhmään tuloa, ryhmässä käymisen aikana ja myös sen jälkeen. Toivomme tämän opinnäytetyön tuovan esiin myös heidän oman äänensä ja sitä kautta antavan arvoa heidän äitiydelleen sekä koko ryhmän toiminnalle.

Lähteet

- Ahtikari, S.-M. (2018). *Äitimyytistä postmoderniin äitiyteen. Kategoria-analyysi äitiyden kulttuurisesta rakentumisesta* [pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201804182119>
- Alanen, P. (2014). *Hermeneuttinen kehä ja kokeellinen tutkimus*. Kustannus HD Loimaa.
- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Werner Söderström Osakeyhtiön laakapaino.
- Berg, K. (2008). *Äitiys kulttuurisina odotuksina* [väitöskirja, Turun yliopisto].
<http://www.utupub.fi/handle/10024/42524>
- Eronen, E. (2017). *Kohtaamisia, katkoksia ja sidoksia - Tutkimus Supermammojen vertaisryhmän äitityöstä*. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0461-4>
- Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K., Ruusuvoori, J., Lönnqvist, J., Hankonen, N. & Lipponen, J. (2015). *Johdatus sosiaalipsykologiaan (10. uudistettu painos.)*. Edita.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Otavan Kirjapaino Oy.
- Hjort, H. (1995). *Etsivän työn psykologia* (S.-L. Laatonen, Käänt.). Gummerrus Kirjapaino Oy.
 (Alkuperäisteos julkaistu 1988).
- Isyyslaki 11/2015. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150011>
- Kallinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. (2018). *Sensitiivinen tutkimuksessa - Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet*. UNIpress.
- Kantoniemi, R. (2016). *Kaikkensa yrittäneet. Psyykkisesti sairastuneiden äitien kokemuksia äitiydestä ja arjesta* [pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201610112413>
- Kauppila, R. A. (2007). *Ihmisen tapa oppia - Johdatus sosiokonstruktiiiviseen oppimiskäsitykseen*. PS-kustannus.
- Kivinen, J. (2019). *Päihdeongelmaisten kokemuksia retkahtamisesta ja sen jälkeisestä ajasta* [pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen Yliopisto]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20191328>
- Kulmala, A. & Vanhala, A. (2004). Vanhemmuus marginaalissa: kulttuurinen mallitarina osana henkilökohtaista vanhemmuutta. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (ss. 99—107). Gaudeamus Kirja, Oy Yliopistokustannus Univercity Press Finland.

- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? : fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (5. uud. ja täyd. painos)* (ss. 29—50). PS-kustannus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>
- Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1970/19700239>
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. (2010). *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Mikkonen, I. & Saarinen, A. (2018). *Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla*. Tietosanoma Oy.
- Niemi, P. (2011). Minä itse ja sen määrittäminen. Teoksessa T. Kotiranta, P. Niemi & R. Haaki (Toim.), *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Gaudeamus.
- Nousiainen, K. (2004). *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-1819-4>
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys (5. ja uudistettu painos)*. PS-kustannus.
- Pro-tukipiste ry:n verkkosivut*. (2021). <https://pro-tukipiste.fi>
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (ss. 148—149). Gaudeamus.
- Rantala, E. (2019). *"Semmoinen lämmön ja surun tunne kulki välillämme" : kokemuksia hyväksyvistä kohtaamisesta* [pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto].
<http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201906042919>
- Rauhala, L. (2005). *Hermeneuttisen tieteenfilosofian analysejä ja sovelluksia*. Gaudeamus.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). 7.3.4. *Teemoittelu. Kvali-MOTV -menetelmäopetuksen tietovaranto*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampereen yliopisto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

- Salovaara, U. (2019). *Rikoksista tuomitut naiset : yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet* [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7685-9>
- Tammelin-Laine, T. (2014). *Aletaan alusta : luku- ja kirjoitustaidottomat aikuiset uutta kieltä oppimassa* [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201807133551>
- Tampereen A-kilta ry:n verkkosivut. (2021). <https:// tampereena-kilta.fi>
- Tökkäri, V. (2018). Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI - Kokemuksen käsite ja käyttö* (ss. 65—77). Lapland University Press.
- Ylätaalo, T. (2016). *Vanhempien kokemuksia voimaantumisestaan MES-ohjelman aikana* [pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201612052743>
- Äitiyslaki 252/2018. (ei pvm). <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180253>

Liite 1: Suostumuslomake**SUOSTUMUSLOMAKE OSALLISTUMISESTA SOSIONOMIN OPINNÄYTETYÖHÖN**

Opinnäytetyö tehdään Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomin koulutukseen. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia äiti-lapsiryhmän vaikuttavuutta siinä käyvien äitien elämään, sekä äitien kokemuksia ryhmätoiminnasta. Opinnäytetyö tehdään Tampereen A-kilta ry:lle, joka on hakenut kyseiselle ryhmälle kolmivuotista rahoitusta Stealta.

Sinua on pyydetty osallistumaan sosionomin koulutukseen liittyvään opinnäytetyöhön. Opinnäytetyön aineisto kerätään Vauvajengin äiti-lapsiryhmän äitien kirjoituksista. Kirjoituksissa toivotaan äitien kirjoittavan omia kokemuksia seuraavia apukysymyksiä hyödyntäen:

1. Millainen elämäntilanne sinulla ja perheellänne oli Vauvajengiin tullessa?
2. Miten ryhmä on vaikuttanut sinun ja perheesi elämään sekä millaista apua olet ryhmästä saanut?
3. Millainen tilanne elämässä on nyt ja käytkö vielä ryhmässä?

Olen saanut tietoa opinnäytetyöstä, sen tekemisestä ja siitä, miten kertomuksia käsitellään. Minulla on myös mahdollisuus esittää sitä koskevia kysymyksiä opinnäytetyön tekijöille.

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja että minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni tai peruuttaa suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Ymmärrän, että kertomukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömästi.

Annan luvan säilyttää kertomukseni myös muuta tutkimuskäyttöä varten

Paikka	Aika	Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus ja nimen selvennys
Paikka	Aika	Opinnäytetyöntekijän allekirjoitus ja nimen selvennys
Paikka	Aika	Opinnäytetyöntekijän allekirjoitus ja nimen selvennys

Lisätietoja Opinnäytetyön tekijät: Kai Niskanen, kai.niskanen@hamk.student.fi

Soile Huhtajärvi, soile.huhtajarvi@hamk.student.fi

